IVAN TURGHENEV

DOI CAMARAZI

DOI CAMARAZI

IVAN TURGHENIEV

DOI CAMARAZI

în româneşte de
TH. CONSTANT

Editura Librăriei „COLOS“ Bucureşti

In primăvara anului 184..., un tânăr de douăzeci și șase de ani, anume Boris Andreici Vlasovnin, renunțase la funcțiile-i oficiale, consacrându-se administrării moșiilor lăsate de părintele său într'una din provinciile Rusiei centrale. Motive particulare îl obligau, spunea el, să ia hotărîrea aceasta, iar motivele nu erau câtuși de puțin de natură plăcută. Fapt este că, din an în an, el vedea că datoriile sporesc, iar veniturile se micșorează. Nu mai putea să rămână în slujbă, să trăiască în capitală, așa cum trăise până atunci, și, măcar că renunța cu părere de rău la cariera de funcționar, rațiunea îi impunea să se înapoieze în sat spre a pune regulă în rosturile sale.

Când sosi, își găsi proprietatea foarte neglijată, ogorul vraiște, casa dărăpănată. Luă în primul rând alt vătaf, scăzu lefurile oamenilor, porunci să se curețe un mic apartament în care se mută, și să se bată câteva șipci în acoperișul găurit.

La acestea se mărginiră mai întâi lucrările sale de instalare; înainte de-a executa altele, avea nevoe să-și examineze cu luare aminte resursele precum și starea în care se găsea proprietatea.

După aceea se apucă să-şi gospodărească avutul, dar pe îndelete, ca unul ce caută să se distreze prelungind munca la care s'a înhămat. Il plictisea într'atâta rustica şedere încât nu ştia cum să-şi întrebuinţeze ceasurile zilei care i se păreau nespus de lungi. Se aflau în preajma sa câţiva proprietari pe cari nu-i vedea, nu fiindcă n'ar fi vrut să-i viziteze, dar pentrucă nu avusese prilejul să facă cunoştinţă cu ei. In sfârşit, în toamnă, hazardul îl pune în legături cu unul dintre vecinii mai apropiaţi,, Petru Vasilici Krupiţin, care servise într'un regiment de cavalerie şi se retrăsese din armată cu gradul de locotenent.

Intre ţăranii lui Boris Andreici şi cei ai locotenentului Petru Vasilici dăinuiau de multă vreme neînţelegeri pentru împărţirea a două făşii de livadă, de câteva sute de metri întindere. In mai multe rânduri, terenul în litigiu prilejuise acte de vrăjmăşie între ambele tabere. Clăile de fân fuseseră ridicate pe ascuns şi strămutate într'alt loc. Duşmănia sporea de-o parte şi de alta, iar supărătoarea stare de lucruri amenința să se înrăutăţească şi mai mult. Din fericire, Petru Vasilici care auzise despre judecata dreaptă şi despre firea paşnică a lui Boris, se hotărî să lase în seama lui rezolvarea acestei chestiuni. Demersul auv un rezultat cât se poate de bun. Mai întâi, hotărîrea lui Boris pusè capăt oricărei ciocniri, apoi, ca urmare a acestui aranjament, ambii vecini intrară în legături cordiale unul cu altul, se vizitară des și apoi ajunseră să trăiască aproape frățește.

Totuși, între ei, în exteriorul ca și în firea lor, existau puține asemănări. Boris, care nu era bogat, însă ai cărui părinți fuseseră bogați, era crescut la universitate și primise o educație excelentă. Vorbea câteva limbi; îi plăceau studiul și cărțile, într'un cuvânt, poseda calitățile unui om distins. Petru Vasilici, dimpotrivă, abia îngăima câteva cuvinte franțuzești, nu punea mâna pe-o carte decât când era aproape silit, și nu putea să fie clasat decât în categoria oamenilor neinstruiți.

Prin exteriorul lor, cei doi prieteni de dată recentă nu se deosebeau mai puțin. Subțire, svelt, cu păr blond, Boris părea un englez. Avea deprinderi de curățenie extremă, în special în ce privește mâinile, se îmbrăcca cu grijă, și păstrase, la țară ca și în capitală, cochetăria cravatei.

Petru Vasilici era mărunt, oarecum încovoiat. Avea chipul smolit, părul negru. Vara ca și iarna, purta o manta largă, de culoarea bronzului, cu buzunare mari, căscate.

„Prefer culoarea asta, spunea el, pentrucă nu se murdărește".

Intr'adevăr, culoarea nu se murdărea, dar postavul era plin de pete.

Boris Andreici avea gusturi gastronomice, elegante, fine, Petru mânca, fără să se sinchisească, tot ce i se punea dinainte, numai să aibă pe săturate. Dacă i se servea o supă nemțească, accepta supa cu aceeași plăcere, și îngrămădea arpacașul pe marginea farfuriei.

Kwasul era băutura sa preferată și, pentru a spune astfel, băutura sa hrănitoare. Nu putea să sufere vinurile franțuzești, în special pe cele roșii, declarând că i se par prea acre.

Intr'un cuvânt, cei doi prieteni se deosebeau foarte mult unul de altul. Nu exista între ei decât o asemănare: că amândoi erau deopotrivă cinstiți și cumsecade. Petru se născuse cu această calitate, iar Boris o dobândise. Suntem datori să mai spunem că nici unul, nici altul, nu aveau nicio pasiune dominantă, nicio înclinare, nicio legătură particulară. Adăogăm, în sfârșit, pentru a termina aceste portrete, că Petru era cu șapte sau opt ani mai în vârstă decât Boris.

In retragerea lor câmpenească, existența celor doi vecini se scurgea într'un chip uniform. Dimineața, pe la orele nouă, după ce-și făcea toaleta și îmbrăca un halat frumos din care se vedea o cămașă albă ca zapada, Boris se așeza lângă fereastră cu o carte și o ceașcă cu ceai. Ușa se deschidea și Petru Vasilici intra în neglijența sa vestimentară obișnuită. Satul său nu se afla decât la o jumătate de verstă de acela al prietenului și foarte adeseori nu se mai înapoia la el. Se culca în casa lui Boris.

„Bună dimineața! spuneau amândoi în acelaş timp. Cum ai dormit?”

Atunci Teodor, un mic servitor în vârstă de cincisprezece ani, înainta cu bluza, cu părul ciufulit, şi-i aducea lui Petru halatul pe care acesta şi-l făcuse din material țărănesc. Petru scotea o exclamație de mulțumire, apoi se gătea cu veşmântul acesta, după care îşi servea o ceaşcă cu ceai şi-şi pregătea pipa. Pe urmă începea conversația, puțin însuflețită şi întretăiată de lungi intervale de tăcere. Prietenii vorbeau despre întâmplările din ajun, despre ploaie şi despre timp frumos, despre muncile de la câmp, despre prețul recoltelor, câteodată despre vecinii şi vecinele lor.

La începutul relațiilor sale cu Boris, Petru se crezuse adesea obligat, din politeță, să-l descoasă asupra mişcării şi vieții din oraşele mari; asupra diverselor chestiuni ştiințifice sau industriale, uneori chiar asupra unor probleme înalte. Răspunsurile lui Boris îl uimea şi îl interesau. Uneori, totuşi, se simțea obosit de această investigație; puțin câte puțin renunță, iar Boris nu prea încerca dorința să-l readucă pe drumul vechiu. Se mai întâmpla din când în când ca, deodată, Petru să formulezee vreo întrebare dificilă ca aceasta:

— Ia spune-mi, Boris, ce e telegrafia electrică?

Boris îi lămurea cât mai limpede cu putință minunata invenție, iar apoi Petru, care nu-l pricepuse, spunea:

— Uimitor!

Tăcea după aceea şi multă vreme nu se mai încumeta să abordeze o altă problemă ştiinţifică.

Dacă vreţi să ştiţi cum decurgea de cele mai multe ori conversaţia celor doi prieteni, iată o mostră.

Petru, oprind în cerul gurii fumul pipei şi slobozindu-l năvalnic pe nări, îl întreba pe Boris:

— Cine e fata pe care am văzut-o adineauri la poarta dumitale?

Boris trăgea un fum din ţigară, sorbea o linguriţă de ceai rece, şi răspundea:

— Care fată?

Petru se apleca pe marginea ferestrei, privea în curte la câinele care dădea târcoale picioarelor desculţe ale unui băieţaş, apoi adăoga:

— O fată blondă care, nu zău, nu este urîtă.

— Aha! glăsuia Boris după un moment de tăcere. E spălătoreasa mea cea nouă.

— De unde vine?

— Din Moscova unde a învăţat meseria.

După acest răspuns, altă pauză.

— Dar câte spălătorese ai dumneata? întreba din nou Petru privind cu luare aminte boabele de tabac care se aprindeau şi sfârâiau sub scrumul din pipă.

— Trei, răspundea Boris.

— Trei? Eu nu am decât una; aproape că nu are ce face. Stii care-i rostul ei.

— Cum? murmura Boris.

Şi conversaţia se oprea aci.

Timpul se scurgea astfel până în momentul dejunului. Petru avea o slăbiciune specială pentru ospăţul acesta şi spunea că ar trebui să fie luat la amiază. Se aşeza la masă cu un aer aşa de fericit şi cu atâta poftă încât singură înfăţişarea lui ar fi ajuns pentru a stârni dispoziţia gastronomică a unui German.

Boris Andreici avea nevoi foarte moderate. El se mulţumea cu un cotlet, cu-o bucată de pui sau cu două ouă fierte. Işi potrivea însă prânzurile cu ingrediente englezeşti puse în flacoane elegante şi pe care le plătea foarte scump. Măcar că nu putea să folosească acest aparat britanic fără un fel de desgust, îşi închipuia că nu se poate lipsi de el.

Intre două mese, cei doi vecini ieşeau, dacă vremea era frumoasă, spre a vizita ferma sau spre a se plimba, ori pentru a lua parte la dresatul cârlanilor. Uneori Petru îşi conducea prietenul până în satul său şi îl poftea în casă.

Casa, bătrână şi mică, semăna mai mult cu o colibă de argat decât cu locuinţa unui stăpân. Pe acoperişul de stuf unde se cuibăreau diferite familii de păsări, creştea muşchiul verde. Din două corpuri de locuinţe construite din lemn, altădată strâns legate între ele, unul se pleca înapoi, altul se înclina într'o parte şi ameninţa să se năruiască. Tristă la vedere pe afară, casa nu prezenta nici pe dinăuntru un aspect mai plăcut. Dar, cu liniştea şi modestia sa, Petru se sinchisea prea puţin de ceea ce bogaţii numesc agrementele vieţii, şi se bucura că are o căsuţă unde se poate adăposti de vreme rea. Menajul i-l făcea o femee ca de patruzeci de ani, Martha, foarte evlavioasă şi foarte cinstită, însă foarte neîndemânatică, spărgând vasele, rupând rufăria şi neizbutind să prepare o mâncare cum trebue. Petru o poreclise Caligula.

In ciuda averii sale modeste, bunul Petru era foarte ospitalier; îi plăcea să dea mese şi se străduia îndeosebi să-l trateze bine pe prietenul său Boris. Insă, din pricina stângăciei Marthei care, plină de zel, gonea desmetică de colo până colo, gata să-şi rupă gâtul, prânzul bietului Petru se compunea deobiceiu dintr'o bucată de nisetru uscat şi dinr'un pahar de rachiu, — foarte bun, spunea el râzând, *împotriva* stomacului. De cele mai adeseori, după plimbare, Boris îşi aducea prietenul în locuinţa lui mai confortabilă. Petru venea la prânz cu pofta de dimineaţă, apoi se retrăgea să facă o siestă de câteva ore; în vremea asta, Boris citea ziarele străine.

Seara, prietenii se întâlneau din nou în aceeaşi sală. Uneori jucau cărţi. Uneori continuau conversaţia lor lenevoasă. Uneori Petru desprindea din perete o chitară şi cânta cu o voce de tenor destul de plăcută. Avea pentru muzică o înclinare mult mai hotărîtă decât Boris care nu putea să rostească numele lui Beethoven fără un elan de admiraţie şi care comandase un pian la Moscova. De îndată ce se simțea pornit spre tristeță sau spre melancolie, Petru cânta ușor pe nas unul dintre cântecele regimentului său. Sublinia cu deosebire anumite strofe ca, de exemplu, aceasta:

„Nu ne face bucatele un Franțuz, ci un ageamiu. Nu pentru noi cântă ilustrul Rod și Cantalini. Hei, trâmbiță, suni deșteptarea? sergentul ne prezintă raportul”.

Câteodată Boris încerca să-l acompanieze, dar vocea lui nu era nici prea pe măsură și nici armonioasă.

La ceasurile zece, prietenii își spuneau bunăseara și se despărțeau spre a reîncepe a doua zi aceeași existență.

Intr'o zi, pe când stăteau, ca deobiceiu, față în față, Petru, privindu-l țintă pe Boris, îi spuse deodată cu un ton anumit:

— Boris, mă miră ceva.

— Ce?

— Că te văd pe dumneata, așa de tânăr încă și cu însușirile dumitale de spirit, constrângându-te să rămâi într'un sat.

— Dar știi bine, răspunse Boris uimit de această remarcă, că împrejurările mă obligă la acest fel de viață.

— Ce împrejurări? Averea dumitale nu e oare destul de însemnată ca să-ți asigure oriunde o existență cinstită? Ar trebui să intri în armată.

Şi, după un moment de tăcere, adăogă:

— Ar trebui să intri la ulani.

— Dece la ulani.

— Cred că acolo te-ai simţi mai bine.

— Cu toate astea, dumneata ai servit la husari.

— Da! exclamă Petru cu entuziasm. Şi ce regiment frumos! Nu există unul la fel în toată lumea; un regiment minunat; colonel, ofiţeri... totul era perfect... Dar, cu figura dumitale blondă, cu talia dumitale subţire, te-ai simţi mai bine la ulani.

— Dă-mi voie, Petru, Uiţi că, pe temeiul regulamentelor militare, eu n'aşi putea să intru în armată decât cu titlul de cadet. Sunt prea bătrân ca să încep o atare carieră şi nu ştiu măcar dacă, la vârsta mea, ar vrea să mă admită.

— E drept, replică Petru cu glas scăzut. Uite, în cazul ăsta, reluă el înălţând subit capul, trebue să te însori.

— Ce idei curioase ai astăzi!

— Dece curioase? Ce motiv ai să trăieşti aşa cum trăieşti, şi să-ţi pierzi vremea? Ce interes poate fi pentru dumneata să nu te însori?

— Nu e vorba de interes.

— Nu, nu pricep de ce, în zilele noastre, bărbaţii se feresc atâta de căsătorie, glăsui Petru cu o însufleţire neobişnuită... A, te uiţi la mine... Dar eu am vrut să mă însor şi nu m'a luat nimeni. Dumneata care te găseşti în condiţiuni mai bune, trebue să iei o hotărîre. Ce viaţă e asta de celibatar! Nu zău, tinerii stârnesc mirarea.

După lunga tiradă, Petru scutură pe spătarul unui scaun scrumul din pipă și suflă puternic în ea ca s'o desfunde.

— Cine îți spune, dragul meu, glăsui Boris, că nu mă gândesc să mă însor?

In momentul acela Petru scotea tutun din punga de catifea împodobită cu paiete, și deobiceiu el îndeplinea operația aceasta cu aer forate grav. Cuvintele lui Boris îl făcură să tresară.

— Da, continuă Boris, găsește-mi o femee care să-mi convină, și o iau de nevastă.

— Adevărat.

— Nu. Glumești.

— Te asigur că nu glumesc.

Petru își aprinse pipa; apoi, întorcându-se spre Boris:

— Ei bine! ne-am înțeles, spuse el, îți voiu găsi o femee.

— Bravo! Dar i-a spune-mi acum, pentruce vrei să mă însori?

— Pentrucă, așa cum te cunosc, nu te cred capabil să duci singur treaba asta la capăt.

— Dimpotrivă, mi s'a părut, reluă Boris zâmbind, că mă pricepeam destul de bine în astfel de lucruri.

— Nu mă înțelegi, replică Petru și schimbă vorba.

Veni peste două zile la prietenul său, dar nu cu paltonul-sac, ci cu un frac albastru cu talie lungă împodobită cu nasturi mici și cu mâneci largi. Mustățile îi erau pomădate, părul ridicat în două bucle enorme pe frunte și deasemeni năclăite în pomadă. Un guler de catifea, cu un nod de mătasă, îi strângea gâtul și-i ținea capul într'o înțepeneală impunătoare.

— Ce înseamnă toaleta aceasta? întrebă Boris.

— Inseamnă că trebue să pui caii la trăsură, replică Petru așezându-se pe un scaun, dar nu cu naturalețã de totdeauna, ci cu gravitate. Plecăm.

— Dar unde?

— Să vezi o femee tânără.

— Ce femee tânără?

— Ai uitat înțelegerea noastră de deunăzi?

— Dragul meu Petru, dar a fost o glumă, răspunse Boris nu fără oarecare stânjenire.

— O gluumă? Mi-ai jurat că vorbești serios, și trebue să te ții de cuvânt. Eu am și făcut pregătirile.

— Cum? Ce vrei să spui?

— Nu te nelinişti. Am înștiințat numai pe o vecină a noastră că-i voiu face astăzi o vizită cu dumneata.

— Care vecină?

— Răbdare! Ai s'o cunoști. Imbracă-te și pune caii.

— Dar uită-te ce vreme este, glăsui Boris tulburat de hotărîrea subită pe care trebuia s'o ia.

— E vremea anotimpului.

— Și mergem departe?

— Nu; la vreo cincisprezece verste.

— Fără să dejunăm măcar? întrebă Boris.

— Dejunul n'o să ne facă să întârziem prea mult. Dar, haide, îmbracă-te; între timp, eu am să pregătesc o mică gustare: un pahar cu rachiu. N'o să ţină mult. Vom prânzi mai bine la tânăra văduvă.

— A, e o văduvă?

— Da, ai să vezi.

Boris intră în cabinetul de toaletă. Petru pregăti dejunul şi porunci să se înhame caii.

Elegantul Boris zăbovi îndelung în camera sa. Petru, nerăbdător, bea, încruntând sprâncenele, al doilea pahar cu rachiu, când în sfârşit îl văzu arătându-se îmbrăcat ca un adevărat orăşean cu bun gust. Purta un pardesiu a cărui coloare neagră se detaşa peste un pantalon de-o nuanţă deschisă, o cravată neagră, o jiletcă la fel, mănuşi gris; la o butonieră a jiletcei atârna un lănţişor de aur care cădea într'un buzunar dintr'o parte, iar din fracul şi rufăria proaspătă se răspândea o aromă plăcută.

Observându-l, Petru scoase numai o exclamaţie uşoară şi îşi luă pălăria.

Boris bău o jumătate de pahar de rachiu, şi se îndreptă cu prietenul său spre trăsură.

— Numai din condescendenţă pentru dumneata, îi spuse el, întreprind cursa asta.

— Să admitem că e aşa, răspunse Petru asupra căruia toaleta elegantă a vecinului său exercita o autoritate vădită; dar o să-mi mulţumeşti, poate, că te-am îndemnat să faci unicul voiaj.

Indică vizitiului drumul şi urcă în caleaşcă.

După un moment de tăcere în decursul căruia amândoi stăteau nemişcaţi unul lângă altul:

— Mergem, glăsui Petru, la doamna Sofia Cirilovna Zadnieprovskaia. Cunoşti, nu-i aşa, numele acesta?

— Imi pare că am auzit. Şi vrei să mă însori cu ea?

— Dece nu? E o femee de spirit, cu avere şi cu maniere alese, maniere de oraş mare. Dealtminteri, ai să judeci. Vizita nu te obligă la nimic.

— Fără îndoială că nu. Şi ce vârstă are?

— Douăzeci şi cinci sau douăzeci şi şase de ani, şi fragedă ca un măr.

Distanţa până la locuinţa Sofiei Cirilovna era mult mai lungă decât spusese bunul Petru. Simţindu-se pătruns de frig, Boris îşi afundă faţa în blană. Petru nu se sinchisea în genere de frig, şi cu atât mai puţin când purta straie de mare gală care îi dădeau năduşeli, strângându-l.

Locuinţa Sofiei era o căsuţă albă, destul de drăguţă, cu o curte şi o grădină, asemănătoare caselor de ţară care decorează împrejurimile Moscovei, însă pe care nu le întâlneşti decât rar în provincie.

Coborînd din trăsură, cei doi prieteni găsiră în pragul uşii un servitor cu pantaloni gris şi cu o redingotă împodobită cu nasturi blazonaţi; în anticameră alt servitor stând pe o bancă şi îmbrăcat la fel. Petru îl rugă să-l anunţe stăpânei, pe el şi pe prietenul său. Servitorul răspunse că ea îi aştepta, şi le deschise uşa sufrageriei unde un scatiu se sbenguia în colivie, apoi uşa salonului decorat cu mobilă modernă, confecționată în Rusia, foarte plăcută la vedere și în realitate foarte incomodă.

Peste două minute se auzi într'o încăpere de alături foșnetul unei rochii, apoi stăpâna casei intră cu pași ușori. Petru înaintă în calea ei și i-l prezintă pe Boris.

— Sunt încântată că vă văd, spuse ea aruncând lui Boris o privire fugară. Doream de multă vreme să vă cunosc, și îi mulțumesc lui Petru Vasilici că a binevoit să-mi procure mulțumirea aceasta. Luați loc, vă rog.

Se așeză pe o canapea mică, netezind cu mâna cutele rochiei sale verzi, garnisită cu volane albe, și înclinându-și capul pe speteaza canapelei, în timp ce întindea pe parchet două picioare încălțate în două cismulițe drăguțe.

Pe când ea schimba subiectul, Boris, așezat într'un fotoliu, în fața ei, o privea cu atenție. Femeia avea talia sveltă, sprintenă, tenul brun, figura destul de frumoasă, ochi mari, strălucitori, ușor înălțați în colțurile orbitei, ca aceia ai Chinezoaicelor. Expresia privirii și a fizionomiei sale înfățișa un atare amestec de cutezanță și de timiditate în cât nu puteai să-i precizezi caracterul. Uneori clipea din ochi, uneori îi deschidea mari, și în același timp, pe buzele ei, rătăcea un zâmbet de indiferență afectată. Avea mișcări degajate și uneori prea vii. Pe scurt, înfățișarea ei îi plăcea îndeajuns lui Boris. Decât, el observa cu părere de rău că era pieptănată anapoda și că avea cărarea piezis.

Şi apoi i se părea că ea vorbeşte prea corect, căci el avea în privinţa aceasta acelaşi sentiment ca şi Puşkin care a spus: „Nu-mi plac buzele roze fără zâmbet, şi nici limba rusă fără o greşeală gramaticală”. Intr'un cuvânt, Sofia Cirilovna era dintre acele femei pe care un amant le numeşte femei seducătoare; un soţ, fiinţe plicticoase, şi un flăcău bătrân, copii poznaşi.

Vorbea cu oaspeţii ei despre plictiseala pe care o încerci trăind într'un sat. „Nu este aci, spunea ea, accentuând cu afectare pe anume silabe, nu este aci un suflet cu care să poţi conversa. Nu ştiu cum se resemnează alţii să se retragă într'un atare bârlog, iar aceia pe cari am dori să-i vedem, — adăogă ea cu o mică strâmbătură de copil, — aceia se depărtează şi ne lasă în singurătatea noastră tristă”.

Boris se înclină şi îngăimă câteva cuvinte de scuze. Petru îl privi, vrând parcă să spună: Uite una care ştie să glăsuiască.

— Fumaţi? întrebă Sofia înturnându-se spre Boris.

— Da... dar...

— Nu vă fie frică. Fumez şi eu.

Se sculă, luă de pe masă o cutie de argint, scoase câteva ţigări pe care le oferi musafirilor, sună, ceru foc, şi un servitor cu pieptul acoperit de o jiletcă lată, roşie, aduse o lumânare.

— Nu veţi crede, reluă ea înclinând cu graţie capul şi svârlind în aer un nor uşor de fum, că există aci oameni cari nu admit că o femee poate să savureze o biată ţigăruşă. Da, tot ce scapă nivelului vulgar, tot ce nu rămâne robit tradiției banale, este judecat cu asprime.

— In gubernia noastră, spuse Petru Vasilici, femeile sunt cu deosebire foarte severe asupra acestui articol.

— Da. Sunt rele și neînduplecate; însă eu nu le vizitez, iar calomniile lor nu pătrund în refugiul meu solitar.

— Și nu vă plictisiți de această singurătate? întrebă Boris.

— Nu. Citesc mult, iar când sunt obosită de citit, visez și mă amuz făcând deducții de viitor.

— Cum? dați în cărți? exclamă Petru cu uimire.

— Sunt destul de bătrână ca să mă consacru acestei distracții.

— La vârsta dumneavoastră! Ce idee! murmură Petru.

Sofia Cirilovna îl privi clipind, apoi, întorcându-se spre Boris: „Să vorbim despre altceva, spuse ea; sunt sigură, domnule Boris, că vă interesați de literatura rusă...

— Eu... nici vorbă, răspunse oarecum încurcat Boris care citea puține cărți rusești, mai cu seamă puține cărți noui, și rămânea la Pușkin.

— Explicați-mi de unde se trage antipatia care se răsfrânge în prezent asupra operelor lui Marlinski? Mi se pare foarte nedreaptă; nu sunteți de părerea mea?

— Marlinski e, desigur, un scriitor merituos, replică Boris.

— E un poet, un poet a cărui imaginație ne poartă în sferele ideale și care acum nu face decât să zugrăvească realitățile vieți de rând. Vă întreb, însă, ce este așa de atrăgător în mișcarea existenței cotidiane, în lume, pe pământ?

— Nu mă pot asocia la gândirea dumneavoastră, răspunse Boris privind-o. Eu găsesc chiar o mare atracție.

Sofia zâmbi, încurcată. Petru înălță capul, vru parcă să pronunțe câteva cuvinte, apoi se apucă să fumeze iarăși în tăcere.

Conversația se prelungi cam pe același ton, trecând repede de la un subiect la altul, fără să se fixeze asupra niciunei chestiuni, fără să ia vreun caracter decisiv. Ajunseră la tema căsătoriei, cu avantajele, cu neajunsurile ei, și la destinul femeii în genere. Sofia luă hotărîrea să atace căsătoria și, treptat-treptat, se însufleți, se aprinse, așa că auditorii ei nu încercară s'o contrazică. Lăuda, nu fără temeiu operele lui Marlinski; le studiase și trăsese foloase de pe urma lor. Marile cuvinte artă, poezie, îi împestrițau stăruitor limbajul.

— Ce poate fi, exclamă ea la sfârșitul pompoasei sale dizertații, mai prețios pentru femee decât libertatea de gândire, de sentiment, de acțiune?

— Dați-mi voie, replică Petru a cărui fizionomie luase de câteva clipe o accentuată expresie de nemulțumire. Pentruce ar reclama femeia libertatea aceasta? ce va face cu ea?

— Cum? după dumneavoastră ea trebue să fie atributul exclusiv al bărbatului.

— Nici bărbatul nu are nevoie de libertate.

— Nu are nevoie?

— Nu. La ce îi servește libertatea aceasta atâta lăudată? Să se plictisească sau să facă nebunii.

— Așadar, reluă Sofia cu un zâmbet ironic, dumneavoastră vă plictisiți; căci, așa cum vă cunosc, nu-mi închipui că ați săvârși nebunii.

— Sunt deopotrivă supus ambelor efecte ale libertății, răspunse cu ton liniștit Petru.

— Foarte bine, eu nu mă pot plânge de plictiseala dumneavoastră. Poate că ei îi datorez plăcerea de a vă vedea astăzi.

Foarte satisfăcută de înțepătura epigramatică, Sofia se aplecă spre Boris și îi spuse în șoaptă: „Prietenul dumneavoastră se complace în paradox.

— Nu băgasem încă de seamă, declară Boris.

— In ce mă complac? întrebă Petru.

— In a susține paradoxe.

Petru se uită țintă la Sofia, apoi murmură printre dinți: „Știu eu ce v'ar plăcea...”

In momentul acela, servitorul cu jiletcă roșie veni să anunțe că masa e servită.

— Domnilor, spuse Sofia, vă rog să poftiți în sufragerie.

Prânzul nu plăcu nici unuia, nici altuia dintre musafiri. Petru se sculă de la masă fără să-și fi putut domoli foamea, iar Boris Andreici, cu gusturile lui delicat, în materie de gastronomie, nu fu nici el satisfăcut, măcar că bucatele erau prezentate sub globuri și că farfuriile erau destul de calde. *Vinul*, deasemeni, era prost, în ciuda etichetelor argintate și aurite care decorau fiecare sticlă.

Sofia Cirilovna vorbea într'una, aruncând din timp în timp câte o privire poruncitoare slugilor. Ea își golea, la intervale dese, paharul cu destulă sprinteneală, remarcând că Englezoaicele beau vinul foarte bine și că, în gubernia aceasta severă, faptul era luat în nume de rău unei femei.

După masă, își readuse oaspeții în salon și-i întrebă ce preferă: ceai sau cafea. Dar nici cafeaua nu era mai bună. Petru, care a preferat-o, o schimbă cu ceaiul, însă renunță și la el.

Sofia Cirilovna se așeză, aprinse o țigară, și se arătă foarte grăbită să reia conversația. Îi scânteiau ochii și-i dogoreau obrajii. Dar musafirii nu o secondau în pofta ei de vorbă. Ei păreau ocupați mai mult de țigările lor decât de frazele ei frumoase și, judecând după privirile pe care le îndreptau mereu spre ușă, puteai să presupui că se gândeau să plece. Cu toate acestea, Boris s'ar fi hotărît, poate, să rămână până seara. Se angajase chiar într'o discuție galantă cu Sofia care, cu glas cochet, îl întreba dacă nu e surprins că ea trăiește astfel, retrasă. Insă Petru voia să plece, și ieși pentru a da ordine vizitiului să pună caii.

Când trăsura fu gata, Sofia mai încercă să-și rețină oaspeții și îi dojeni cu grație pentru scurtimea vizitei lor. Boris se înclină și, prin atitudinea sa nehotărîtă, prin expresia zâmbetului, părea a-i spune că nu lui trebuiau adresate mustrările. Petru declară, însă, răspicat că e vremea să plece ca să poată profita de lumina lunei. In acelaș timp, înainta spre ușa anticamerei. Sofia oferi celor doi prieteni mâna într'o strângere după maniera engleză. Numai Boris acceptă curtoazia aceasta, și strânse destul de tare degetele tinerei femei. Ea clipi iar din ochi, iar zâmbi și îi smulse făgăduiala că va reveni curând. Petru se și afla în anticameră, înfășurat în manta.

Se așeză tăcut în trăsură, iar când fu la câteva sute de pași de casa Sofiei:

— Nu, nu, murmură el, nu merge.

— Ce vrei să spui? întrebă Boris.

— Nu e pentru dumneata, repetă el cu o expresie de dispreț.

— Dacă te referi la Sofia Cirilovna, nu sunt de aceeaşi părere. E drept, e o femee cam pretențioasă, dar simpatică.

— Se poate într'un anume sens. Gândește-te, însă, la scopul ce-mi propusesem aducându-te la ea.

Boris nu răspunse.

— Nu, reluă Petru. Nu merge. Ii place să ne declare că este epicureană. Iar eu, dacă-mi lipsesc doi dinți în dreapta, n'am nevoie să spun că-mi lipsesc. Se vede îndestul. Și apoi, te întreb, asta e o femee de casă? Plec de la ea fără să mă fi putut sătura. A, ține să fie spirituală, instruită, manierată; dar, în primul rând, mie să-mi dai o bună gospodină! Iți repet, nu e pentru dumneata. Ți-au luat ochii servitorul cu jiletcă roșie și bucatele acoperite cu globuri de tinichea?

— Nu era necesar să-mi ia ochii.

— Eu știu ce-ți trebue. Acum știu.

— Te asigur că am fost foarte bucuros cunoscând-o pe Sofia Cirilovna.

— Sunt încântat. Insă nu-i pentru dumneata.

Când ajunseră la casa lui Boris, Petru îi spuse:

— N'am terminat. Nu-ți dau cuvântul.

— La dispoziția dumitale, răspunse Boris.

— Foarte bine.

Se scurse o săptămână întreagă aproape la fel cu celelalte, cu deosebirea că Petru dispărea uneori o mare parte din zi. Intr'o dimineață el se înfățișă din nou la prietenul său, în veșmintele-i de paradă, și-l invită pe Boris să facă o altă vizită cu el.

— Unde mă duci astăzi? întrebă Boris care așteptase cu oarecare neastâmpăr a doua invitație și se grăbi să ceară a se pune caii la sanie, căci venise iarna, iar trăsurile erau puse la adăpost pentru mai multe luni.

— Vreau să te prezint într'o casă foarte onorabilă, la Tikoduiev. Stăpânul acestei case e un om admirabil care s'a retras din serviciu cu gradul de colonel. Nevasta lui e o persoană foarte remarcabilă, și se găsesc acolo două fete nespus de grațioase, care au primit o educație de primul ordin și care pe deasupra, au și avere. Nu știu care din amândouă o să-ți placă mai mult. Una e vioaie, alta cam prea timidă. Insă amândouă sunt adevărate modele. Ai să vezi.

— Şi cum se numeşte părintele?

— Calimon Ivanici.

— Calimon! Ce nume ciudat. Dar mama?

— Pelagia Ivanovna. Pe una din fete o cheamă tot Pelagia; pe cealaltă, Emeranța.

— Emeranța! Calimon! N'am mai auzit astfel de nume. Emeranța Calimovna! Ce potriveală!

— Recunosc și eu. Insă fata e plină de nu știu ce flacără de virtute.

— Ce poetic devii, dragul meu Petru! Iar frumoasa Emeranța este aceea așa de timidă?

— Nu. Sora ei.

Locuința lui Calimon nu semăna de loc cu vila cochetă a tinerei văduve. Era o clădire vastă, greoaie, cu ferestre înguste și cu geamuri fumurii. Dinaintea fațadei se înălțau doi mesteceni înalți, iar în partea cealaltă, niște tei bătrâni al căror vârf întrecea acoperișul casei și ale căror ramuri negre se întindeau până departe. Desigur că, vara, giganticii arbori decorau cu frunzișul lor, refugiul. Iarna, îl întunecau. In sfârșit, întreaga casă avea o aparență de tristeță și de bătrânețǎ care nu putea să producă o impresie plăcută.

Vizitatorii se anunțară și fură introduși în salon. Amfitrionul și tovarășa lui le ieșiră în cale; dar, câteva clipe, ei nu putură să exprime decât prin semne și gesturi de politeță ce voiau să spună, iar prietenii nu se puteau face mai bine înțeleși căci, la apropierea lor, patru dulăi se ridicară și stârneau o hărmălaie înfricoșetoare. Lovindu-i cu batistele, amenințându-i cu piciorul și mâna, izbutiră, nu fără trudă, să-i potolească, iar o servitoare îl trase într'o încăpere vecină pe cel mai îndărătnic care o mușcă de deget.

De îndată ce se restabili calmul, Petru îl prezentă pe prietenul său d-lui și d-nei Calimon cari îi declarară în același timp cât de mult se bucurau că-l văd. Apoi d. Calimon îl prezentă fiicelor sale pe Boris. Mai erau acolo două femei în vârstă, îmbrăcate foarte modest, care stăteau deoparte și cărora se părea că nu le dă nimeni atenție.

Calimon Ivanici era un bărbat de cincizeci de ani, înalt, cu păr cărunt. Fizionomia lui, întrucâtva vulgară, avea o expresie de bunătate, de apatie și de indiferență. Nevasta lui, slabă, micuță, purtând pe cap o schelărie grea de păr, părea a fi, dimpotrivă, într'o frământare continuă. Figura ei își pierduse de mult frăgezimea tinereții. Fetele formau între ele un contrast ciudat. Pelagia avea tenul brun, părul negru și un aer de extraordinară sfială, și rezervă. Stătea ca un copil temător dinapoia părinților; în timp ce sora ei înainta cu pas ușor și avea părul blond, obrajii purpurii, gura micuță, nasul puțin sumes și ochii scânteetori. Văzând-o, ghiceai lesne că ea juca deobiceiu un rol important în salonul părintesc și că nu se simțea de loc stingherită. Purta, ca și sora ei, o rochie albă cu o sumedenie de panglici albastre care se înălțau și fluturau la cea mai mică mișcare. Coloarea panglicilor se armoniza foarte bine cu ansamblul înfățișării ei și nu se potrivea cu aceea a Pelagiei. Ar fi fost, însă, greu să spui ce gen de toaletă putea conveni Pelagiei, deși totuși ea nu era urîtă.

Se așezară. Stăpânii casei adresară oaspeților câteva întrebări banale de politeță, cu aerul afectat și constrâns care se remarcă deobiceiu între oameni ce se văd pentru întâia oară. Prietenii le răspunseră pe acelaşi ton. Conversația era rece și anevoioasă. Calimon, care nu avea spiritul prea inventiv, îl întrebă pe Boris pentru a doua oară dacă se afla de multă vreme în regiune, iar nevastă-sa îi atrase atenția că e distrat cu accentul mieros pe care îl întrebuința îndeobște dinaintea străinilor. Colonelul își scoase, încurcat, batista și-și suflă nasul așa de sgomotos încât câinii se porniră din nou să latre și iarăși fu nevoie să alerge la ei pentru a-i potoli.

Emeranța izbuti în sfârșit să facă părinților serviciul pe care li-l făcea deobiceiu în atari împrejurări. Se așeză lângă Boris, însufleți conversația prin întrebări, e drept neînsemnate, dar vioaie și grațioase. In curând convorbirea deveni deoparte și de alta mai desghețată. Luă parte fiecare la ea, afară de Pelagia care rămânea neclintită, cu ochii ațintiți în podea, în timp ce sprintena Emeranța zâmbea, gesticula, vorbea, apoi, din când în când, se oprea și părea a-și spune: Uite ce simpatică și bine crescută sunt; uite cum știu să plac la toată lumea. Făcea chiar impresia că peltiçeala ei nu provenea decât din prea multă bunătate. Râdea, dând inflexiuni prelungite și dulcege râsului, măcar că Boris nu spuse nimic care să merite o atare favoare; ea zâmbi și mai mult când îl văzu înveselindu-se și încumetându-se a da câteva replici.

Petru zâmbi și el și, cum ajunseseră a vorbi despre artele-frumoase, exclamă că prietenul său iubea foarte mult muzica.

— Și eu sunt pasionată după muzică, declară Emeranța.

— Nu numai că aveți acest excelent gust, reluă Petru, dar sunteți o muziciană desăvârșită.

— Adevărat? rosti Boris.

— Da, adăogă Petru. Emeranța și Pelagia Calimovna cântă cu un rar talent la pian, mai ales Emeranța.

Auzindu-și numele, Pelagia se înfioră. Emeranța își coborî cu modestie ochii.

— Ah, domnișoarelor, exclamă Boris, aș putea să vă rog? ați vrea să aveți bunătatea?

— Dar nu, murmură Emeranța, nu știu dacă pot... Și aruncându-i lui Petru o privire: „M'am supărat pe dumneavoastră”, spuse ea cu un ton care desmințea dojenirea.

Petru, care nu era omul să se lase așa de lesne încurcat, se întoarse spre d-na Calimon:

— Vă rog, spuse el, să porunciți domnișoarelor să cânte ceva.

— Nu știu dacă ele sunt în voce astăzi, răspunse mama; însă pot să încerce.

— Da, da, adăogă colonelul, trebue să încerce.

— Dar, mamă, te asigur că nu pot.

— Emeranța, când vreau eu! replică d-na Calimon în franțuzește. Avea obiceiul să dea fiicelor sale ordine în franțuzește când se aflau străini, chiar dacă străinii cunoşteau limba; și mai curios decât toate era faptul că ea n'o vorbea decât foarte greu și o pronunța foarte prost.

Emeranța se sculă.

— Ce trebue să cânt? întrebă ea cu supunere.

— Duetul vostru, care este încântător. Fiicele mele, adăogă ea adresându-se lui Boris, au voci diferite. Emeranța are o voce de soprană.

— De soprană? întrebă Boris.

— Da, de soprană, și Pelagia o voce de contraltă.

— De contraltă? Delicios.

— Astăzi nu îmi-e cu putință să cânt, îngăimă Pelagia; sunt prea răgușită.

Intr'adevăr, glasul ei semăna în momentul acesta cu acela de bas decât de contraltă.

— Emeranța, cântă atunci aria italiană; știi, aceea care îți place, iar Pelagia te va acompania.

— Aria cu întorsături și alte șiretlicuri; foarte bine, adăogă colonelul.

Surorile înaintară spre pian; Pelagia înălța capacul instrumentului, deschise caetul de muzică și se așeză. Emeranța se fixă în picioare, lângă ea, într'o atitudine plastică, sub privirea atentă a lui Boris. Din când în când, pentru a-și da o nouă poză, ducea batista la buze. In sfârșit, începu să cânte așa cum cântă majoritatea fetelor noastre, cu o voce cârâitoare care, uneori, răsuna ca un geamăt. Pronunța așa de rău cuvintele că nu le puteai înțelege; numai după unele accentuări se recunoștea că e vorba de limba italiană. La sfârșitul bucății, se lansă în triluri cari îl încântară așa de mult pe colonel încât se sculă transportat de pe scaun; ea își precipită bucata și terminase cu cântatul când sora ei mai continua s'o acompanieze. Mica greșeală nu-l împiedică pe Boris să-i adreseze complimente foarte însuflețite, iar Petru, după ce exclamase în diferite rânduri: „Minunat! minunat!”, îi spuse: „Nu vreți acum să ne cântați o arie rusească, Romanța Ciocârliei, sau a Logodnicei, sau vreun cântec de țigancă? Compozițiile dumneavoastră pot să fie foarte drăguțe, dar, pentru noi, ele nu valorează cât muzica noastră națională”.

— Sunt de părerea dumneavoastră! exclamă colonelul.

— Cântă Romanța Logodnicei, spuse încet dar ferm, și tot în franțuzească proastă, d-na Calimon fiicei sale.

— Nu, rosti colonelul; ași prefera cântecul Țigăncilor sau al Soldatului.

Emeranța se supuse. Tatăl ei, care cunoștea de multă vreme, pe dinafară, ariile acestea, cânta cu ea, iar Petru era fermecat.

— Uite, spunea el, ce vrăjește urechile noastre, uite adevăratele melodii. Ah, domnișoară, aveți dreptate că vă place muzica. Sunteți o artistă de prima clasă.

— Exagerați, murmură Emeranța depărtându-se de pian.

— Acum, reluă mama ei, cântă Romanța Logodnicei.

Emeranța se grăbi din nou să asculte.

— Acum, adăogă nesățioasa d-nă Calimon, cântă sonata la patru mâini... Ba nu, poate că e mai bine s'o amânați pentru altădată. Poate că ești obosită și mă tem să nu-l plictisești pe domnul Boris.

— Vai, doamnă! protestă Boris.

Dar Emeranța declară că era obosită, iar musafirul curtenitor se apropiă de dânsa și reînoi complimentele.

— O, domnule Boris, îi spuse ea, dumneavoastră ați auzit multe alte virtuoase! Ce înseamnă cântul meu în comparație cu al lor? Totuși, Bomerius, în trecere pe-aci, mi-a afirmat... Il cunoașteți, desigur, pe Bomerius...

— Nu. Cine e?

— Un elev al conservatorului din Paris, un muzician eminent, o vioară admirabilă. Mi-a spus că dacă vocea mea ar fi cultivată, dacă ași putea să iau lecții de la un maestru bun, ași izbuti pur și simplu să produc un efect minunat, și mi-a sărutat degetele rând pe rând... Dar cum să iau lecții aci?

Și Emeranța oftă.

— Totuși, cu însușirile dumneavoastră naturale, glăsui Boris, cu talentul dumneavoastră... Nu putu să mântuiască, încă, fraza care îl încurca.

— Emeranța, spuse d-na Calimon, ia vezi... dece... masa...

— Da, mamă, răspunse fata țopăind spre ușă. Nu țopăia astfel decât când erau străini în salon. Boris se apropiă de Pelagia care nu putu să vadă mișcarea lui fără un fel de spaimă.

— Ați acompaniat-o pe sora dumneavoastră cu o rară măestrie, îi spuse el.

Pelagia se roși până în albul ochilor și nu răspunse.

— Imi pare rău că nu am auzit duetul dumneavoastră. Din ce operă e?

Pelagia întorcea într'o parte și 'n alta o privire neliniștită și nu putea rosti un cuvânt.

— Ce muzică preferați, reluă el după un moment de așteptare: pe aceea din Italia sau Germania? Pelagia rămânea mută.

— Hai, răspunde! îi strigă mamă-sa.

— Imi plac toate genurile de muzică, îngăimă în sfârșit biata făptură.

— Cum toate? mi se pare greu. De exemplu, Beethoven e un compozitor de geniu, însă el nu poate fi apreciat de toți amatorii.

— Nu, murmură Pelagia.

— Arta e infinită în varietatea ei.

— Da.

Boris nu încercă să continue penibila conversație.

— Nu, își spuse el, nu e chip s'o fac să vorbească. E imaginea vie a fricei.

Când se încheiă ziua, când biata Pelagia se înapoiă în camera ei, ea istorisi cameristei ce-a suferit, cum a fost obligată să facă muzică în fața unui necunoscut, cum n'a știut ce să răspundă la întrebările lui, și toate neliniștile ei când veneau străini, și toate mustrările mamei.

La masă, Boris fu așezat între d. Calimon și Emeranța. Ospățul, preparat și servit pe deantregul rusește, îi plăcu lui Petru mult mai mult decât prânzul rafinat al tinerei văduve. Pelagia, care se găsea lângă el, izbuti puțin câte puțin să-și înfrângă timiditatea și în cele din urmă vorbi destul de desghețat cu el, în timp ce cocheta Emeranța se strădui atâta să captiveze atenția vecinului ei că acesta era obosit. Ea avea mai ales un fel de a întoarce capul care lui îi displăcea, iar ce îi displăcea și mai mult era că o vedea ocupată mereu de sine, vorbind într'una despre persoana ei și istorisind cu o siguranță netulburată cele mai mici întâmplări din viața ei. Dar, ca om bine crescut, își stăpânea impresiile desagreabile și le tăinuia așa de bine că Petru, care îl observa cu luare aminte, nu putea să le ghicească.

După masă, colonelul deveni foarte tăcut sau, mai bine zis, ațipise. Căci, în momentul acesta al zilei, el avea obiceiul să-și facă siesta. Incercă, totuși, să-și rețină oaspeții cari vesteau intenția să plece.

— De ce să ne părăsiți așa de repede? le spunea el. Nu vreți să facem o mică partidă de cărți? Insă, în adâncul inimii, se bucura că-i vede luându-şi pălăriile.

Nevastă-sa, dimpotrivă, făcu toate sforţările să-i mai oprească, iar în tentativa ei era secondată cu însufleţire cu Emeranţa care întrebuinţa tot soiul de argumente spre a-i hotărî să-şi întârzie plecarea. Pelagia se alătură şi ea şi, cu glasu-i temător, bolborosi: „Dar, domnilor...”

Petru nu spunea nici da, nici nu, şi se referea la voinţa prietenului său. Era riposta cazului de la Sofia Cirilovna. Boris declară că se vedea absolut obligat să se înapoieze acasă, şi se depărtă făgăduind că va reveni în curând. Emeranţa fixă asupra lui o ultimă privire.

Colonelul îşi însoţi oaspeţii până în anticameră, rămase acolo în timp ce servitorul lor îi înfăşura în fulari şi în mantale, şi le dădea cisme îmblănite, apoi se întoarse în cabinetul său şi adormi. In vremea asta, ca să scape de dojenile mamei, Pelagia fugi în camera ei, iar cele două femei care asistaseră mute la evenimentul zilei o felicitară pe Emeranţa pentru noua ei cucerire.

Prietenii călătoreau în tăcere. Boris, râzând în sine, cu capul înfundat în cutele gulerului, aştepta ca Petru să deschidă vorba.

Acesta se hotărî, în sfârşit.

— Nici de data asta nu merge? glăsui el.

Dar rostea cuvintele cu ton îndoelnic, căutând să să vadă figura lui Boris ca să-şi fixeze nehotărîrea, şi, neizbutind, repetă prima întrebare:

— Nu merge?

— Bine'nțeles că nu, răspunse Boris râzând.

— Bănuiam. Dar dece nu-ți convine? Ce-i lipsește fetei?

— Nu-i lipsește nimic, dimpotrivă, are prea multe calități.

— Și asta li iei în nume de rău?

— Da.

— Nu zău, nu te'nțeleg. Nu e foarte bine crescută? firea, felul ei de a fi...

— Ascultă, Petru, nu pricep că dumneata, cu judecata dreaptă pe care o iei, poți să zăbovești asupra caracterului acestei frumoase Emeranța. Nu ai remarcat amabilitatea obositoare, statornica adorație de sine, complacerea în simțimântul calităților ei, soiul acesta de bunăvoință a unei făpturi angelice care catadixește să se coboare, de la înălțimea splendorilor ei, asupra unor simple muritori? Ce să-ți mai spun? Ea îmi inspiră o atare îndepărtare încât, dacă ași fi obligat să mă însor cu una din surori, ași prefera de o sută de ori s'o iau pe cealaltă; cel puțin asta știe să tacă.

— Poate că ai dreptate, replică Petru cu ton supus. Observațiile prietenului său îl încurcau.

— Nu, își spunea el pentru întâia oară de când îl cunoștea pe Boris, nu sunt la înălțimea lui; e prea tare pentru mine.

— Inainte! înainte! strigă Boris vizitiului.

Vizitiul dădu bice cailor.

— Dragă Petru, nu merge, dumneata ce zici? glăsui Boris râzând când coborî din sanie.

Petru nu răspunse și se retrase în camera sa.

A doua zi, Emeranța scria o lungă scrisoare unei prietene și-i spunea: „Am primit eri vizita unui nou vecin, d. Boris Viasovnin. E un bărbat manierat, foarte simpatic, cu o educație distinsă; și, îți voiu mărturisi în șoaptă, mi se pare că am făcut asupra lui o impresie vie. Nu te nelinişti, însă, draga mea, inima mea e nestrămutată, astfel că Valentin nu are motive să se teamă.

Valentin era profesor la gimnaziul orașului învecinat; în reședința aceasta, el făcea tot felul de nebunii, iar în sat făcea, în preajma Emeranței, o curte platonică, fără speranțe.

După infructuoasa vizită, prietenii își reluaseră existența lor obișnuită.

Trecură câteva zile. Boris se aștepta să fie invitat grabnic la o altă excursie; dar Petru părea că a renunțat la proectele sale. Ca să-l readucă la ele Boris începu să vorbească despre tânăra văduvă și despre familia Calimon. Spunea că nu se poate forma o judecată serioasă de la prima vedere, că ar trebui să se revină, și făcea alte insinuări pe care crudul Petru se îndărătnicea să nu le înțeleagă. In cele din urmă, scos din fire de rezerva prietenului, Boris îi spuse într'o dimineață:

— Ascultă, dragul meu, trebue să-ți reamintesc eu făgăduelile pe care le-ai făcut?

— Ce făgădueli?

— Nu-ţi mai aduci aminte că vrei să mă însori? Aştept.

— Ai pretenţii prea greu de satisfăcut, gustul prea fin. Nu există în gubernie nicio femee care să-ţi poată conveni.

— Nu trebue să renunţi, Petru, aşa de repede la acţiunea dumitale. N'am făcut decât două încercări infructuoase; e un motiv să desnădăjduim? Dealtminteri, văduva nu mi-a displăcut. Dacă mă părăseşti, eu mă întorc la ea.

— Du-te cu Dumnezeu!

— Petru, te asigur foarte serios că vreau să mă însor. Prezintă-mi altă femee.

— Nu mai cunosc niciuna.

— Cu neputinţă; nu mă poţi face să cred că nu există o fiinţă simpatică pe o rază de câteva leghe.

— Iţi spun adevărul.

— Haide, gândeşte-te, adu-ţi aminte.

Petru rodea capătul de chihlibar al pipei. Reluă după o tăcere îndelungată:

— Aşi mai putea să ţi-o arăt pe Vera Barsukova. O fată foarte de ispravă! Insă ea nu-ţi convine.

— Şi dece?

— Pentrucă este prea simplă.

— Cu atât mai bine!

— Iar tată-său e aşa de bizar!

— Ce-are a face? Haide, Petru Vasilici, hai bunul meu prieten, prezintă-mi-o pe domnişoara... Cum o cheamă?

— Vera Barsukova.

Boris stărui atâta încât, în cele din urmă, Petru îi făgădui că-l va duce la casa fetei.

A treia zi erau la drum. Ștefan Barsukov era într'adevăr, așa cum Petru spusese, un om foarte bizar. După ce și-a terminat în mod strălucit educația într'unul din Institutele coroanei, intrase în marină, distingându-se acolo foarte repede; apoi, într'o bună zi, părăsise serviciul retrăgându-se pe moșia sa și însurându-se; apoi, după ce și-a pierdut femeia, se sălbăticise atâta încât nu mai făcea nicio vizită și nici nu mai ieșea măcar din locuința sa. In fiecare zi, înfășurat în halat, cu picioarele în papuci, cu mâinile în buzunare, se plimba în lung și'n lat prin odaie, fredonând sau fluerând, și, la tot ce i se spunea, nu răspundea decât printr'un zâmbet și-o exclamație: Brau! brau! ceea ce, pentru el, însemna: bravo! bravo!

Vecinilor le plăcea să-l vadă căci, cu toată ciudățenia sa, era foarte bun și foarte ospitalier. Dacă un prieten îi spunea la masă:

— Știi, Ștefan, că la ultimul târg din oraș sfecla s'a vândut cu treizeci de ruble?

— Brau! brau! răspundea Ștefan care o dăduse pe-a sa cu jumătate preț.

— Ai aflat, glăsuia altul, că Pavel Temeici a pierdut douăzeci de mii de ruble la joc?

— Brau! brau! replica Ștefan cu același calm.

— Se vorbește, spunea al treilea, că a izbucnit o epizootie în satul vecin.

— Brau! brau!

— Brau! brau!

— Domnişoara Elena a fugit cu intendentul.

Şi scotea mereu acelaş strigăt. Fie că i se anunţa că-i şchiopătează caii, că un evreu a sosit în sat cu mărfuri, că o mobilă i s'a stricat, că sluga şi-a pierdut pantofii, repeta cu aceeaşi indiferenţă: Brau! brau! Totuşi, casa lui nu era vraişte; nu făcea datorii, iar ţăranii lui trăiau îndestulaţi.

Trebue să mai spunem că înfăţişarea lui Ştefan Barsukov era plăcută. Avea figura rotundă, ochii mari, vioi, un nas bine făcut şi buze trandafirii ce păstraseră frăgezimea tinereţii, o frăgezime scoasă în relief şi de coloarea argintie a părului. Un zâmbet uşor flutura deobiceiu pe buzele lui şi se răspândea chiar pe obraji. Insă nu râdea niciodată, ori i se întâmpla să fie cuprins de un râs convulsiv care-l îmbolnăvea. Dacă era obligat să rostească şi altceva decât exclamaţia-i obişnuită, nu se supunea decât la ultima extremitate şi scurtând pe cât cu putinţă cuvintele.

Vera, singura lui fiică, avea aceeaşi conformaţie, a figurii ca şi el, acelaşi zâmbet, aceiaşi ochi de coloare închisă care devenea şi mai închisă sub cozile blonde ale părului. Era potrivită de statură, şi foarte graţioasă. Nimic nu era într'însa de-o frumuseţă rară, dar ajungea s'o vezi şi s'o asculţi pentru a-ţi spune îndată: uite o făptură admirabilă. Ea şi tatăl ei îşi nutreau reciproc o afecţiune duioasă. Ea conducea toată casa, achitându-se de acest rol cu plăcere, și necunoscând altele. Așa cum spusese Petru, era întruchiparea simplicității.

Când Petru și Boris sosiră la Ștefan, el se plimba ca deobiceiu prin camera sa, o cameră vastă care ocupa aproape jumătate din întinderea casei, și-i servea totodată de salon și de sufragerie, căci aci primea vizite și mânca. Mobilierul încăperii nu era strălucitor, însă era cunoscut moșierilor de prin împrejurimi, un divan lat, foarte moale, foarte încăpător, înzestrat cu o mulțime de perne. In celelalte camere nu se vedea decât un scaun, o măsuță și un dulap. Odăile erau nelocuite. Cămăruța Verei dădea spre grădină. Intregul ei mobilier se compunea dintr'un pătuc drăguț, o masă, o oglindă, un jilț. In schimb, era împodobită cu multe flacoane de conserve și de licheoruri preparate de fată.

Intrând în anticameră, Petru îl rugă pe servitor să-l anunțe. Dar acesta, privindu-l tăcut, îl ajută să lepede șuba și-i spuse:

— Poftiți, vă rog.

Prietenii intrară în salon și Petru îl prezentă pe prietenul său lui Ștefan.

— Imi pare foarte bine... totdeauna... îi spuse singuraticul laconic dându-i mâna... foarte frig... un pahar cu rachiu.

Și, indicând cu degetul sticla care se afla pe masă, își continuă plimbarea.

Boris și Petru gustară puțin rachiu, apoi se așezară pe canapeaua așa de elastică și de comodă că, de îndată ce luă loc pe ea, Boris se simți cașicum folosea mobila aceasta de multă vreme. Toți prietenii lui Barsukov aveau aceeași plăcută impresie așezându-se acolo.

In ziua aceea, Ștefan nu era singur, și trebue să spunem că rareori era singur. Lângă el se afla o făptură jalnică, un individ anume Onofrei Ilici, cu figura sbârcită și obosită, cu nasul arcuit ca un cioc de uliu și cu ochii neliniștiți. Ocupase cândva o slujbă din care trăsese multe profituri nu prea legitime; iar acum se găsea sub povara unei judecăți. Cu o mână pe piept și cu alta la nodul cravatei, îl urmărea pe Ștefan cu privirea și, când vizitatorii luară loc, spuse cu un sfat adânc.

— Ah, Ștefan Petrovici, e ușor să osândești un om. Dar dumneata cunoști sentința: Păcătoși cinstiți, păcătoși ticăloși, toată lumea trăiește în păcat, iar eu fac ce fac alții.

— Brau! murmură Ștefan; apoi, după un moment de tăcere, adăogă: „Proastă sentință”.

— Proastă! se poate! Dar ce să faci? Nevoia crudă ne despoaie uneori de onoare. Uite: apelez la amabilii domni, și am să le povestesc toate amănuntele cazului meu, dacă binevoesc să mă asculte.

— Imi dați voie să fumez? întrebă Boris pe Ștefan. Acesta făcu un semn de încuviințare.

— O, am fost în multe rânduri pornit în contra mea și în contra întregii lumi, reluă Onofrei, și m’a cuprins deseori o generoasă indignare,

— Frumoasă frază! murmură Ştefan; invenţie de coţcari!

Onofrei tresări.

— Cum? exclamă el; ce vrei să spui, coţcari sunt aceia cari ţin să arate o generoasă indignare?

Ştefan răspunse printr'un semn de afirmare.

Fostul funcţionar tăcu o clipă, apoi deodată izbucni în râs, şi se observă atunci că nu mai avea niciun dinte. Vorbea, totuşi, destul de lămurit.

— He! he! Totdeauna glumeşti dumneata, Ştefan Petrovici. Avocatul nostru are dreptate când spune că eşti un calamburgiu.

— Brau! brau! repetă Barsukov.

In momentul acela uşa se deschise şi Vera înaintă cu paşi uşori, purtând pe-o tavă verde două ceşti de cafea şi smântână. O rochie cenuşie îi strângea talia cu graţie. Boris şi prietenul său se sculară repede la apropierea ei. Fata se înclină în faţa lor, şi punând tava pe masă:

— Tată, glăsui ea, poftim cafeaua.

— Brau! replică tatăl. Incă două ceşti, adăogă el. Copila mea, domnul Boris Andreici.

Boris se înclină din nou.

— Poftiţi cafea? îl întrebă ea ridicând asupră-i ochii ei blânzi şi calmi.

— Am să iau cu plăcere o ceaşcă, răspunse Boris.

— Şi dumneata, Petru Vasilici? reluă Vera.

— Cu multă plăcere.

— Mă voiu servi îndată; nu ne-am văzut de mult.

După aceste cuvinte, Vera ieşi.

Boris o urmări cu privirea, apoi întoarcându-se spre prietenul său:

— E foarte simpatică, îi spuse el. Ce naturaleţă! ce graţie în mişcări!

— Da, replică Petru cu răceală; dar casa asta e ca un han; cum a ieşit o persoană, soseşte alta.

Intr'adevăr, un nou musafir intra în salon; era un bărbat extrem de corpolent, cu capul lat, cu obraji umflaţi, cu ochi mari şi cu o claie de păr lung. Pe figura lui era întipărită o expresie de înnăcrire şi de mulţumire, iar pe trupu-i fâlfâiau veşminte foarte simple şi largi.

„Bună-ziua", spuse el trântindu-se pe canapea, fără măcar să se uite la cei cărora li se adresa scurtul salut.

Ştefan îi oferi clondirul cu rachiu.

— Nu, nu, rachiu! A, bună ziua, Petru Vasilici!

— Bună ziua, Mihail Miheici, răspunse Petru. Dar de unde vii?

— Din oraş. Dumneavoastră sunteţi fericiţi că nu vă sileşte nimic să vă duceţi în oraş. Graţie domnişorului ăsta, adăogă el arătându-l pe Onofrei Ilici cu degetul, mi-am ostenit caii gonindu-i prin afurisitul de oraş, bată-l Domnul să-l bată!

— Plecăciunile noastre umile pentru Mihail Miheici, spuse Onofrei arătat cu atâta iuţeală prin epitetul de domnişor.

— Aha, meşterul Onofrei! replică Mihail încrucişându-şi braţele; ia fă-mi, rogu-te, plăcerea de-mi spune dacă nu urmează să fii spânzurat în curând.

Onofrei nu răspunse.

— Da, asta ar fi trebuit să se întâmple până acum, reluă Mihail. Justiția este prea îngăduitoare cu tine. Ce impresie ai că aștepți să te judece? Niciuna. Ești doar supărat că nu mai poți... și, rostind cuvintele acestea, Mihail schița gestul cuiva care pune mâna pe un fișic cu bani și îl bagă în buzunar. „Ce nenorocire!" continuă el; „pungașii se adună din toate părțile".

— Glumești, replică Onofrei; vei recunoaște, însă, că cel care dă este liber să dea, și că cine primește simte îndemnul să primească. Dealtminteri, nu am fost numai eu instigatorul afacerii; au participat mai mulți, așa cum am dovedit.

— Nici vorbă. Pe vreme de furtună, vulpea se ascunse sub groapă, așa că nu toți stropii de ploaie cad peste ea. Insă ispravnicul ți-a venit de hac. El un om de ispravă.

— El se pricepe la mijloacele repezi de represiune, replică Onofrei îngânându-se.

— Da, da.

— Și ar fi de spus multe și despre el.

— Ce om! exclamă Mihail întorcându-se spre Ștefan. Ce făptură admirabilă! Față de pungași și bețivi e un adevărat colos.

— Brau! brau! murmură netulburatul Ștefan.

Vera reveni cu două cești.

— Incă una, îi spuse tată-său în timp ce Mihail se înclina în fața ei.

— Vă osteniţi prea mult, îi spuse Boris înaintând pentru a o scăpa de tavă.

— O osteneală foarte mică, răspunse fata; numai de-ar fi cafeaua bună!

— Servită de mâinile dumneavoastră...

Dar, fără să ia seama la compliment, fata ieşi şi reveni peste o clipă oferind o ceaşcă lui Mihail.

— Aţi auzit, întrebă Mihail adulmecând cafeaua, ce s'a întâmplat Mariei Ilinişna?

Ştefan se opri din plimbare şi ciuli urechea.

— Da, a avut un atac de paralizie.

— Ştiţi că ea mânca enorm. Intr'o zi se aşează la masă cu mai mulţi musafiri. Se serveşte ciorbă de peşte. Işi umple farfuria odată, de două ori, mai ia, pe urmă vederea i se tulbură, capul i se rătăceşte şi cade pe podea. Lumea dă buzna în jurul ei. Ingrijiri zadarnice! Nu mai poate să vorbească. Se zice că medicul regiunii s'a distins cu ocazia asta. De îndată ce-a văzut-o căzând, el s'a ridicat strigând: „Un doctor! repede un doctor!" Deaceea trebue spus că el nu trăieşte decât din produsul morţilor, cari se găsesc în circumscripţie 1). Fericită profesiune!

— Brau! brau! repetă Barsukov.

---

1) Numai medicii de circumscripţie au dreptul să facă disecţia persoanelor găsite pe drumuri, îngheţate, asfixiate sau victime ale altui accident. Li se plăteşte larg ca să nu facă un raport din care să rezulte vreo răspundere pentru cineva.

— Și tocmai că și noi avem azi ciorbă de pește, spuse Vera care se așezase într'un colț al salonului.

— Ciorbă de nisetru? întrebă Mihail.

— Exact.

— De minune. Unii pretind că nu se cuvine să se servească ciorbă de pește, iarna, deoarece este o ciorbă rece. Nu-i așa că se înșeală, Petru Vasilici?

— De bunăseamă. Aci nu vă simțiți la căldură?

— Da.

— Atunci de ce să nu folosim un aliment rece într'o odaie caldă? Iată ce nu pot să înțeleg.

— Nici eu.

Conversația continuă un timp pe același ton. Ștefan nu se amesteca în vorbă, ci continua să se plimbe prin cameră.

Masa păru excelentă tuturor musafirilor. Vera făcea onorurile, servea cu grijă oaspeții și căuta să le ghicească dorințele. Boris, așezat lângă ea, nu o pierdea din ochi. Ca și tatăl ei, nu putea să vorbească fără a zâmbi, iar zâmbetul o prindea de minune. Boris îi pune deseori întrebări, nu atât pentru răspunsurile pe cari le putea aștepta, cât ca să-i vadă buzele întredeschizându-se.

După masă, vizitatorii, afară de Boris, se apucară să joace cărți. Mihail care băuse ceva mai mult decât deobiceiu, nu se mai arăta atât de sever față de Onofrei, deși continua să-i adreseze glume tăioase. Uneori îi reproșa că seamănă cu urzicile, alteori îl acuza că are unghiile în formă de ghiare și că acaparează mereu atu-urile; dar câștigul unei partide îl îmblânzi subit. Se întoarse zâmbitor spre cel pe care îl maltratase astfel și-i spuse:

— Ei, gândească-se despre tine orice; la urma urmei, toate sunt nerozii și, pe cuvântul meu, mi-ești drag, mai întâi pentrucă așa este în firea mea, și apoi pentrucă sunt oameni și mai răi decât tine; în fond, în felul tău tu ești un om de treabă.

— Adevărat, adevărat, exclamă Onofrei încurajat de aceste cuvinte. Foarte adevărat. Dacă ai ști, cum calomnia...

— Haide-hai! replică Mihail cu o nouă explozie. Calomnie! ce calomnie? N'ar trebui să fii în turnul lui Pugacev, zăvorît și încătușat? Dă-ne cărți.

Onofrei se apucă să împartă cărțile, clipind, și trecându-și în mai multe rânduri degetul peste limba subțire.

In vremea asta, Ștefan umbla în lung și'n lat prin cameră, iar Boris stătea lângă Vera. Vroia să vorbească cu ea și nu izbutea fără oarecari dificultăți și fără a fi nevoit să se resemneze la repetatele întrebări căci, de fiecare dată, îndatoririle ei de stăpână a casei o chemau afară. O întreba dacă are în juru-i mulți vecini, dacă-i vede adesea, dacă treburile zilnice îi sunt plăcute. Apoi o întrebă dacă citește; la care ea răspunse că n'avea timp.

Se afla aci cu dialogul când servitorul veni să-l anunțe că au fost înhămați caii. Se sculă cu părere de rău, era mâhnit că se depărtează de privirea ei bună, de zâmbetul ei pur. Ar fi rămas dacă Ștefan făcea încercarea cea mai mică de a-l reține. Dar Ștefan avea ca principiu că, atunci când oaspeții săi doreau să petreacă ziua la dânsul, tot ei trebuiau să se hotărască și să poruncească să li se facă patul. Așa procedară Miheici și Onofrei. Ei se stabiliră în aceeași cameră și fură auziți multă vreme vorbind. Cu deosebire îi trăgea cu gura Onofrei. El îi povestea lui Mihail o sumedenie de lucruri de cari încerca să-l convingă, pe când acestea se mărginea să-i răspundă din timp în timp printr'o monosilabă care, din parte-i, nu indica decât o încredere foarte echivocă. A doua zi dimineața, totuși, plecară amândoi împăcați spre moșioara lui Mihail și, deaci, la oraș.

Boris porni spre casă, dimpreună cu Petru. Acesta, legănat de clinchetul monoton al clopoțelului de la gâtul calului și de bălăbănitul saniei, ațipise.

— Petru îl strigă prietenul său după o tăcere îndelungă.

— Ce e? replică Petru adormit pe jumătate.

— Dece nu mă întrebi nimic?

— In ce privință?

— Asupra impresiilor mele, ca la celelalte excursii ale noastre.

— Cu privire la Vera?

— Da.

— La ce bun? Nu te prevenisem? Nu-i pentru dumneata.

— Te înșeli. Imi place mult mai muult deât blonda Emeranța și tânăra văduvă.

— E cu putință?

— Te asigur.

— Ia seama, te rog, că este o fată de o simplicitate extremă. E drept, se pricepe să conducă o casă, dar nu asta îți trebue dumitale.

— Dece? Poate că tocmai asta caut.

— Ce idee! Gândește-te că nu poate să rostească niciο vorbă franțuzească.

—Ce-mi pasă? Nu ne putem lipsi de-a vorbi franțuzește?

Petru tăcu; apoi, după un moment, reluă:

„Nu mi-aşi fi închipuit... că dumneata... nu.„ cu neputință... Glumești...

— Nu glumesc de loc.

— Slavă Domnului! Gândeam că biata fată nu putea să convină decât unui rustic ca mine.

Strângând cutele mantalei, Petru își puse capul pe-o pernă și adormi. Boris continuă să viseze la Vera. O contempla în minte, cu zâmbetul ei fermecător, cu privirea-i sinceră și frumoasă. Noaptea era rece și luminoasă, cerul înstelat. Grăunțele de omăt scânteiau ca diamantele. Ghiața troznea și scârțâia sub picioarele cailor. Ramurile copacilor, acoperite de promoroacă, răsunau în bătaia vântului și străluceau ca niște oglinzi cu fațete în razele lunii.

In singurătate, în atari nopți, imaginația străbate repede spații întinse. Boris își dădu seama. Câte visuri nu făuri el până când ajunse la ușa casei sale! dar de toate visurile acestea se asocia imaginea Verei.

Petru fusese, așa cum am spus, foarte surprins de impresia pe care fata o produsese asupra lui Boris. Fu și mai mult când, a doua zi după prima vizită, prietenul îi spuse:

— Vreau să-l văd pe Ștefan Barsukov; dacă nu ești dispus să mă însoțești, mă duc singur.

Fireste, Petru răspunse că era gata să meargă. Și cei doi prieteni porniră la drum. Ca și rândul trecut, se aflau la Ștefan câțiva străini cărora Vera le oferea, cu grația ei obișnuită, cafea și lichioruri preparate de ea. Dar Boris avu cu dânsa o conversație sau, mai bine zis, un monolog mai lung decât întâia dată. Ii vorbi despre trecutul său, despre Petersburg, despre călătoriile pe care le făcuse, într'un cuvânt despre tot ce-i veni în minte. Ea îl asculta cu o curiozitate domoală, uneori zâmbind și privindu-l, dar fără să uite un minut îndatoririle sale de amfitrioană. Observa deodată că unul dintre oaspeții tatălui ei avea nevoie de ceva; se scula și-i ducea ce dorea. Atunci, de la locul său, neclintit, Boris nu o pierdea din ochi; ea revenea lângă el, își relua broderia la care lucra, și el își continua istorisirile. Odată sau de două ori, plimbându-se cum avea obiceiul Ștefan se opri lângă ei, trase cu urechea la vorbele lui Boris, murmură: „Brău! brău!” și-și continuă mersul.

Boris și Petru își prelungiră vizita mai mult decât întâia oară. Se culcară în casa lui Barsukov și nu plecară decât a doua zi, seara. La despărtire, Boris întinse Verei, mâna. Ea roși. Niciun bărbat nu-i strânsese mâna până atunci. Iși închipui că era o manieră de Petersburg.

Prietenii reveniră adesea la Ştefan. Ba, uneori, Boris se ducea singur. Era tot mai mult atras de locuința Verei. Tot mai mult îi plăcea fata. Intre ea și el se stabiliră raporturi afectuoase; o găsea numai prea rezervată și rezonabilă.

Petru nu-i mai vorbea de ea. Totuşi, într'o dimineaţă, după ce-l privise câteva clipe în tăcere, el îi spuse deodată:

— Boris!

— Ce vrei? răspunse Boris îmbujorându-se ușor fără să știe de ce.

— Aşi dori să-ţi atrag atenția... gândeşte-te puţin... ar fi foarte rău dacă...

— Ce vrei să spui? Nu te înţeleg.

— Aşi vrea să-ţi vorbesc despre Vera.

— Despre Vera?

Şi Boris simţi că îmbujorarea sa creşte.

— Ascultă, Boris... Trebue să iei seama la ce se poate întâmpla... Iartă-mi cutezanța; însă prietenia mea îmi impune o datorie...

— Ce înseamnă toate reticenţele astea? Vera este o fiinţă cuminte şi, între ea şi mine, nu există altă legătură decât aceea a unei prietenii cinstite.

— Dă-mi voie, Boris, ce prietenie poate să fie între un bărbat care, ca dumneata, a primit o educaţie aşa de completă, şi o biată fată de ţară care a trăit închisă între patru ziduri?

— Totuşi, e aşa cum îţi spun, declară Boris oarecum iritat, şi nu ştiu ce idee îţi faci despre ceea ce dumneata numeşti educaţie.

— Ascultă, Boris, reluă Petru, dacă vrei să-mi ascunzi un secret, ai dreptul; însă nu vei izbuti să mă înşeli, te previu. Căci şi eu am spiritul meu de pătrundere, iar seara pe care am petrecut-o eri la Ştefan m'a făcut să înțeleg...

— Dar ce-ai înțeles?

— Că o iubeşti pe Vera şi că eşti de pe acum gelos de dragostea ei.

— Dar ea mă iubeşte? întrebă Boris privindu-şi țintă prietenul.

— Nu pot să afirm. Cu toate acestea, m'ar mira să nu te iubească.

— Deçe? Pentrucă eu sunt, după cum spui, un om bine crescut?

— Da, pentru motivul ăsta şi pentrucă te bucuri de o situație onorabilă... In plus, ai o înfățişare simpatică.

Boris se sculă şi se apropiă de fereastră.

„Cum ai remarcat că eram gelos? reluă el întorcându-se brusc spre Petru.

— Pentrucă erai eri foarte necăjit văzând că zăpăcitul acela mic de Karentev nu pleca.

Boris tăcu. Simțea că prietenul său are dreptate. Karentev era un student voios şi amuzant, dar zăpăcit şi cu înclinări rele. Lăsat prea de vreme de capul lui, fără cârmă, apucase pe drumul pasiunilor funeste. Avea figura unui țigan, cânta, dansa ca țiganii, făcea curte tuturor femeilor şi se arăta foarte zelos pe lângă Vera. Intâlnindu-l în casa lui Ştefan, Boris simțise la început plăcere. Dar când observă cu câtă atenție îl ascultă Vera cântând, nu mai avu pentru el decât un simțimânt de repulsie.

„Ei da, trebue să mărturisesc, Petru, spuse Boris așezându-se în fața prietenului său; ai dreptate. De mult port în mine un gând care nu era lămurit îndeajuns. Imi deschizi ochii. Da, o iubesc pe Vera. Crede-mă, însă, că nici ea, nici eu, nu ne putem abate de la linia dreaptă. Până în prezent, totuși, nu văd la ea niciun semn de predilecție specială pentru mine.

— Nu știu, replică Petru, dar răutăcioșii au ochiul fin.

— Atunci ce trebue să fac?

— Să pui capăt vizitelor.

— Crezi?

— Da. De vreme ce nu poți s'o iei de nevastă.

— Și pentruce, reluă Boris după un moment de gândire, n'ași putea s'o iau de nevastă?

— Pentrucă, așa cum ți-am mai spus, ea nu-ți este egală.

— Nu admit motivul acesta.

— Fie! Procedează cum îți va plăcea. Nu sunt tutorele dumitale.

Petru începu să-și fumeze pipa.

Boris se așeză lângă fereastră, cufundat în gânduri. Prietenul său nu încercă să-l smulgă din ele. Svârlea în aer o trâmbă de fum.

Deodată Boris se ridică, își chemă servitorul și-i porunci să pună caii.

— Unde te duci? întrebă Petru.

— La părintele Verei.

Petru trase repede mai multe fumuri.

— Să te însoțesc?

— Nu, prefer să fac astăzi vizita, singur. Vreau să am o explicație cu Vera.

— Cum vrei, replică Petru; apoi, trântindu-se pe canapea: „Vrasăzică, gândi el, ceea ce eu consideram o glumă, a devenit o afacere serioasă. Domnul vină-i în ajutor!”

Seara se retrăsese la casa lui și se culcașe când, deodată, apăru Boris plin de zăpadă, și-i spuse aruncându-se în brațele lui și tutuindu-l pentru întâia oară:

— Dragul meu, felicită-mă. Am consimțământul ei și pe al tatălui ei. S'a sfârșit.

— Cum? exclamă Petru cu uimire.

— Mă însor.

— Cu Vera?

— Da, este un lucru hotărît.

— Cu neputință!

— Ce om! Dar crede-mă odată!

— Petru se sculă, își puse în grabă papucii, halatul, strigă: „Martha, ceai!” apoi, întorcându-se spre prietenul său: „Dacă s'a sfârșit totul, îi spuse el, atunci binecuvinteze-te Domnul! Ia povestește-mi cum s'au petrecut lucrurile cu tine.

De remarcat că, din momentul acela, prietenii se tutuiau cașicum nu-și vorbiseră niciodată altfel.

— Cu multă plăcere, răspunse Boris; ai să afli totul în cele mai mici amănunte.

Iată ce se întâmplase:

Când Boris sosi la locuința logodnicei sale, nu era acolo, în mod neobișnuit, niciun vizitator, iar singuraticul Ștefan nu se plimba de loc, așa cum avea obiceiul. Era suferind, trântit într'un jilț larg. La vederea lui Boris, îngăimă câteva cuvinte, îi arătă cu degetul masa pe care erau în permanență câteva sticle, și închise ochii. Boris se așeză lângă Vera, începu cu ea o conversație în șoaptă și-i vorbi la început despre starea tatălui ei.

— A, e un lucru groaznic pentru mine, glăsui fata, când el este bolnav. Nu se tânguiește, nu cere nimic, nu rostește un cuvânt, suferă și nu vrea să spună.

— Il iubești mult?

— Pe cine? pe tata? Mai mult decât orice pe lume. Să mă ferească Dumnezeu de nenorocirea de a-l pierde! Ași muri și eu.

— Vrasăzică, n'ai putea să te hotărăști pentru o despărțire de el?

— Pentruce să mă despart?

Boris aținti asupra ei o privire îngândurată.

— Cu toate astea, reluă el, o fată nu poate să rămână mereu în casa părintească.

— Ce idee!... Dar eu sunt foarte fericită. Cine ar putea să mă ia?

Boris fu pe punctul de-a răspunde: poate că eu. Insă se stăpâni.

— La ce te gândești? îl întrebă Vera privindu-l cu zâmbetul ei blând.

— Mă gândesc, răspunse el... mă gândesc...

Apoi, deodată, întrerupându-și șirul ideilor, o întrebă dacă-l cunoaște de mult pe Karentev.

— Drept să spun, nu știu. Tata primește multă lume. Dacă nu mă înșel, Karentev a venit aci pentru întâia oară anul trecut.

— Și îți place?

— Mie? Câtuși de puțin.

— Dece?

— E neglijent și murdar. Trebue să spun, totuși, că el cântă minunat. Cântul lui pătrunde la inimă.

— Dar cine îți place? reluă Boris după o clipă de gândire.

— Mulți oameni; în primul rând, dumneata.

— Da, nădăjduesc că ai pentru mine un bun simțimânt de prietenie. Nu ai, însă, vreo predilecție mai vie?

— Ce curios ești!

— Și dumneata, ce rece!

— Ce vrei să spui? îl întrebă cu inocență fata.

— Ascultă..

In momentul acela Ștefan se răsuci în jilț.

— Ascultă, continuă el cu glas și mai scăzut în timp ce sângele îi năpădea la inimă, trebue să-ți vorbesc... într'o chestiune gravă... însă nu aci.

— Dar unde?

— In odaia de alături.

— Dece? e un secret.

— Da.

— Un secret? murmură fata cu mirare.

Și se îndreptă spre camera pe care i-o arăta Boris.

El o urmă în prada unei frământări înfrigurate.

„Ei, ce e?” glăsui ea, curioasă.

Boris vroia să-și pregătească destănuirea cu unele ocoluri. Privind însă figura ei originală, însuflețit de zâmbetul care îl fermeca atâta, văzându-i ochii așa de puri și blânzi, nu avu tăria să se stăpânească și rosti simplu:

— Vera, vrei să te măriți cu mine?

— Ce spui? exclamă fata în timp ce obrazul ei se împurpură.

— Vrei să te măriți cu mine? repetă Boris cu glas tărăgănit.

— Dar... serios.. nu știu.., nu m'așteptam,,

Și, tulburată, Vera se sprijini de marginea ferestrei, cașicum se temea să nu cadă; apoi, brusc, ieși, refugiindu-se în camera ei.

După un moment de așteptare, Boris reintră, tulburat, în salon. Pe masă era un număr din *Gazeta Moscovei*. O luă și încercă să citească, dar nu înțelegea nimic din cuvintele pe care le parcurgea cu ochii, și nu înțelegea nici ce se petrece într'însul. Peste un sfert de oră auzi dinapoia sa un foșnet ușor și, fără a întoarce capul, simțea că este Vera.

Se mai scurseră câteva clipe. Se uită la fată, pe furiș; ea stătea lângă fereastră, nemișcată și palidă. In sfârșit, el se sculă și se așeză lângă ea. Ștefan ținea capul pe spătarul jilțului și nu făcea o mișcare.

„Iartă-mă, Vera, spuse Boris făcând o sforțare să reia firul conversației... Am greșit... N'ar fi trebuit să-ţi spun aşa de subit... Căutam, însă, un prilej şi, deoarece l-am găsit, aşi vrea să ştiu dacă pot...”

Vera îl asculta cu ochii coborîţi şi cu figura învăpăiată.

— Vera, te rog, un cuvânt, numai unul.

— Ce vrei să-ţi spun? răspunse ea în sfârşit. Nu ştiu... Depinde de tatăl meu.

— Ce, eşti bolnavă? exclamă Ştefan deodată.

Vera tresări, înălţă capul şi-l văzu pe părintele ei care o privea neliniştit. Se apropiă de el.

— Ce ai spus, tată? îl întrebă ea.

— Eşti bolnavă?

— Eu? Nu. Dece ţi-a venit gândul ăsta

El continua s'o observe cu luare aminte.

— Nu ai nimic? adăogă.

— Desigur. Cum de te-ai neliniştit aşa?

— Brau! brau! murmură Ştefan.

Şi iar închise ochii.

Fata se îndrepta spre uşă. Boris o opri.

— Imi dai cel puţin voie să-i vorbesc tatălui dumitale? o întrebă el.

— Dacă vrei, răspunse ea cu sfială, mi se pare însă că nu sunt potrivită pentru dumneata.

El încercă să-i ia mâna, dar ea o retrase şi dispăru.

„Ciudat, îşi zise el, îmi face exact aceeaşi observaţie ca şi Petru.

Când rămase singur cu părintele Verei, Boris îşi făgădui să nu piardă niciun moment spre a-l pregăti pentru cererea aşa de neaşteptată ce avea să-i adreseze. Dar lucrul nu era uşor. Bătrânul, suferind şi agitat, aţipea uneori, iar alteori părea cufundat într'un vis, şi nu răspundea decât prin câteva cuvinte scurte, neînsemnate, la întrebările şi la diversele însinuări ale lui Boris. In sfârşit, tânărul îndrăgostit, văzând că toate introducerile erau inutile, se hotărî să pună chestiunea, făţiş.

Făcu în câteva rânduri o sforţare; încercă să vorbească si cuvântul hotărîtor se stingea pe buze.

— Ştefan Petrovici, spuse el în cele din urmă, trebue să-ţi exprim o dorinţă care te va surprinde mult.

— Brau! brau! glăsui Ştefan cu ton liniştit.

— O dorinţă la care nu te aştepţi desigur.

Ştefan deschise ochii.

— Făgădueşte-mi numai că nu te vei supăra pe mine.

Pleoapele bătrânului se dilatară.

— Viu... viu să cer mâna fiicei dumitale.

Intr'o pornire năvalnică, Ştefan se ridică în jilţ.

— Cum? strigă el cu o expresie de negrăit pe faţă.

Boris repetă cererea.

Ştefan aţinti asupra lui o privire aşa de prelungită şi de sfredelitoare, că Viasovnin se tulbură cu totul.

— Vera ştie despre cererea dumitale?

— I-am exprimat dorinţa mea şi mi-a dat voie să-ţi vorbesc.

— Când ai avut explicaţia cu ea?

— Chiar acum.

— Aşteaptă-mă, spuse Ştefan.

Şi ieşi.

Boris rămase în cabinetul bătrânului, plimbându-şi privirile neliniştite în juru-i când, deodată, se auzi clopoţelul unei sănii. Răsună o voce în anticameră, şi Mihail Miheici apăru.

Vizita aceasta îl contraria cumplit pe tânărul îndrăgostit.

— Aha! avem aici o temperatură plăcută, exclamă Mihail aşezându-se pe canapea. Bună-ziua. Unde este Ştefan.

— Vine îndată.

— Ce frig e astăzi! adăogă Mihail turnându-şi un pahar de rachiu.

Apoi, de îndată ce bău, spuse:

— Am făcut iarăşi o plimbare în oraş.

— Adevărat? răspunse Boris care se silea să-şi stăpânească agitaţia.

— Da, şi asta graţie tot puşlamalei de Onofrei. Inchipueşte-ţi că mi-a istorisit tot felul de drăcovenii, de scornituri de neînchipuit. Imi vorbea despre o afacere cum nu s'a mai văzut; sute şi sute de ruble care pot fi luate cu o singură mânuire de greblă. Pe scurt, mi-a cerut douăzeci şi cinci de ruble împrumut şi mi-am spetit caii, zadarnic, pe toate străzile.

— E cu putinţă?

— Chiar aşa cum îţi spun.. Ce pungaş! Ar trebui să fie purtat în lanţuri pe drumul mare. Nu ştiu la ce se gândeşte poliţia, însă are pe dracul în el. E în stare să ne ducă la sapă de lemn.

Ştefan reintră, şi Mihail alergă în întâmpinarea lui să-i istorisească ultima lui neplăcere.

— Nu se găseşte nimeni, adăogă el, să-i frângă oasele?

— Să-i frângă oasele? repetă Ştefan izbucnind într'una din hohotirile lui spasmodice.

— Da, da, oasele, declară Mihail încântat de succesul cuvintelor sale spirituale.

Dar se opri când îl văzu pe Ştefan căzând pe divan cu un fel de sfârşeală.

— Uite ce i se întâmplă oridecâteori râde aşa, murmură Mihail. Nu înţeleg nimic.

Vera sosi tulburată şi cu ochii roşii.

— Tata nu se simte bine astăzi, îi spuse ea lui Mihail în şoaptă.

Mihail coborî capul, se apropiă de masă şi luă o bucată de pâine cu brânză. Peste câteva clipe Ştefan izbuti totuşi să se ridice şi încercă să meargă prin odaie. Boris stătea la o parte, într'o încordare extremă. Mihail reîncepea istorisirea aventurii sale cu Onofrei.

Se aşezară la masă. Mihail fu singurul care vorbi tot timpul. Pe înserate, Ştefan îl luă pe Boris de mână şi-l duse într'altă odaie.

— Dumneata eşti un om cumsecade, îi spuse el privindu-l ţintă.

— Da, vă garantez şi o iubesc pe fiica dumneavoastră.

— O iubeşti cu adevărat?

— O iubesc, şi mă voiu sili să merit dragostea ei.

— N'o să te plictisească?

— Niciodată.

Bătrânul făcu o sforțare care imprimă chipului său o crispare dureroasă.

— Te-ai gândit bine? reluă el... O iubești... Consimt.

Boris vru să-l îmbrățișeze.

— Mai târziu, rosti bătrânul. Apoi, întorcând capul și, apropiindu-se de perete, plânse.

Se scurseră câteva minute. Ștefan își șterse ochii, se îndreptă spre camera sa și, fără să ridice capul, îi spuse lui Boris cu zâmbetul său obișnuit:

— Azi rămânem unde am ajuns... mâine, tot ce va fi necesar.

— Foarte bine! foarte bine! replică Boris urmându-l în încăperea unde schimbă cu Vera o privire.

Incerca în adâncul sufletului un simțimânt de bucurie și totodată era neliniștit; abia aștepta să plece, măcar pentru a scăpa de nesuferitul de Mihail, și dorea să-l revadă pe credinciosul său Petru. Plecă, făgăduind să revină a doua zi. Când trecu pragul anticamerei, sărută mâna Verei. Ea îl privi.

— Pe mâine, spuse el.

— Cu bine, răspunse ea liniștită.

— Iată, scumpul meu Petru, glăsui Boris terminându-și istorisirea, ce s'a petrecut. M'am întrebat cum se face că, atunci când e tânăr, bărbatul este așa de puțin înclinat spre căsătorie. Asta fiindcă se teme să-și subjuge viața. Iși spune: Am timp. Dece să mă grăbesc? Așteptând încă, voiu găsi poate o partidă mai bună, și fie că rămâne celibatar sau că se însoară la prima ocazie, totdeauna dictează amorul propriu sau orgoliul. Eu însă zic: Dumnezeu a vrut să întâlnești o făptură blândă și cinstită, nu arunca darul acesta providențial, nu te lăsa în voia fanteziilor sterpe. Nu pot să găsesc o femee mai bună decât Vera. Dacă e vreo lipsă în educație, eu sunt dator să o umplu. Este drept că are o fire cam molatică. E o nenorocire? Nu, dimpotrivă. Astea au fost gândurile mele. M'ai îndemnat tu însuți să mă însor. Iar dacă mă înșel, adăogă el cu aer îngândurat, dacă mă înșel... nu e o cădere așa de mare, la urma urmei. Nu mai avem nimic de așteptat de la viață.

Petru își asculta în tăcere prietenul, sorbind din când în când câteva lingurițe din ceaiul prost pe care Martha i-l preparase în grabă.

— Dece nu vorbești? îl întrebă Boris oprindu-se deodată în fața lui. Nu e drept ce ți-am spus? Nu ești de acord cu mine?

— Afacerea e terminată, replică Petru pe îndelete. Fata acceptă oferta ta. Părintele o sancționează. Nu mai este nimic de spus. Intr'un ceas bun! Acum nu își mai au rost meditațiile; trebue să te ocupi de căsătoria ta; vom mai vorbi mâine. Dimineața, cum zice proverbul, e mai înțeleaptă decât seara. Pe mâine, deci!

— Hajde, îmbrățișează-mă, om de ghiață ce ești, glăsui Boris.

— Cu dragă inimă, răspunse bunul Petru strângându-l în brațe. Dumnezeu să-ți dăruiască toate bucuriile lumii!

Boris se retrase.

— Ce eveniment! își spuse Petru culcându-se din nou și întorcându-se cu neliniște când pe o parte, când pe alta; și asta, pentrucă el nu a servit în cavalerie, pentrucă e deprins să se lase în voia gândurilor și nu știe ce-i disciplina.

Peste o lună, Boris era soțul Verei. Nu vroise ca nunta să întârzie. Petru fu cavalerul lui de onoare. In decursul acestei luni, Boris se dusese în fiecare zi la socrul său, dar repetatele lui vizite nu modificaseră de loc raporturile dintre el și Vera. Ea era tot așa de modestă și rezervată. Intr'o zi el îi aduse un roman de Sagoskin: *Juri Miroslavski*, și îi citi câteva capitole. Cartea îi plăcu fetei. Dar, după ce o termină, nu mai ceru altele.

Intr'o seară, Karentev veni s'o vadă și rămase multă vreme cu ochii ațintiți asupra ei. Trebue să spunem că el era beat. Făcea impresia că dorește să-i vorbească; totuși, tăcu. Fu rugat să cânte. Intonă un cântec care începea tânguitor, apoi izbucnea într'o melodie sălbatică. După aceea, el svârli chitara pe divan, ieși repede, își luă capul între mâini și izbucni în plâns.

In ajunul căsătoriei, Vera era tristă, iar tatăl ei părea deasemeni foarte abătut. Nădăjduise că Boris va veni să trăiască cu el, și Boris îl îndemna, dimpotrivă, s'o urmeze pe fiica ei în noua locuință. Ștefan refuză, spunând că nu poate să lase casa în care își avea tabieturile lui. Vera îi făgădui că va veni să-l vadă de mai multe ori pe săptămână.

— Brau! brau! răspunse cu tristeță bătrânul.

La începutul nouei sale existențe, Boris se simți foarte fericit. Vera conducea casa în chip desăvârșit. Lui îi plăcea calmul și statornica ei activitate. Ii plăcea simplicitatea și linia dreaptă a caracterului ei. Ii spunea uneori mica lui gospodină olandeză și-i declara lui Petru că, în sfârșit, pentru întâia oară, cunoștea plăcerile vieții.

Din ziua căsătoriei, Petru nu mai venea așa de des la el, și nu mai rămânea mult, măcar că Boris îl primea cu căldura de altădată iar Vera avea pentru el o afecțiune sinceră.

Intr'o zi, pe când Boris îi reproșa împuținarea vizitelor sale:

— Ce vrei? îi spuse cu blândeță bunul Petru, viața ta s'a schimbat. Ești căsătorit; eu sunt burlac. Mă tem că sunt inoportun.

De data aceasta, Boris nu stărui. Dar observă, treptat, că fără prietenul său interiorul lui era foarte puțin distractiv. Nevasta nu-i mai era deajuns pentru a-i umple timpul. Deseori el nu știa ce să-i spună, și dimineți întregi nu rostea un cuvânt. O privea însă cu plăcere și, oridecâteori ea trecea cu pas ușor pe lângă dânsul, el îi săruta mâna, ceea ce făcea să înflorească pe buzele tinerei femei un zâmbet blând.

Dar zâmbetul nu-l mai încânta ca altădată, și poți să te mulțumești într'una cu un zâmbet?

Intre el și Vera erau prea puține raporturi intelectuale. Incepea să-și dea seama.

„Hotărît lucru, își spunea el într'o zi așezându-se pe canapea cu mâinile încrucișate, biata Vera n'are de loc resurse"; și își aminti mărturia pe care i-o făcuse ea însăși: „Nu sunt egala dumitale". „Dacă ași avea, reluă el, firea flegmatică a unui Neamț, sau dacă aşi fi legat de vreo îndeletnicire care să-mi ia cea mai mare parte din zi, o astfel de femee ar fi o comoară. Dar cu firea și situația mea... Nu cumva m'am înşelat?"

Ultima reflexie îl mâhni mai mult decât și-ar fi închipuit.

A doua zi, pe când îl îndemna pe Petru să revină mai des, și cum Petru îi răspundea din nou că se teme să-l deranjeze:

— Te înșeli, dragul meu, răspunse Boris, nu ne stinghereşti de loc când vii să ne vezi. Dimpotrivă, cu tine ne simțim mai veseli. Fu pe punctul să adaoge: și mai bine, ceea ce era adevărat.

Boris vorbea deschis cu Petru ca și înainte de căsătorie. Vera simțea și ea plăcere să-l vadă pe vechiul prieten. Iși iubea, își stima soțul, dar, cu tot atașamentul ei pentru el, nu știa cum să discute cu el, nici cum să-i umple timpul, și observa că se înveselea și se însuflețea când Petru era de față.

Astfel, credinciosul Petru devenea necesar ambilor soți. O iubea pe Vera ca pe fiica lui, și cum să nu iubești făptura asta candidă? Când, într'un moment de sinceritate, Boris îi destăinui gândurile secrete și tristețile sale, Petru îi reproșă că este ingrat și-i înfățișă cu vioiciune toate calitățile tinerei femei. Intr'o zi, când Boris îi spusese că el și Vera nu erau făcuți unul pentru altul: „A, tu nu ești vrednic de ea!” exclamă Petru cu un accent de mânie.

— Dar nu are nimic! replică Boris.

— Cum nu are nimic? Iți trebuia o făptură extraordinară? Ea e o femee excelentă. Ce vrei mai mult?

— Adevărat, declară Boris cu însuflețire.

Viața celor doi soți se scurgea molatecă, tihnită. Cu blânda Vera nu puteai avea nicio ciocnire, nici chiar un dezacord; dar, în cele mai mărunte întâmplări ale existenței, se putea observa că inimile lor se depărtau puțin câte puțin una de alta, așa cum în starea fizică a unui rănit se observă influența unei plăgi invizibile.

Vera nu era deprinsă să se tânguiască. In afară de asta, nici nu putuse să-și învinuiască soțul în gând și nici nu-i venea în minte că era cam greu de trăit cu el. Numai două persoane îi înțelegeau situația: bătrânul ei părinte și prietenul Petru. Când se ducea să-l vadă pe tatăl ei, el o primea cu o expresie de compătimire și nu-i punea nicio întrebare cu privire la viața ei intimă. Dar ofta, iar când se plimba prin cameră veșnicile lui exclamații: „Brau! brau!” nu mai răsunau ca altădată, — accentul unui suflet tihnit care s'a desprins de grijile pământești. Din ziua când l-a părăsit fiica, figura lui devenise palidă, iar părul îi albise în scurtă vreme.

Suferințele tainice ale Verei nu puteau să scape nici privirii lui Petru. Biata femeie nu cerea ca soțul să se ocupe de ea, nici să-și dea osteneala a conversa cu dânsa. O mâhnea însă gândul că-l plictisea. Intr'o zi, Petru o surprinse stând la o parte, cu fața la perete, nemișcată, plângând. Ca și tatăl ei, căruia îi semăna în atâtea privinți, nu vroia să i se vadă lacrimile. Le ștergea cu atenție, chiar când era singură. Petru se depărtă în vârful picioarelor. Iși dădea mereu osteneala să nu trădeze că înțelegea secretul îndurerării ei. In schimb, nu-l cruță pe Boris. E drept că niciodată nu-i spuse cuvintele acelea crude pe cari cei mai bine crescuți oameni nu se pot împiedica de a le rosti în momentele de aprindere: „Vezi, ți-am spus dinainte ce se va întâmpla". Insă îi reproșă cu însuflețire indiferența față de Vera și, în cele din urmă, îl determină să se se ducă la ea și s'o întrebe dacă e suferindă.

Ea îl privi cu atâta moliciune și-i răspunse așa de liniștită, încât el se depărtă foarte nemulțumit de mustrările lui Petru, dar satisfăcut de gândul că Vera nu bănuia natura sentimentelor lui față de ea.

Așa trecu iarna. O atare situație nu poate să dureze multă vreme. Ea duce la o separație sau la o schimbare care este rareori fericită.

Boris nu se arăta nici pretențios, nici violent, cum se întâmplă adesea oamenilor cari se simt vinovați; nu se lăsa târît nici spre sarcasm, nici spre glume amare. Incolțise în mintea sa numai o idee nouă, ideia de-a întreprinde la timpul potrivit o călătorie.

„O călătorie!” își zicea el de dimineață. „O călătorie!” repeta el culcându-se în pat, seara, iar cuvântul avea pentru dânsul un farmec de negrăit. Inainte de-a ajunge la ultima hotărîre, vru, spre a încerca să se distreze, s'o mai vadă pe Sofia Cirilovna; dar limbajul pretențios, zâmbetul afectat, cochetăria zănatecă a tinerei văduve, nu produseră asupra lui decât o impresie neplăcută. „Ce deosebire, exclamă, în comparație cu firea adevărată și simplă a Verei!” și totuși nu putea să renunțe la proectul de a se depărta de Vera.

Primăvara, magica primăvară care reînvie întreaga natură, care pune în mișcare păsările de peste mări, curmă nehotărîrea lui, imprimă un ultim elan gândului său. Pretextă o afacere gravă pe care o neglijase multă vreme și care-l obliga în sfârșit să plece la Petersburg. Spunând adio Verei, își simți totuși inima încleștată; îl durea că o părăsește pe blânda și admirabila femee; lacrimile lui curseră pe fruntea palidă pe care depunea un ultim sărut.

— Voiu reveni curând, spuse el, și-ți voiu scrie, draga mea.

O lăsă în grija afecțiunii lui Petru și urcă, trist îngândurat, în trăsură.

Dar tristețea lui se risipi la vederea câmpiilor zâmbitoare și a primei înverziri, așa de fragedă și de catifelată, a sălciilor și mestecenilor înfloriți în cale. O bucurie nelămurită, un entuziasm juvenil puseră stăpânire pe sufletul său. Simți că i se umflă pieptul și, îndrumându-și privirea spre orizontul îndepărtat:

„Nu, nu, exclamă el dimpreună cu poetul, nu se înhamă la aceeași oiște calul învăpăiat și căprioara temătoare”.

Vera rămăsese singură, dar Petru venea deseori s'o vadă, iar tată-său se hotărîse să renunțe la încăperea sa pentru a se muta la dânsa. Ce bucuroși au fost regăsindu-se împreună! Aveau aceiași gusturi și aceleași deprinderi. Cu toate acestea, Boris nu era uitat, dimpotrivă, el era legătura unirii lor. Vorbeau adesea despre el, despre inteligența, cultura, bunătatea lui. Se părea chiar că absența lui nu servea decât pentru a-l face și mai prețuit. Vremea era superbă. Zilele treceau tihnit, calm, asemenea norilor mari, albi și luminoși pe suprafața unui cer albastru.

Călătorul nu scria des, dar scrisorile lui erau citite și recitite cu aviditate. In fiece scrisoare vorbea despre întoarcerea lui apropiată; dar, într'o zi, Petru primi una care anunța o cu totul altfel de veste. Era concepută astfel:

„Scumpul meu prieten, bunul meu Petru, am meditat îndelung cum să încep scrisoarea de față și, după ce am gândit atâta, prefer să-ți spun de îndată și răspicat că plec în țară străină. Știrea aceasta te va surprinde mult și fără îndoială, te va mânia.

Nu o prevăzuseși și ești în dreptul tău să mă învinuești. Nu voiu încercă să mă justific, și mărturisesc chiar că simt cum roșesc gândindu-mă la mustrările tale. Dar ascultă-mă cu oarecacre îngăduință. In primul rând nu mă îndepărtez decât pentru scurt timp, și plec cu o societate încântătoare, în chipul cel mai plăcut; în al doilea rând, sunt convins că după ce voiu fi cedat acestei fantezii, după ce-mi voiu fi satisfăcut dorința de-a vedea ținuturi și popoare noui, am să reviu la viața cea mai calmă și mai casnică. Voiu ști să prețuesc cum trebue grația nemeritată pe care soarta mi-a hărăzit-o dându-mi o femee ca Vera. Te rog, fă-o să priceapă ideile acestea, arătându-i scrisoarea mea. Astăzi nu-i scriu ei, însă am să-i scriu din Stettin, cu întoarcerea vaporului. Spune-i până atunci că mă prosternez în genunchi dinaintea ei, că o implor să nu-l condamne pe răul ei soț. Așa cum o cunosc, cu sufletul ei îngeresc, sunt sigur că mă va ierta, și jur pe tot ce e mai sfânt că, peste trei luni mă voiu înapoia la ea și, până când îmi voiu da ultimul suflu, nicio putere nu va mai putea să mă despartă de dânsa. Adio sau, mai bine zis, la revedere pe curând. Te îmbrățișez și sărut mâinile frumoase ale Verei mele. Adresați-mi scrisorile voastre la Stettin. Vă voiu scrie deacolo. Dacă se întâmplă vreun accident sau ceva neprevăzut în casa mea, contez pe tine ca pe un sprijin neclintit.

Bietul tău *Boris Vlasovnin.*

P. S — Amână pentru la toamnă tapetarea cabinetului meu. Ne-am înțeles. Adio".

Vai, speranțele exprimate în această scrisoare n'aveau să se realizeze niciodată. Vaporul se apropia de Stetin; țărmul străin se desfășura dinaintea privirii pasagerilor, sub razele unui soare frumos. Rezimat de balustrada vasului, cufundat într'o mută reverie, Boris privea talazul verde, adânc, care se săpa gemând sub roata vaporului și, în învârtejirea ei, îl stropea cu un val de spumă. In neclintirea, în contemplarea lui, îl cuprinse deodată amețeala, și căzu în mare. Pe dată se opri vasul; pe dată fu lansat șalupa în apă; dar era preà târziu: Boris încetase să mai existe.

Petru încercase o mâhnire grea comunicând Verei ultima scrisoare a soțului ei. Dar când trebui să-i destăinuiască fatala întâmplare, fu cât pe-aci să-și piardă capul. Mihail, cel dintâi, află vestea din ziar. Se hotărî numai decât să-l anunțe pe Petru și-l luă pe Onofrei cu care se împăcase din nou. De cum intră în casa lui Vasilici, scoase un strigăt:

— Ce nenorocire! Inchipuește-ți...

Petru refuză timp îndelung să-l creadă; când, în sfârșit, nu se mai putu îndoi de catastrofă, stătu o zi întreagă fără a cuteza să se arate Verei. In cele din urmă, se înfățișă dinaintea ei, așà de palid, de abătut, încât, după figura lui, ea împietri. El vroia s'o pregătească puțin câte puțin pentru nenorocirea pe care avea să i-o împărtășească, însă forțele îl trădară. Bietul Petru căzu pe-un scaun și murmură plângând:

— A murit! a murit!

S'a scurs un an. Adesea, din trunchiul copacilor pe cari i-ai retezat, se văd răsărind noui lăstare; adesea, cele mai adânci răni se cicatrizează; viața triumfă asupra morții care, la rândul ei, va triumfa asupra vieții. Treptat, Vera se consolă și se învioră.

Boris nu era dealtminteri, dintre oamenii cari nu se pot înlocui, dacă există într'adevăr făpturi care aibă cinstea asta supremă, iar Vera nu era născută să se consacre toată viața unui simțimânt unic, dacă există sentimente care au această putere. Se căsătorise fără împotrivire, însă fără entuziasm; fusese credincioasă și devotată soțului ei, dar nu puteá să-i dăruiască întreaga existență. Il plânsese sincer, dar cu măsură. Mai mult nu se poate cere cuiva.

Petru continuă s'o vadă. El era cel mai intim sau, mai bine zis, singurul ei prieten. Intr'o zi, pe când se afla singur cu ea, el o privi cu înfățișarea lui bună și o întrebă simplu dacă vrea să-l ia de bărbat. Ea zâmbi și-i întinse mâna.

După căsătorie, viața lor se desfășură liniștită ca și în trecut. S'au scurs zece ani. Au două fete și un băiat. Bătrânul Ștefan locuește cu ei, nemai putându-se hotărî să-i părăsească și nici să se depărteze de nepoți. Infățișarea copiilor l-a reîntinerit. Vorbește și se joacă neîncetat cu ei, mai cu seamă cu băiețașul care, ca și el, se numește Ștefan și care, știind câtă trecere are pe lângă bunic, se amuză să-l imite când bătrânul se plimbă prin cameră, repetând:

„Brau! brau!"

Iar bunicul râde, și râd toți de poznele lui. Bietul

Boris nu e uitat. Petru vorbeşte despre prietenul său cu o căldură vie. Oridecâteori găseşte prilejul, nu uită să spună: „Asta făcea Boris, asta îi plăcea lui", iar Petru şi nevastă-sa, şi toţi ai lor, trăiesc o viaţă uniformă, tăcută, tihnită. Tihna asta e fericirea... Alta nu există pe lume.

IACOB PASINKOV

I.

Era la Petersburg, iarna, în cea dintâi zi de carnaval. Luam masa la unul dintre foștii mei conșcolari care, în prima lui tinerețǎ, semăna cu o fată modestă și care, mai târziu, se arătă foarte puțin timid. In prezent, el e mort, ca majoritatea camarazilor mei de studiu. La masa aceea nu urmau să fie cu mine decât Constantin Alexandrovici Asanov și un scriitor care se bucura pe-atunci de-o anume celebritate. Scritorul se lăsă așteptat; apoi primirăm de la el un bilet prin care anunța că nu poate să vină. In locul lui se așeză un domn mic, cu păr blond, unul dintre eterni comeseni, cum sunt atâția la Petersburg, pe cari nu-i invită nimeni și pe cari îi întâlnești pretutindeni.

Ospățul nostru durǎ mult timp. Gazda nu-și cruța vinurile; puțin câte puțin fiecare dintre noi începu să râdă și să vorbească deschis despre ce păstra tăinuit în mintea sa. Care om nu era un mister în adâncul inimii?

Infățișarea camaradului meu, deobicei timidă și rezervată, își pierduse expresia aceasta. Ochii lui scânteiau și un râs gros îi hohotea pe buze. Micul domn cu păr blond râdea deasemeni, dedându-se unor glume proaste. Dar cel care mă uimi mai mult fu Asanov. El avea într'un grad înalt simțul bunei-cuviințe, și îl văzui deodată trecându-și mâna pe frunte, apoi luând un aer semeț; începu să se laude cu legăturile lui și mai cu seamă să vorbească în fiece minut despre un personaj important, unchiul său. Nu-l mai recunoșteam pe tânărul pe care îl văzusem așa de discret la alte adunări. Evident, își bătéa joc de noi și părea că nutrește un dispreț profund pentru societatea noastră. Fanfaronadele lui mă ofensară.

— Ascultă, îi spusei, dacă noi suntem în ochii dumitale făpturi așa de ne'nsemnate, pentruce nu rămâi cu unchiul eminent? Dar poate că el nu vrea să te vadă în apropierea lui...

Asanov nu-mi răspunse. Continuă să-și treacă mâna peste frunte, apoi strigă:

— Ce oameni! Oameni cari nu vizitează un salon distins, cari nu cunosc o femee ca lumea, în timp ce eu, — adăogă el scoțând din buzunar un portofoliu și bătându-l cu mâna, — eu am aci o întreagă colecție de scrisori ale unei fété fără pereche pe lume.

Amfitrionul nostru și micul blond, cari în momentul acela vorbeau cu însuflețire, nu dădură aténție ultimelor cuvinte ale lui Asanov, însă eu mă simții izbit.

— Gândesc, îi spusei, că ai vrea să ne faci să te credem, domnule nepot al unui om ilustru. Nu ai nicio scrisoare dintre acelea despre care vorbești.

— Credeți? îmi replică el cu un aer semeț; dar hârtiile astea ce sunt?”

Deschise portofoliul și scoase vreo zece scrisori adresate lui.

— Cunosc scrisul, îmi spusei.

Simt în momentul acesta că figura-mi roșește... amorul meu propriu suferă crud. E trist să fii nevoit a destăinui o faptă rea... Dar ce să fac? Ştiam că, începând istorisirea de față, am să roșesc de rușine. Deci, îmi adun curajul și mărturisesc că...

Iată faptul. Am profitat de starea de beție a lui Asanov pentru a parcurge repede una din scrisorile pe care le pusese pe masa îmbibată de vin. Eu însumi aveau capul tulburat... iar inima îmi bătea puternic.

Oh, eram îndrăgostit de aceea care îi scria lui Asanov, iar până atunci nimic nu mă făcuse să bănuesc că ea era atașată de el. Scrisoarea ei, scrisă în franțuzește, era plină de expresii de afecțiune și devotament. Incepea cu aceste cuvinte: „Scumpul meu prieten Constantin”, și se încheia printr’un sfat și o făgăduială: „Fii prudent cum ai fost până acum, iar dacă nu mă mărit cu dumneata, nu mă voiu mărita nici cu altul”.

Lovit ca de un trăznet, rămăsei o clipă nemișcat, apoi mă smulsei din starea de încremenire și ieșii repede. Peste un sfert de oră eram la mine acasă.

Familia Zlotnițki era una dintre cele dintâi cu care făcusem cunoștință când, din Petersburg, m'am stabilit la Moscova. Ea se compunea din tată, mamă, două fiice și un fiu. Tatăl, cu păr cărunt, era un bărbat conservat încă bine, care, după ce servise în armată, ocupa o funcție destul de importantă. Dimineața se ducea la birou; după masă dormea, iar seara mergea la club să-și facă partida de cărți. Rareori era văzut acasă. Nu-i plăcea să vorbească, iar privirea lui era, când posomorîtă, când indiferentă. Afară de cărțile de geografie și de călătorii, nu citea nimic. Când se simțea indispus, se amuza colorând desene, se închidea în cabinetul său sau necăjea un papagal bătrân botezat Popka. Nevastă-sa, fire bolnăvicioasă și ftizică, cu ochi mari, negri, și cu nas achilin, stătea toată ziua pe un divan, brodând. Imi făcu impresia că se temea de soțul ei și că stătea în fața lui ca o vinovată. Fata mai mare, Barba, o blondă grasă, rumenă, în vârstă de optsprezece ani, stătea într'una la fereastră, privind drumeții. Fiul, care-și făcea studiile într'un institut de Stat, nu se arăta la părinți decât în zilele de sărbătoare și vorbea foarte puțin. Fata mai mică, Sofia, de care eram îndrăgostit, avea aceeași fire foarte tăcută.

In locuința aceasta trona liniștea, o liniște care nu era întreruptă decât de strigătele papagalului și care apăsa asupra tuturor celor ce-o vizitau. Dealtminteri, venea puțină lume acolo. Mobila posacă a salonului, tapetele roșii cu desene mari, galbene, scaunele de paiu, perne cu broderie ofilită, înfățișând imagini de fete și figuri de cățel, lămpile de gaz și portretele vechi spânzurate în pereți, — totul avea un aer sumbru, posac, glacial.

Când sosii din Petersburg, îmi impusei ca o datorie să mă prezint la familia Zlotnițki cu care mama mea era înrudită. Am petrecut la început, anevoie, un ceas cu ei, și n'am mai dat pe acolo multă vreme. Apoi, treptat-treptat, vizitele mele deveniră mai dese. Mă atrăgea Sofia care, în primul moment, nu-mi plăcuse, și de care, la urmă, devenisem îndrăgostit.

Era potrivnică de statură, dreaptă și subțire, cu o figură palidă, cu părul negru, îmbelșugat, și cu ochi mari, castanii, ale căror pleoape erau totdeauna pe jumătate închise. Trăsăturile ei regulate și fine, și mai cu seamă buzele ei strânse, indicau tăria și puterea voinței. Părinții o considerau o fată cu fire hotărîtă. „Seamănă cu Caterina, sora ei mai mare, spuse mamă-sa într'o zi, pe când mă aflam singur cu ea, căci dinaintea soțului nu îndrăznea să rostească numele de Caterina. N'ai cunoscut-o, adăoga ea, este măritată în Caucaz. Inchipuește-ți că, la vârsta de treisprezece ani, ea s'a îndrăgostit de bărbatul pe care l-a luat, declarându-mi atunci că nu se mărită cu altul. Toate stăruințele noastre spre a o abate de la hotărîrea ei au fost zadarnice. A așteptat până la douăzeci și trei de ani și, cu toată furia tatălui ei, s'a măritat așa cum spusese. La fel de încăpățânată o să fie și Sofia? Ferească-o Dumnezeu! însă câteodată mi-e frică. Uite, n'are decât șaisprezece ani, și n'o mai putem ține în frâu..."

In momentul acela intră d. Zlotnițki, și nevastă-sa tăcu.

Nu prin energia voinței ei mi-a plăcut Sofia; nu, avea însă, dincolo de uscăciunea ei, dincolo de lipsa ei de vioiciune și de imaginație, un farmec particular, farmecul sincerității și al unui suflet drept și neprihănit. O respectam, o iubeam cu înflăcărare Imi făcuse impresia că nutrea și ea un bun simțimânt pentru mine, iar gândul că nu trebuia să contez pe afecțiunea ei, că iubea pe altul, îmi încleșta inima, dureros.

Descoperirea pe care o făcusem era pentru mine cu atât mai uimitoare cu cât Constantin Asanov nu venea decât foarte rar la familia Zlotnițki, mult mai rar decât mine, și nu părea să dea luare-aminte Sofiei. Acest Constantin era un brun destul de chipeș, cu trăsături cam din topor, dar expresive, ochi scânteetori, o frunte lată și albă, și buze roșii, groase, având deasupra lor o mustăcioară. Păstra o atitudine rezervată dar severă, vorbea cu încredere sau tăcea în chip demn. Evident, avea o părere înaltă despre sine. Râdea, rareori, și nu râdea decât printre dinți, și nu dansa niciodată. In genere, era lenevos în mișcări și trecea totuși drept un bun ofițer.

— Ce ciudat lucru! îmi spuneam gândind pe canapea la descoperirea pe care o făcusem. Cum de n'am bănuit? „Fii prudent așa cum ai fost până acum..." Imi reveniră în minte cuvintele acestea...

„Ah, ce șireată! exclamaiu. Şi eu care o credeam așa de sinceră și de dreaptă! Lasă, lasă, dă...”

Dar atunci mă podidi plânsul și nu putui să dorm toată noaptea.

A doua zi, la ceasurile două, m'am dus la locuința Sofiei. Tatăl ei ieșise iar mamă-sa nu ședea pe locul obișnuit. După ce-a mâncat clătitele de carnaval, o duruse capul și se retrăsese în camera ei. Barba stătea, ca întotdeauna, la fereastră, observând trecătorii. Sofia se plimba prin odaie, cu brațele pe piept. Papagalul striga.

— Bună ziua, îmi spuse Barba cu ton molatec când mă văzu intrând, apoi adăogă îndată cașicum vorbea singură: „Uite un om cu o tavă pe cap”.

— Bună ziua, îi spusei. Bună ziua, Sofia Nicolaievna. Dar unde e mama dumitale?

— S'a dus în camera ei să se odihnească, îmi răspunse Sofia.

— Azi am avut clătite, adăogă Barba fără să se uite spre mine. Decè n'ai venit? Dar unde s'o fi ducând funcționarul cela?

Papagalul continua să țipe.

— Cum strigă papagalul, astăzi! îi spusei eu Sofiei.

— Totdeauna strigă așa.

Stăturăm o clipă, față în față, în tăcere.

— S'a apropiat de poartă, murmură Barba deschizând deodată ochiul ferestrei.

— Despre cine vorbești? întrebă Sofia.

— Despre un nevoiaș pe care l-am zărit, răspunse sora ei.

Svârli prin fereastră o monedă măruntă, închise ochiul de geam și sări, greoaie, pe parchet.

— Am petrecut azi o seară plăcută, îi spusei eu Sofiei așezându-mă într'un jilț. Am luat masa la un prieten cu Constantin Asanov.

Rostind numele acesta, aveam ochii ațintiți asupra fetei. Figura ei nu clipi.

— Trebue să-ți mărturisesc, reluai eu, că am băut mult... Opt sticle, și nu eram decât patru inși.

— Adevărat? glăsui cu ton netulburat Sofia, clătinând din cap.

— Da, spusei enervat oarecum de indiferența ei; și trebue să recunosc, Sofia Nicolaievna, temeinicia proverbului care grăește: în vin e adevărul.

— Ei, cum?

— Constantin ne-a distrat. Inchipuește-ți că și-a trecut deodată mâna peste frunte și ne-a spus: „Ce om sunt eu!” Am unchiu care este un „personaj înalt”!

Barba se porni pe un râs sacadat. Papagalul îi răspunse cu strigătele lui ascuțite. Sofia se opri în fața mea și mă privi fix.

— Și dumneata ce-ai spus? mă întreba ea. Iți amintești?

Mă îmbujoraiu fără să vreau.

— Nu, răspunsei, nu-mi aduc aminte, dar eram cam cherchelit. Cu siguranță, reluaiu după o pauză, că vinul este primejdios. Băutura prea multă te poate face să te porți foarte nesăbuit și să divulgi lucruri pe care n'ar trebui să le cunoască nimeni. Dar despre asta vom vorbi altădată. Acum este târziu.

— Ai spus ceva nelalocul lui?

— Nu vorbesc despre mine.

Sofia se întoarse și începu să se plimbe din nou prin cameră. O urmăream cu privirea și-mi spuneam: „Uite-o: nu e decât o fată, o copilă. Și cum se stăpânește! Este netulburată! Dar să așteptăm...”

— Sofia Nicolaievna.

— Ce poftești? întrebă ea.

— Nu vrei să cânți ceva la pian? Ascultă, adăogai în șoaptă, trebue să-ți vorbesc.

Fără să-mi răspundă un cuvânt, ea trecu în salon și se apropiă de pian.

— Ce vrei să cânt?

— Ce-ți place. O nocturnă de Chopin.

Se așeză și începu. Cânta destul de neîndemânatec, dar cu simțire. Sora ei nu cânta decât valsuri și polci, și asta rareori. Pentru ea era o problemă întreagă să înainteze cu pas molatec spre instrumentul muzical, să se așeze pe-un taburet, să-și scoată halatul, căci avea întotdeauna un halat pe umeri; ataca anevoie o polcă, n'o termina, începea alta, apoi deodată ofta, se ridica și se înapoia la fereastră. Curioasă făptură.

Stăteam lângă Sofia.

— Ascultă, îi spusei observând-o cu luare aminte, trebue să-ţi comunic o descoperire care mi-e foarte dureroasă.

— Ce descoperire?

— Uite... Până acum m'am înşelat, m'am înşelat cu totul asupra dumitale.

— Ce idee! replică ea continuând să cânte şi aţintindu-şi privirile asupra degetelor.

— Te credeam sinceră. Gândeam că nu poţi să întrebuinţezi şiretenia şi nici să-ţi tăinueşti simţimintele... să înşeli.

Sofia îşi înclină capul peste caetul ei de muzică, apoi îmi spuse:

— Nu te'nţeleg.

— Nu, reluaiu eu, nu mi-ar fi venit niciodată ideia că, la vârsta dumitale, cunoşti arta de a juca un rol!...

Mâinile Sofiei tremurau pe clapele pianului.

— Ce spui? mă întrebă ea fără să se uite la mine... eu joc un rol?...

— Da, dumneata.

Ea zâmbea, eu eram enervat.

— Te prefaci, indiferentă faţă de un tânăr... şi-i scrii.

O văzui pălind. Dar nu se întoarse spre mine, îşi sfârşi Nocturna, apoi se sculă şi închise pianul.

— Unde te duci? o întrebai oarecum încurcat. Nu-mi răspunzi?

— Ce-aşi putea să-ţi răspund? Nu ştiu despre ce vrei să vorbeşti şi n'am nimic de ascuns.

Se apucă să-şi aranjeze caetele.

Sângele mi se urcă la cap.

— Ştii despre ce este vorba, replicaiu eu sculându-mă deasemeni, şi, dacă vrei, pot să-ţi citez câteva cuvinte dintr'o scrisoare a dumitale: „Fii prudent, aşa cum ai fost până acum".

Sofia tresări uşor.

— Nu m'aşteptam la asta din partea dumitale, îmi spuse ea în sfârşit.

— Nici eu dela dumneata. încrederea dumitale unui om care...

— Şi chiar de e aşa, replică ea, află că-l iubesc pe omul acesta şi că puţin îmi pasă de părerea pe care vei fi având-o despre el şi despre dragostea mea. De ce te amesteci? Cu ce drept îmi vorbeşti astfel?... Iar dacă sunt hotărîtă să...

Tăcu după cuvintele acestea şi ieşii.

Rămăsei în salon şi mă simţii deodată aşa de ruşinat că-mi acoperii faţa în mâini. Inţelegeam toată nedelicateţea, toată josnicia purtării mele; ruşinea şi căinţa îmi încleştau inima; mă socoteam o fiinţă dezonorată.

— Dumnezeule, îmi spusei, ce-am făcut?

— Anton! Anton! strigă servitoarea în anticameră; adu cât mai repede o cană cu apă, domnişoarei.

— Ce e? întrebă Anton.

— Plânge! plânge!

Mă înfiorai și intrai în încăperea de-alături să-mi iau pălăria.

— Ce i-ai spus Sofiei? mă întrebă Barba cu ton indiferent; apoi, după o clipă de tăcere: „Uite că iar trece conțopistul cela pe stradă”.

Inaintai spre ușă.

— Unde te duci? reluă ea. Stai o clipă, că vine mama.

— Nu, nu pot să rămân acum. Am să mă înapoiez mai târziu.

In momentul acela o văzui cu spaimă pe Sofia străbătând cu mers sigur salonul. Figura ei era mai palidă decât de obiceiu; doar o roșeață ușoară îi colora obrajii. Nu mă privi.

— Ia vino încoa! spuse Barba. Cine o fi slujbașul cela care tot dă târcoale casei noastre?

— Poate că un spion, răspunse Sofia cu un accent rece de dispreț.

Era prea mult. Ieșii, și nu-mi dau seama cum am ajuns la mine.

Nu pot să descriu durerea morală pe care o simțeam. Două lovituri cumplite într'o singură zi. Aflasem că Sofia iubea pe altul, și pierdusem pentru deapururi stima ei. Mă simțeam așa de rușinat, de copleșit, că nu puteam nici să mă indignez împotriva mea însămi. Culcat pe canapea, cu fața la perete, gustam o satisfacție crudă, lăsându-mă în voia deznădejdei, când deodată auzii niște pași în anticameră. Inălțai capul și dinaintea mea apăru unul dintre cei mai intimi prieteni: Jacob Pasinkov.

Eram dispus în momentul acela să primesc foarte prost orice vizită, însă nu puteam să-l primesc prost pe Jacob Pasinkov. Dimpotrivă, în încrâncenarea durerii mele, mă bucurai văzându-l și-i salutai cu'n semn din cap. El se plimbă o clipă, cum avea obiceiul, prin cameră, întinzându-și mădularele, apoi se opri tăcut în fața mea și se așeză într'un unghier.

Il cunoșteam pe Jacob de multă vreme, aproape când eram copil. Fusese crescut în pensionul neamțului Winterkeller la care stătusem și eu trei ani. Tată-său, retras din armată cu gradul de maior, era un om cinstit, însă fără avere, și cu mintea cam tulbură. Iacob avea șapte ani când părintele lui l-a dus la institutorul german. Ii plăti pensiunea pe un an înainte, apoi părăsi Moscova și nu mai dădu nicio veste despre sine. Circulară pe seama lui svonuri misterioase, ciudate. Peste opt ani s'a aflat că se înnecase în Siberia, traversând Irtișul. Ce căuta el în Siberia? Dumnezeu știe.

Pasinkov își pierduse mama de multă vreme. Nu mai avea alte rude apropiate în afară de o mătușă așa de săracă încât nu cuteza să-l vadă pe orfan, temându-se să nu-i cadă în grijă. Temerea era, însă, fără temei. Bunul neamț îl ținu lângă sine pe Jacob, îi dădu lecții ca și celorlalți elevi ai săi și-l hrăni. Nu i se dădea însă, desertul în zilele obișnuite și i se făcură straie dintr'o pelerină veche, foarte ponosită și totuși încă destul de trainică, a mamei d-lui Winterkeller.

Elevii cari cunoşteau situația, îl tratau pe Jacob cam fără menajamente, și-l numeau când pelerina bunicei, când nepotul bonetei, căci mătuşa lui purta o bonetă veche, înzorzonată cu o claie de panglici galbene, semănând cu o anghinară, când, — în amintirea tatălui său mort în Irtiș, — îi spuneau fiul lui Yermak, aventurosul cuceritor al Siberiei. Dar, deşi îl poreclau astfel, deși remarcau straiele lui ciudate și mizeria lui, camarazii îl iubeau, și era cu neputință să nu-l iubeşti. Cred că nu s'ar fi găsit pe lume un caracter mai cinstit și mai bun. Pe deasupra, se distingea la învățătură.

Când l-am văzut pentru întâia oară, avea vreo şaisprezece ani iar eu treisprezece. Eram copilul răsfățat al unei familii destul de bogate, și, intrând în pension, mă împrietenii la început cu un prinț tânăr care era obiectul atențiilor speciale ale lui Winterkeller, apoi cu alți câțiva elevi din aristocrație. De alții nu mă ocupai şi nu-i acordai lui Pasinkov nicio atenție. Băiatul ăsta mare, cu mișcări stângace, cu haină lăbărțată, cu pantaloni strâmți, cu ciorapi grosolani, îmi făcea impresia unui servitor, a fiului unui boiernaş de țară.

Pasinkov se arăta foarte prevenitor şi foarte politicos cu fiecare, fără să fie slugarnic. Dacă era respins, nu se milogea și nu se supăra; se retrăgea tăcut deoparte, așteptând alt moment. Așa făcu cu mine. Mă aflam la școală de vreo lună. Intr'o zi frumoasă de vară, ducându-mă în grădină după un joc gălăgios de-al nostru, îl văzui stând pe un scăunel sub ramurile unui liliac. Ținea o carte în mână și, apropiindu-mă de el, citii pe coperta cărții: *Schiller's Werke* (Opere de Schiller). Mă oprii:

— Știi nemțește? îl întrebai.

Când mi-aduc aminte, mă dojenesc și acum pentru accentul disprețuitor cu care i-am pus întrebarea.

El își înălță asupră-mi ochii mici, expresivi, și-mi răspunse:

— Da, știu, dar dumneata?

Intrebarea lui mă jigni; vrui să mă depărtez, și totuși rămăsei.

— Și ce citești din Schiller? reluaiu cu aceeași trufie.

— In momentul ăsta citesc un poem cu titlul *Resemnarea;* versuri încântătoare! Vrei să le asculți? Ia loc pe bancă.

Un moment am șovăit, apoi m'am așezat. Pasinkov începu să citească. Știa nemțește mult mai bine decât mine, și-mi explica limpede tâlcul mai multor versuri. Nu mă simții însă rușinat nici de ignoranța mea, nici de superioritatea lui. Din ziua aceea, din ceasul când mi-a citit sub ramurile liliacului, îl iubii călduros, îl căutai, îi recunoscui autoritatea.

Imi amintesc perfect și acum înfățișarea pe care o avea în epoca aceea și care, dealtfel, a rămas mai târziu aproape neschimbată. Era înalt, subțire, și stângaciu, în mișcări. Umerii drepți, pieptul turtit, îi dădeau aparența unei constituții debile; nu se plângea, totuși, niciodată de sănătate. Capul, mare și rotund, figura lui nu era frumoasă; avea chiar ceva caraghios prin proporțiile unui nas lung, cam roșu, care cobora peste niște buze late. Insă fruntea îi era superbă, iar când zâmbea, ochii lui mici, cenușii, aveau o expresie așa de pronunțată de senzualitate și de bunătate mângâietoare, că nu-l puteai privi fără să ți se bucure inima. Mi-amintesc deasemeni vocea lui blândă și calmă, cu'n fel de răgușeală care era plăcută. Indeobște vorbea puțin, și cu oarecare trudă; când se însuflețea, însă, vorba lui curgea liberă și, ciudat lucru, devenea mai blândă, privirea părea că se retrage înlăuntrul cugetului, și tot chipul lui se învăpăia ușor. Pe buzele sale, cuvintele: bunătate, adevăr, știință, iubire, nu răsunau nicio dată fals, cu oricât entuziasm l-ar fi pronunțat. Intra fără sforțare în zona idealului. In orice clipă, sufletul lui pur era gata să se înfățișeze „dinaintea sfintei frumuseți”; nu aștepta decât întâlnirea și atingerea simpatică a altui suflet.

Pasinkov era romantic, unul dintre ultimii romantici pe cari i-am întâlnit. Astăzi știe oricine că ei au dispărut; nu-i mai întâlnim în rândurile tineretului de acum. Foarte rău pentru tineretul acesta!

Am stat vreo trei ani sub acelaș acoperământ cu Iacob, într'o strânsă intimitate, și am fost confidentul primei lui iubiri. Cu ce atenție şi cu ce interes viu i-am ascultat destăinuirile! Obiectul pasiunii sale era o nepoată a lui Winterkeller, o nemțoaică drăguță, blondă și durdulie, cu o figură de copilă și cu ochi albaştri, candizi. Ea avea inima bună și sentimentală, îi plăceau poeziile lui Matthisson, Uhland, Schiller, şi recita simpatic versurile lor cu vocea ei tinerească și argintie. Iubirea lui Iacob era esențialmente platonică. N'o vedea pe frumoasa lui, Frederica, decât dumineca, atunci când ea venea să facă muzică cu verișoarele ei, și îi vorbea puțin. Intr'o seară, când ea îi spuse: *mein lieber, lieber Herr Iacob* (dragă domnule Iacob), el nu putu să doarmă, de încântare, toată noaptea. Nu-i veni în minte că și altor elevi fata le spunea „Dragă”.

Imi mai amintesc durerea și copleșirea sa când află deodată că d-ra Frederica se mărita cu un simplu băcan, Kniftus, și nu din voința părinților, ci din propria ei înclinare. Ce trist era atunci bietul Pasinkov, şi cât a suferit în ziua când tânăra pereche veni să facă prima vizită profesorului nostru! Spunându-i încă dragă domnule Iacob, Frederica îl prezentă soțului ei în care lucea totul: ochii, părul negru încreţit, fruntea, dinţii, nasturii de la haină, broderiile şi jiletca, totul până la cismele din picioarele-i late, întoarse în afară ca acelea ale dansatorilor.

Pasinkov îl felicită pe d. Kniftus şi-i dori cea mai desăvârşită, cea mai trainică fericire. Sunt sigur că urările lui erau sincere. Eram martor la scenă; îl observam pe prietenul meu cu un simţimânt de milă şi admiraţie. In momentul acela el mi se înfăţişa ca un erou.

Dar pe urmă câte dialoguri triste, schimbarăm!

— Trebue să-ţi cauţi mângâierea în ştiinţă, îi spuneam eu.

— Da, şi în poezie, îmi răspunse el.

— Şi în prietenie, adăogam.

— Şi în prietenie, declară el.

O, zilele frumoase de demult!

Mă despărţii de el cu un regret amar. Inainte de plecarea mea din pension, el obţinu, nu fără îndelungi solicitări şi fără numeroase târguieli, certificatele şi intră în universitate. Dar continua să trăiască lângă Winterkeller; decât, în locul straielor caraghioase, i se făcuse o îmbrăcăminte ca lumea răsplătindu-i lecţiile date elevilor.

Câtă vreme rămăsei la pension, Iacob continuă legăturile lui cu mine. Era, totuşi, între noi o diferenţă de vârstă pe care începeam s'o simt, şi-mi amintesc că eram gelos pe noui lui camarazi de studii.

Mi-aduc aminte de o noapte când ne-am așezat sub liliacul din care făcusem locul nostru de predilecție. Camarazii dormeau. Ne sularăm în tăcere, bâjbâirăm după haine și ieșirăm pe furiș spre a ne duce să visăm. Afară sufla o adiere răcoroasă care ne sili să ne strângem unul într'altul. Vorbirăm cu atâta însuflețire, că ne întrerupeam unul pe altul în fiecare clipă, dar fără să ne sfădim. Cerul era strălucitor, Iacob înălță ochii și, strângându-mi mâna, murmură aceste versuri:

Deasupra noastră, în splendoarea lui, cerul,
In slava cerului, — creatorul

Mă cuprinse un fior religios și mă rezimai de umărul lui. Inima îmi bătea în prada unei emoții vii.

O, zile de entuziasm, unde sunteți? Unde sunteți voi, ani ai tinereții?

Peste opt ani îl regăsii pe Pasinkov la Petersburg. Intrasem în armată, iar el obținuse o slujbă măruntă într'o cancelarie. Cu câtă bucurie ne întâlneam! N'am să uit niciodată momentul când, singur în locuința mea, auzii deodată vocea lui răsunând în anticameră. Cu câtă grabă m'am ridicat! Cu ce bătăi de inimă m'am aruncat în brațele lui, fără să-i las timpul să-și scoată mantaua și fularul! Cum îl priveam de ahtiat! iar din ochii mei curgeau lacrimi de bucurie. In răstimpul celor opt ani, el îmbătrânise puțin. Sbârcituri fine, ca urma unui vârf de ac, se desenau pe fruntea lui, obrajii îi erau trași, părul încărunțise, dar barba nu-i crescuse iar privirea îi era aceeași, și la fel râsul fermecător, cordial, măcar că foarte încet și hârâit.

Doamne, câte lucruri nu ne-am spus în ziua aceea! câte versuri nu ne-am recitat! Il implorai pe Iacob să se mute la mine; el însă nu vru să accepte. Făgădui doar să mă vadă în fiecare zi, și își ținu cuvântul.

Inima lui nu se schimbase. Era aceeași fire romantică pe care o cunoscusem. Răceala vieții, aspra răceală a experienței, nu-l pătrunsese. Floarea gingașă a imaginației sale se desfăcea în frageda ei frumuseță. Nu se manifesta într'însul nicio preocupare tristă. Era rezervat ca și altădată, dar avea sufletul vesel.

Ducea la Petersburg o viață retrasă, ca într'un pustiu, nesinchisindu-se de viitor și nevizitând aproape pe nimeni. Il dusei la familia Zlotnițki, și reveni acolo deseori, cu plăcere. Nefiind vanitos, nu era nici timid. In casa aceasta, ca și'n oricare alta, vorbea puțin, însă prinse afecțiune pentru familie. Chiar și taciturnul bătrân, soțul Tatianei Vasilievna, îl primea fără asprime, iar fetele se obișnuiră curând cu el.

Câteodată el venea aducând în buzunaru-i larg vreo publicație nouă pe care vroia s'o arate, apoi șovăia îndelung, s'o citească; stătea într'un colț, locul său favorit, și se mărginea din când în când să întindă gâtul ca o pasăre sperioasă. In cele din urmă, se hotăra, lua cartea și începea lectura, la început cu voce scăzută, apoi cu ton mai apăsat și mai ridicat, întrerupându-se singur din când în când, prin observații scurte sau prin niscaiva exclamații. Remarcam că, în aceste ocazii, Barba se apropia de el cu mai multă plăcere decât sora ei, și îl asculta cu atenție, deși nu prea pricepea tot ce el citea; căci ea înțelegea foarte puțin producțiile literare. In fața lui, cu barba sprijinită în palmă, îl privea țintă și nu rostea o vorbă; doar, la răstimpuri, scotea deodată un oftat.

Seara, și mai ales în zilele de duminici, și sărbători, jucam gajul. Se asociau deobiceiu la jocul nostru două rude ale familiei Zlotnițki, două surioare drăguțe cu figură rotundă, care râdeau mereu, și câțiva tineri ce-și începeau cariera cu titlul de cadeți. Pasinkov stătea lângă Tatiana și se sfătuia cu ea asupră condițiilor care trebuiau impuse celor ce aveau de răscumpărat gajuri.

Sofiei îi repugnau măgulirile și îmbrățișerile care se prescriu deobiceiu în asemenea cazuri, iar Barba nu putea suferi să i se poruncească să facă vreun lucru ori să deslege vreo enigmă. Tinerele verișoare izbucneau în râs. De unde provenea râsul ăsta continuu? Mă obosea adesea. Bătrânul Zlotnițki nu lua parte la jocurile noastre, ba uneori, prin ușa cabinetului său, ne urmărea cu aer posac.

O singură dată înaintă fără veste spre noi, propunându-ne ca persoana care va scăpa de un gaj, să danseze cu el. Acceptarăm. Se întâmplă că gajul aparţinea Tatianei. Ea roşi; se tulbură ca o fată de cincisprezece ani. Dar bătrânul porunci fetei să se aşeze la pian, apoi, luându-şi nevasta de braţ, făcu două tururi de vals cu ea, după vechia măsură, în trei timpi. Imi amintesc figura lui care se întorcea şi se arăta cu aceeaşi austeră şi inflexibilă expresie. Valsa cu paşi mari; nevastă-sa abia se ţinea după el şi, caşicum i-ar fi fost frică, se apleca pe pieptul lui. El o conduse la locul ei, o salută, apoi reintră şi se zăvori în cabinetul său. Sofia vroia să se oprească din cântat. Dar sora ei o rugă să continue; apoi, înaintând spre Pasinkov şi întinzându-i cu stângăcie mâna:

— Vrei? îl întrebă ea.

Iacob se scula uimit, se înclină politicos, căci era foarte politicos, şi o luă pe Barba de mijloc. Dar, de la primul pas, el lunecă, se despărţi de dansatoare şi se izbi de soclul coliviei papagalului, răsturnând-o. Infricoşată, pasărea scoase strigăte ascuţite! Lumea izbucni în râs. Zlotniţki deschise uşa camerei sale, privi mahmur la cele întâmplate, pe urmă se retrase.

Când, mai târziu, i se pomenea Barbei despre accidentul acesta, ea zâmbea şi-l privea pe Pasinkov cu un aer ciudat, de parcă gândea că nu se poate închipui ceva mai la locul lui decât ce făcuse el în seara aceea.

Iacob iubea foarte mult muzica. Adesea o ruga pe Sofia să cânte vreo bucată. Atunci se aşeza la o parte şi asculta, iar câteodată acompania cu voce scăzută pasagiile cari îi plăceau mai mult. O compoziție care îl încânta cu deosebire era *Constelația* de Schubert. Declara că, atunci când auzea melodia aceasta, i se părea că raze dintr'o lumină azurie coborau din cer, în sufletul său, cu acorduri armonioase. Din vremea aceea, oridecâteori am văzut o noapte pură, înstelată, fără nori, m'am gândit la Schubert și la Pasinkov.

Imi mai amintesc de o plimbare pe care am făcut-o într'o zi prin împrejurimile orașului, cu Zlotnițki. Inchiriasem două trăsuri, foarte vechi și de rând: o ladă albastră, arcuri rotunde, scaune late și fân înăuntru. Caii, cotonogi, istoviți, ne trăgeau anevoie. Ne plimbarăm îndelung pe sub brazii din ulcele și mâncarăm smeură cu zahăr. Vremea era superbă. Barbei nu-i plăcea să umble. După câteva sute de pași ea se declara obosită. De data aceasta, însă, nu ne părăsi. Iși scosese pălăria, avea părul despletit, trăsăturile însuflețite, obrajii rumeni. Intâlnirăm în pădure două țărănuțe. Ea le chemă, se așeza pe pământ și le îmbie prietenește să ia loc alături. Sofia le privi de departe cu un zâmbet rece și nu se apropiă de ele. Se plimba cu Asanov. Bătrânul Zlotnițki spuse că Barba era ca o cloșcă. In cursul zilei ea merse uneori lângă Pasinkov, iar într'un rând îi adresăm cuvintele acestea:

— Iacob, vreau să-ți spun ceva.

Dar ce vroia să-i spună, nu s'a știut.

Să revin, totuși, la istoria mea.

Ivirea subită a prietenului meu mă bucurase. Dar deodată simțimântul rușinii mă cuprinse din nou, dimpreună cu amintirea faptei săvârșită de mine în timpul zilei, așa că întorsei iarăși capul spre perete.

Iacob mă întrebă după o clipă de tăcere dacă sunt bolnav.

— Nu, îi răspunesi cu voce tulburată; mă doare numai capul, puțin.

El luă o carte și se așeză. Se scurse cam o oră. Luasem în gând hotărîrea să mă destăinuesc lui Iacob, când deodată auzii o trăsură care se oprea la poarta mea; ascultai cu atenție: Asanov întreba dacă sunt acasă.

Iacob se ridică. Nu-i plăcea Asanov; îmi spuse că se retrage într'o încăpere dealături și că va reveni după plecarea vizitatorilor mei.

Intră Asanov.

După figura lui aprinsă, după salutul răstit, se înțelegea lesne că nu vine să-mi facă o simplă vizită.

— Ce s'o fi întâmplat? îmi spusei.

— Domnule, exclamă el așezându-se într'un jilț, vin la dumneata ca să binevoești să-mi limpezești o îndoială.

— Anume care?

— Ași dori să știu dacă ești sau nu un om de onoare.

— Ce înseamnă cuvintele acestea? replicai mâniat.

— Uite ce înseamnă, reluă el apăsând pe fiece cuvânt: Ți-am arătat eri un portofoliu care cuprindea mai multe scrisori adresate mie. Astăzi, fără să ai cel mai mic drept, te-ai dus să faci reproșuri... auzi reproșuri persoanei care mi-a scris, și i-ai citit câteva pasagii dintr'o scrisoare a ei. Ași dori să am explicația acestui procedeu.

— Iar eu, îi ripostai fremătând de mânie și totodată de un simțimânt de rușine, ași dori să știu cu ce drept mă întrebi. Ai ținut să te lauzi cu importanța unchiului dumitale și să ne desvălui corespondența dumitale. E vina mea? Nu ți-a fost răpită nicio scrisoare.

— Nu, este adevărat. Le am pe toate. Mă aflam, însă eri, într'un atare hal încât ai fi putut foarte bine...

— Domnule, replicai cu ton mai ridicat, nu am decât un singur cuvânt să-ți spun: te rog să mă lași în pace. Auzi? Nu vreau să știu nimic despre chestiunile dumitale și nu am nicio explicație să-ți dau. Intreab-o pe aceea care îți scrie.

Simțeam în momentul acela că-mi clocotește mintea. Asanov aținti asupra mea o privire căreia se trudea să-i dea o expresie sardonică, apoi se sculă răsucindu-și mustața și-mi spuse:

— Știu acum ce trebue să gândesc. Figura dumitale este cea mai sigură mărturie a ceea ce s'a întâmplat. Iți atrag, însă, atenția că oamenii de onoare nu se poartă astfel... A citi o scrisoare ce nu-ți aparține, și a svârli apoi tulburarea în inima unei fete...

— Du-te dracului, strigai bătând din picior... și trimite-mi martorii. Nu vreau să stau de vorbă cu dumneata.

— N'ai să mă înveți ce trebue să fac, ripostă Asanov cu răceală. Mă hotărîsem dinainte să-ți trimit martori.

Ieșii, iar eu căzui pe o canapea acoperindu-mi fața cu mâinile. Mă simții atins pe umăr și mă uitai. In fața mea sta Pasinkov.

— Ce-ai făcut? mă întrebă el. Spune-mi adevărul. Ai citit scrisoarea aceea?

Nu aveam putere să-i răspund. Făcui însă un semn din cap că da.

Pasinkov se apropiă de fereastră; apoi, revenind spre mine, îmi spuse pe îndelete:

— Ai citit scrisoarea unei fete adresată lui Asanov. Cine era fata?

— Sofia Zlotnițki, răspunsei eu ca un acuzat, judecătorului.

După un moment de tăcere, Iacob reluă:

— Numai pasiunea poate, până la un punct, să te scuze. Ești îndrăgostit de Sofia?

— Da.

Iacob tăcu din nou. Apoi îmi spuse:

— Bănuiam. Și te-ai dus astăzi să-i faci imputări?

— Da, da, exclamai eu cu un accent de deznădejde; iar acum mă disprețuești?

El făcu două ocoluri prin cameră și se apropiă de mine.

— Il iubește! murmură el.

— Il iubește!

El rămase o clipă cu ochii ațintiți în parchet; pe urmă spuse:

— Trebue să rezolvăm chestiunea. Trebue neapărat. Și își luă pălăria.

— Unde te duci?

— La Asanov.

— Nu-ți pot da voie, exclamai eu ridicându-mă repede. E cu putință? Ce-o să-și închipuie?

— Ei, ce? replică Iacob privindu-mă fix. E mai bine să se dea curs greșelei pe care ai săvârșit-o, să te nenorocești pe tine și să dezonorezi fata?

— Ce-ai să-i spui lui Asanov?

— Voiu căuta să-l înduplec. Voiu declara că-i ceri iertare.

— Nu vreau să-i cer iertare!

— Cum oare? Nu ești vinovat?

Mă uitai la prietenul meu. Figura lui calmă, dar gravă și sumbră, mă surprinse. Nu văzusem niciodată la el o atare expresie. Nu am răspuns nimic; ci m'am așezat la loc pe divan.

El ieșii.

Cu câtă încordare îi așteptai întoarcerea! Cu ce încetineală ucigătoare se scurgeau minutele! In sfârșit, se înapoiă.

— Ei, ce e? exclamai eu cu voce tremătoare.

— Slavă Domnului, s'a terminat!

— L-ai văzut pe Asanov?

— Da.

— Ce-a spus? A rămas neînduplecat?

— Nu... Mă așteptam la altceva, și trebue să mărturisesc că nu e, așa cum mi-l închipuiam, un om de rând.

— Iar după ce l-ai văzut, reluai eu, ai mai fost undeva?

— Am fost la familia Zlotnițki.

— Ah!

Simțeam că inima îmi bate violent și nu cutezam să mă uit la Pasinkov.

— Ai văzut-o pe ea?

— Da, am văzut-o pe Sofia, o fată admirabilă, bună. La început, ea era foarte tulburată, apoi s'a liniștit. Dealtminteri, nu i-am vorbit mai mult de cinci minute.

— Și i-ai spus... totul?

— I-am spus ce era necesar.

— N'o să mai îndrăznesc să mă prezint acum în fața ei.

— Dece? Dimpotrivă, trebue să te întorci în casa aceea, măcar pentru a nu lăsa să ghicească...

— Dragul meu, mă disprețuești! exclamai stăpânindu-mi lacrimile.

— Să te disprețuesc? spuse el cu o privire în care strălucea afecțiunea; copil ce ești, să te disprețuesc? Ce, ai fost oare stăpân pe tine? Oare nu suferi?

Imi întinse mâna. Mă aruncai, plângând, în brațele lui.

Trecură câteva zile în răstimpul cărora mi se păru că observ la Iacob oarecare neliniște. Mă hotărîi în cele din urmă să revin în casa Zlotnițki. Nu pot spune cu ce emoție am intrat în salon. Mi-amintesc că abia puteam să disting persoanele deacolo și că glasul meu era sugrumat în gâtlej. Nici Sofia nu se simțea în apele ei. Făcu o sforțare vizibilă să vorbească cu mine, dar ochii noștri se evitau reciproc și fiecare mișcare a ei trăda constrângerea ce-și impunea de a-mi ascunde... trebue să spun... un tainic simțimânt de desgust.

Căutai s'o eliberez cât mai repede, și să mă eliberez și pe mine, de penibila situație. Din fericire, aceasta a fost ultima întrevedere a mea cu dânsa înainte de căsătoria ei. O schimbare subită în destinul meu mă sili să plec la un capăt al Rusiei. Imi luai pentru multă vreme rămas bun de la familia Zlotnițki, din Petersburg, și, ceea ce mi-era foarte dureros, de la dragul meu Pasinkov.

II

Au trecut șapte ani. De prisos să povestesc ce mi s'a întâmplat în acest interval. Pribegii prin provinciile depărtate ale imperiului și, slavă Domnului, îmi dădui seama că regiunile acestea nu sunt așa de sălbatice cum își închipuesc unii, în districtele cele mai retrase, în adâncul pădurilor, am găsit multe flori înmiresmate.

Intr'o zi de primăvară, treburile mă chemau într'un orășel dintr'o gubernie a Rusiei orientale. Străbătând piața, zării prin geamurile mohorîte ale trăsurii un om a cărui figură mi-era cunoscută. M'am uitat mai deaproape la el și am văzut că era Elizeu, servitorul lui Iacob. Poruncii îndată vizitiului să oprească, sării din trăsură și îl ajunsei pe Elizeu.

— Bună ziua, îi spusei cu o emoție pe care abia mi-o înfrânam. Ești aici cu stăpânul tău?

— Da, cu stăpânul meu, îmi răspunse el tărăgănat. Apoi, deodată, exclamă: „A, dumneata esti, tătucule, nu te mai cunoșteam”.

— Ești aici cu Iacob Pasinkov?

— De bună seamă!... Cu cine altul ași putea să fiu?

— Du-mă la el.

— Cu bucurie. Pe aici... Ne aflăm într'un han... A, cum o să se bucure boierul că vă vede!

Vorbind astfel, Elizeu mă conducea dealungul pieței. El era calmuc de felul său, fără nicio educație și cam sălbatic, dar cu o inimă admirabilă și foarte devotat față de Pasinkov pe care îl servea de zece ani.

— Ce face Iacob? îl întrebai.

Elizeu își înturnă spre mine figura măslinie.

— Vai, rău, tătucule, rău! răspunse el. N'o să-l mai cunoașteți... Mi se pare că mult n'o mai duce pe lumea asta... Am fost nevoiți să ne oprim aici, și mergem la Odesa să mai căutăm un leac.

— Dar de unde veniți?

— Din Siberia.

— Din Sibera?

— Da, tăucule. Iacob a avut o slujbă acolo, și a fost rănit.

— Cum? Intrase în armată?

— Nu. E în serviciul civil.

— Ciudat lucru! îmi spusei eu.

Ajunsesem la ușa hanului. Elizeu urcă în grabă să mă anunțe. La începutul despărțirii noastre, Iacob și cu mine ne scrisesem destul de des; apoi corespondența noastră fusese întreruptă. De patru ani de zile nu primisem nicio scrisoare de la el și nu mai știam ce a devenit.

— Poftiți! poftiți! strigă Elizeu din capul scării; stăpânul meu abia așteaptă să vă vadă.

Urcaiu pe treptele șubrede și intraiu într'o odăiță mohorîtă a cărei înfățișare îmi strânse inima. Pe un pat strâmt, învelit în manta, zăcea prietenul meu, palid ca un mort. Imi întinse o mână slabă, uscată. Il îmbrățișai cu un elan convulsiv.

— Iacob! Iacob! strigai; ce ai?

— Nimic îmi răspunse el cu voce stinsă. Dar tu, prin ce întâmplare ești aci?

M'am așezat lângă patul lui și, ținându-i mâna într'a mea, îl priveam cu luare aminte. Regăseam trăsăturile dragi. Expresia privirii sale, a zâmbetului său, era aceeași. Cu toate astea, cum îi schimbase boala, figura!

El observă impresia pe care mi-o producea.

— Nu m'am bărbierit de trei zile, îmi spuse el, și părul mi-e în dezordine. Insă... nu am nimic.

— Explică-mi, rogu-te, ce mi-a spus Elizeu. Ai fost rănit?

— Da; o poveste întreagă. Am să ți-o istorisesc mai târziu. Am fost, într'adevăr, rănit, și n'ai să ghicești niciodată cum... de o săgeată.

— De o săgeată?

— Da, nu de săgeata mitologică a amorului, ci de o nuia subțire, cu un fier ascuțit la vârf. E foarte neplăcut să te atingă un astfel de proectil, mai ales la plămâni.

— Dar cum ți s'a întâmplat accidentul acesta?

— Am să-ți spun. Știi că, în destinul meu, totul trebue să aibă un caracter ciudat. Amintește-ți corespondențele comice pe care am fost nevoit să le duc spre a obține hârtiile care mi-erau necesare când am vrut să intru la universitate: rana mea e și ea un fapt neobișnuit. Cărui om i s'a întâmplat în vremurile noastre, să fie atins de o săgeată, și nu jucându-se, ci într'o luptă adevărată?

— Ia povestește-mi întâmplarea.

— Ascultă. Ți-aduci aminte că, la scurtă vreme după plecarea ta din Petersburg, eu am fost trimis la Nowogorod. Acolo, mărturisesc, am trăit o viață foarte plicticoasă, deși am găsit pe cineva... Dar să nu vorbim despre asta acum, adăogă el oftând. Peste doi ani mi se dădu o slujbă bunicică, — ceva mai departe, este drept, — în gubernia Irkutsk. Eram, ca și tatăl meu, sortit să cutreer Siberia. Nu mă plâng. Scumpă regiune siberiană, viața e acolo plăcută și ușoară! oricine îți va spune aceasta. Eu mă simțeam foarte bine. Aveam misiunea să-i supraveghez pe indigeni, oameni potoliți îndeobște. Din nefericire, vreo zece dintre ei se adunară să facă contrabandă. Am vrut să-i arestez, și i-am arestat, dar unul dintre ei încercă să se împotrivească și-mi svârli o săgeată. Cât pe-aci să mor; totuși, mă ridicaiu. Acum am să încerc să mă vindec serios. Slavă Domnului, stăpânirea mi-a dat banii trebuitori.

Pasinkov tăcu și-și lăsă capul să-i recadă pe pernă. O roșeață ușoară se răspândea pe obrajii lui, iar ochii i se închiseseră.

— Nu se cade să vorbească mult, îmi spuse Elizeu care intrase în odaie.

In jurul nostru domnea o tăcere adâncă. Nu auzeam decât respirația grea a bolnavului.

El redeschise ochii și vorbi iarăși.

— De cincisprezece zile, glăsui, mă aflu în hanul acesta. Mă îngrijește medicul districtului, ai să vezi. Am impresia că se pricepe. Dealtminteri, accidentul mă bucură. Lui îi datorez norocul de a te reîntâlni.

Imi întinse mâna. Mâna aceea, rece ca ghiața cu o clipă înainte, frigea acum.

— Acum, adăogă el dând pătura în lături, vorbește-mi despre tine. Dumnezeu știe cât a trecut de când nu ne-am văzut!

Mă grăbii să-i fac voia, pentru a-l împiedica să vorbească. El mă ascultă la început cu o vie atenție, pe urmă ceru de băut, și din nou își înclină capul pe pernă închizând ochii. Il îndemnai să se odihnească, spunându-mi că n'am să-l părăsesc înainte de a se face mai bine și că voiu lua o cameră lângă el.

— Locuința asta e tristă, îmi spuse; dar eu îi închisei gura și ieșii în vârful picioarelor.

Elizeu mă urmă.

— Moare, îi spusei servitorului credincios; nu vezi că moare?

Elizeu făcu un gest de copleșire și întoarse capul.

După ce l-am concediat pe vizitiul meu și am cerut să mi se dea o cameră, m'am înapoiat să văd dacă Pasinkov doarme. Intâlnii la ușa lui un bărbat de statură enormă a cărui figură ciuruită de vărsat nu exprima dacât o indolență profundă.

Aveă ochii umflați de somn, iar buzele îi păreau vâscoase.

— Imi dați voie să vă întreb dacă dumneavoastră sunteți medicul prietenului meu? îl întrebai.

Omul cel dolofan mă privi și făcu o sforțare să-și arcuiască sprâncenele.

— Da, îmi răspunse el în cele din urmă.

— Domnule doctor, aveți bunătatea să intrați în camera mea? Cred că Iacob Ivanici a adormit, și ași vrea să știu ce se cuvine să gândesc despre boala lui care mă îngrijorează mult.

— Cu multă plăcere, îmi răspunse el mergând în urma mea.

— Vorbiți-mi deschis, îi spusei după ce el se așeză: e cu adevărat foarte gravă starea prietenului meu?

— Da, îmi răspunse el liniștit.

— Primejdioasă?

— Primejdioasă.

— Incât ar putea să moară?

— E cu putință.

Il privii în momentul acela pe interlocutorul meu cu un gând dușmănos.

— Dar, reluai, ar fi necesar să recurgem la mijloace de salvare... să avem o consultație... Ce credeți?

— Se poate face un consult... Dece nu? Putem să-l chemăm pe Ivan Efremici.

Doctorul vorbea cu anevoință și în fiece clipă își trăgea răsuflarea, părînd că trage cuvintele din adâncul pieptului.

— Cine e Ivan Efremici?

— Medicul orașului.

— Dar dacă am trimite după un medic din capitala guberniei? Ce ziceți? Desigur că sunt acolo medici buni.

— Se poate.

— Și care-i cel mai bun?

— Cel mai bun? Nu știu. Se pretinde că este doctorul Kolrabus; am auzit, însă, că a fost transferat nu știu unde! Dealtfel, nu e necesar să trimitem după el.

— Dece?

— Medicul din capitală n'ar îndrepta starea prietenului dumitale.

— Ii e deci așa de rău?

— Da.

— Dar, în sfârșit, ce are?

— O rană... plămânii atinși... O răceală... apoi febra si restul; în plus, constituția șubredă. E slab. Ce vrei să se facă dacă constituția nu rezistă?

Tăcurăm amândoi un moment.

Greoiul medic reluă cuvântul și-mi spuse, aruncându-mi o privire lăturalnică:

— Dacă am încerca homeopatia?

— Cum oare? Dumneavoastră sunteți totuși alopat.

— Ce-are a face? Gândești, poate, că nu mă pricep în homeopatie. O cunosc tot așa de bine ca oricare altul. Există aci un farmacist care vindecă oamenii

prin homeopatie, și n'are nici măcar diplomă. Eu
m.

— Proastă afacere! îmi spuneam. Nu, reluai eu,
mai bine să rămânem la metoda obișnuită.

— Cum vrei.

Se ridică, oftând.

— Duceți-vă la el.

— Da.

Ieșii.

Ieșii și eu. Mi-era însă cu neputință să-l văd pe
mul acela lângă patul lui Iacob. Il chemai pe servi-
orul meu, îi poruncii să plece imediat spre capi-
ala guberniei, să întrebe de cel mai bun medic
i să-l aducă în grabă mare.

Auzii pași pe coridor și deschisei ușa.

Era medicul care ieșea din camera lui Pasinkov.

— Ei? îl întrebai în șoaptă.

— Nimic nou. I-am prescris o doctorie.

— M'am hotărît să trimit după un medic în oraș.
lu mă îndoiesc de știința dumneavoastră, însă cu-
oașteți proverbul: cu un om iscusit, e bine; cu
oi, e și mai bine.

— Ai făcut bine, îmi răspunse el coborând scara.
e bună seamă, îl plictiseam.

Am revenit la Iacob.

— L-ai văzut pe Esculapul meu? mă întrebă el.

— Da.

— Imi place. Are o liniște minunată. Calmul îi
ă bine unui medic, nu e adevărat? îl întărește pe
lnav.

Nu am răspuns nimic; nu vroiam să-i răpesc încrederea.

Seara, Iacob se simțea mai bine. Îi poruncii lui Elizeu să pregătească samovarul, mă pofti să beau ceaiu, bău și el o ceașcă, și se înveseli. Trebuia, totuși, să-l împiedic să vorbească și-l întrebai dacă vrea să-i citesc ceva.

— Ca altădată la pensionul lui Winterkeller, îmi răspunse el. Da, cu plăcere. Dar ce ai să citești? Uită-te lângă fereastră, sunt cărți acolo.

Am luat primul volum care-mi căzu în mână.

— Ce e aceea? mă întrebă el.

— Sunt poeziile lui Lermontov.

— A, Lermontov! fermecător scriitor. Mai puțin mare, totuși, decât Pușkin din care ne reamintim atâtea versuri delicioase. Dar Lermontov mi-e drag; deschide-i cartea la întâmplare și citește prima pagină care ți se va înfățișa.

Mă supusei și mă simții încurcat. Degetul meu se pusese pe bucata întitulată: *Testamentul;* vroiam să caut alta, însă Iacob îmi observă mișcarea și-mi spuse: „Nu, nu, nu merge mai departe. Citește ce-ai găsit întâmplător”. Ce aveam de făcut? Trebuia să cedez. Citii testamentul (1).

---

(1) „Prietene, aşi fi vrut să vorbesc singur cu tine, dar s zice că mai am puţin de rămas în lumea aceasta. In curân tu ai să te înapoiezi în ţara noastră. Uite... Nu se sinchiseşt nimeni de soarta mea.—Dacă întreabă cineva de mine,—da cine ar putea să întrebe ?—spune-i că am fost lovit de un glon că mor vitejeşte pentru ţar, că doctorii noştri sunt nişte doctori proşti, şi că adresez un salut pământului natal. — Dumnezeu ştie dacă tata şi mama mai trăiesc. Iţi spun, n'aşi vre să-i îndurerez. Dacă mai trăieşte vreunul dintre ei, spune-i c

— Fermecător! îmi spuse el când isprăvii. Fermecător. Dar ce ciudat că ai nimerit tocmai bucata asta! Nu zău, nu e ciudat?

Citii alte versuri. Iacob nu mă asculta. Privirile lui se întorseseră de la mine, și repeta: „Foarte ciudat!”

Am închis cartea.

— Spune-mi, ți-aduci aminte de Sofia Zlotnițkaia? exclamă el deodată înturnându-se. Mă îmbujoraiu și răspunsei: Cum să nu-mi amintesc?

— S’a măritat...

— Da, de mult, cu Asanov. Ți-am vorbit despre ea în scrisorile mele.

— Da, da. Tată-său a iertat-o până la urmă.

— A iertat-o pe ea, dar pe Asanov n’a vrut să-l primească.

— Indărătnic bătrân! Am aflat că nu era fericită.

— La drept vorbind, nu știu... Mi s’a spus că locuia într’un sat, în gubernia... Am trecut pe acolo și nu m’am oprit.

— Are copii?

— Cred că da, Pasinkov.

Mă privi.

— Mărturisește-mi că i-ai spus c’o iubeam.

— Da. I-am spus totul, tot adevărul. Ar fi fost o greșeală să-i ascund taina ta.

Reluă după un moment de tăcere: Ai încetat îndată s’o mai iubești?

---

sunt foarte leneş la scris, că regimentul nostru este în marş şi că să nu m’aştepte,—Lângă ei e mica mea vecină. Iţi aminteşti, ne-am despărţit de mult.—Ea nu se sinchiseşte de mine... Oricum, spune-i tot adevărul fară teamă c’o vei mâhni. Dacă plânge, lacrimile ei nu au să ţină mult.

— Nu, nu îndată. Insă am încetat. Dece să păstrez o iubire fără speranță?

— Și eu, murmură el cu voce tremurândă întorcând capul, eu, dragul meu, nu am făcut ca tine. Eu n'am încetat s'o iubesc.

— Cum, exclamai în culmea uimirii, ai iubit-o?

— Am iubit-o, spuse el acoperindu-și fața cu mâinile. Numai Dumnezeu știe cum am iubit-o. Nu am divulgat nimănui, nimic. Nu puteam să mărturisesc nici unei făpturi... Acum însă, adăogă el citându-l pe Lermontov, mai am puțin de rămas în lumea asta.

Eram buimăcit de neașteptata mărturisire.

— Cum e cu putință? îmi spuneam. Și eu care n'am bănuit nimic...

— Da, reluă el cașicum și-ar fi vorbit singur, am iubit-o și n'am putut înceta s'o iubesc nici când am aflat că inima ei aparținea lui Asanov. Ce mâhnit am fost, totuși, când am făcut descoperirea asta! Dacă dragostea ei se îndrepta spre tine, poate că m'ași fi bucurat. Dar Asanov?... Cum de i-a plăcut? Nu știu, însă, îndrăgostindu-se, nu mai putea să deà înapoi. Sufletele cinstite nu se schimbă.

Mi-adusei aminte de vizita lui Asanov după ospățul fatal, de afacerea în care fusese implicat bietul Pasinkov, și strigai:

— Știai totul și ai vrut să te duci la ea...

— Da, îmi replică el, și n'am să uit niciodată explicația aceea. Atunci am înțeles întreaga semnificație a acestui mare cuvânt: *resemnare*. M'am resemnat, dar Sofia a rămas visul, idealul meu... Vai de cel care poate trăi fără un ideal!

Pasinkov își înălță în momentul acela ochii în tavan, iar ochii lui aveau strălucirea unei învăpăieri.

— O iubeam, urmă el, o iubeam, iubeam făptura calmă, cinstită, inabordabilă, ne'nduplecată; o iubeam astfel. Când a plecat, mi s'a părut că-mi pierd mintea. De atunci, nicio altă iubire n'a mai pătruns în inima mea...

Își afundă capul în pernă și plânse.

Mă apropiai de el, încercând să-l consolez. „Nu e nimic, îmi răspunse ridicându-se și scuturându-și părul... puțină durere... puțină amărăciune. Insă nu e nimic. Versurile pe care le-ai citit au produs efectul acesta. Citește-mi altceva mai vesel".

Il luaiu iarăși pe Lermontov și-l frunzării, dar dădeam totdeauna peste vreo bucată care ar fi putut să-l turbure din nou pe prietenul meu. In sfârșit o alesei pe aceea care are ca titlu: *Terek*.

— Emfază retorică, îmi spuse Iacob cu ton de pedagog. Cu toate acestea, conține pasagii frumoase. De când te-am părăsit, m'am exersat și eu în poezie. Am început un poem: *Cupa vieții*, și nu am izbutit. Facultatea noastră este de a simți, nu de a produce... Mă simt însă obosit. Trebue să dorm puțin; ce zici? Admirabil lucru e somnul, visul!... Toată viața este un vis; ceeace ea are mai bun e tot un vis.

— Dar poezia?

— Un vis, însă un vis magic.

Pasinkov închise ochii.

Rămăsei lângă patul lui o clipă. Respirația îi era mai regulată și mai susținută... Am ieșit în vârful picioarelor și m'am dus în camera mea. Cugetaiu multă vreme la ce-mi spusese Iacob, îmi aminteam trecutul, pe urmă adormii în sfârșit.

Mă trase cineva de braț. Mă ridicai. In fața mea era Elizeu.

— Veniți, vă rog, la stăpânul meu, îmi spuse el.

— Ce este?

— Aiurează.

— Aiurează? I s'a mai întâmplat asta?

— Da, azi noapte, însă acum e mai ciudat.

Am intrat în odaia lui Iacob. El stătea în pat, cu trupul plecat înainte, cu privirile rătăcite într'o parte și 'ntr'alta, cu mâinile moi. Zâmbea și vorbea cu glas slab și aproape nelămurit, ca fâșâitul unor trestii. O lampă de noapte, așezată pe podéa și umbrită de-o carte, proecta în tavan o luminiță nemișcată. In semi-obscuritatea asta, figura lui părea și mai palidă.

M'apropiai de el. Il strigai. Nu-mi răspunse. Ascultam ce spunea. Visa păduri din Siberia, întâmplări felurite din viața sa și, din când în când, zâmbea în vis.

— Ce păduri! spunea el... așa de mari... de mărețe... și gerul și zăpada... Pe zăpadă, urme ușoare... uneori de iepure... alteori de hermină... Nu, tata a trecut pe aici cu hârtiile mele... uité-l.... Trebue să-mi caut hârtiile... Și floarea, floricica rumenă... Acolo e Sofia... Zurgălăii sună... ghiața troznește sub picioarele cailor... A, nu, botgroșii ăștia nerozi țopăiesc și risipesc pe sub ramurile copacilor... E frig. Uite-l pe Asanov... un ton de bronz... un afet verde... Așa a plăcut el... Steaua care... Nu, sboară o săgeată... Vai, cum m'a nimerit drept în inimă! Cine a svârlit-o? Sofia, tu...

Inclină capul și îngăimă cuvinte ne'nțelese... Mă uitam la Elizeu... El stătea în picioare, cu brațele la spate, contemplându-și, îndurerat, stăpânul.

— Prietene, strigă Iacob deodată fixând asupra mea o privire așa de lucidă și de pătrunzătoare încât mă făcu să tresar, tu ai devenit un om practic, iar eu n'am izbutit. Sunt un visător... Ah, visele!... visele!... Nimic nu se aseamănă cu visele... Bărbatul Sofiei... Tot un vis este.

Până dimineața, Pasinkov bătu câmpii într'una. In sfârșit, se potoli puțin, recăzu pe pernă și ațipi. Mă înapoiam în camera mea. Noaptea aceea dureroasă mă istovise. Adormii adânc.

Mă trezi Elizeu:

— Vai, domnule, îmi spuse el cu voce tremurândă... Mi se pare că stăpânul meu moare

Alergai la el. Era neclintit. In licărirea zorilor avea aspectul unui cadavru... Mă recunoscu, totuși.

— Adio, îmi spuse el, făcându-mi un semn din cap, adio! s'a isprăvit.

— Iacob! exclamaiu eu, nu vorbi așa, ai să trăiești...

— Nu... nu... mor... Uite, adăogă ducând mâna la piept, ia amintirea asta... Ce văd? murmură el după un moment de tăcere... marea... insule verzi... plaje aurii, biserici de marmoră... palmierii... tămâia...."

Tăcu, și se întinse în așternut.

Peste o jumătate de oră și-a dat sufletul. Elizeu căzu la picioarele lui, plângând. Ii închisei ochii.

Purta la piept o amuletă de mătasă legată de gât cu o panglică neagră. Am luat-o.

Peste două zile îl îngroparăm. Am depus în mormânt inima cea mai nobilă care existase vreodată. Am svârlit peste el prima lopată de pământ.

III

In anul următor, afacerile mă chemau la Moscova. Am tras la unul dintre cele mai bune hoteluri din oraş. Intr'o zi, străbătând coridorul, văzui pe o tăbliţă neagră un nume care mă uimi într'atâta încât, citindu-l, era să scot un strigăt: numele Sofiei Nicolaievna, înscris la uşa camerei No. 12. Auzisem în vremea din urmă lucruri triste despre soţul ei. Se spunea că s'a dedat băuturii şi jocului; că se ruina şi că, în sfârşit, se purta foarte rău în toate privinţele. Dimpotrivă, despre nevasta lui se vorbea cu multă stimă.

Am reintrat în camera mea foarte tulburat, după ce aflasem că ea se afla aşa de aproape de mine. Imi bătea inima caşicum vechea pasiune, îndelung aţipită, se trezise subit. Mă hotărîi s'o văd pe Sofia.

— S'au scurs atâţia ani de la despărţirea noastră, îmi spuneam. O fi uitat ce s'a petrecut între noi. Il chemaiu pe Elizeu, căci îl luasem în serviciul meu după moartea lui Iacob, şi-l trimisei cu carta mea de vizită la Sofia, spunându-i s'o întrebe dacă binevoeşte să mă primească.

Reveni peste o clipă, anunţându-mă că Sofia mă aştepta.

O găsii în picioare, în cameră, lângă un individ de statură colosală cu care avea o consfătuire.

— Cum veți vrea, îi spuse cu voce stridentă individul; vă repet, însă, că e un om vătămător, nu face nimic și, într'o societate care funcționează așa de regulat ca a noastră, atari oameni sunt vătămători, foarte vătămători...

Cu aceste cuvinte, el se retrase. Sofia se apropiă de mine.

— Ce mult este de când nu ne-am văzut! Ia loc, te rog...

Ne așezarăm și o privii... O, să revezi o figură iubită cândva, s'o recunoști și să n'o recunoști; să cauți trăsăturile dragi pe care nu le-ai putut uita și să regăsești o fizionomie asemănătoare aceleia pe care ți-o amintești, și totuși diferită; să remarci, ici-colo, fără voie, urmele anilor... e o tristă impresie... Și eu, îți spui, m'am schimbat tot așa.

Dealtminteri, Sofia Nicolaievna nu îmbătrânise mult. Când am văzut-o pentru întâia oară, ea nu avea decât șaisprezece ani și deatunci se scurseră nouă ani. Trăsăturile ei îmi se păreau acum mai regulate, mai fine, și exprimau aceeași sinceritate și aceeasi energie ca în trecut. Dar altădată ele erau calme, iar acum purtau urma unei suferințe ascunse și a sbuciumării. Ochii păreau mai înfundați în orbite și sumbri. Figura ei începea să se apropie de a mamă-si.

— Ne-am schimbat amândoi, îmi spuse ea... Unde ai fost toată vremea asta?

— Am pribegit prin diferite locuri... Dar dumneata? Am aflat că locuești pe moșiile dumitale.

— Da, stau la țară, și nu sunt aici decât în treacăt.

— Și părinții dumitale?

— Mama a murit. Tata stă la Pétersburg, fratele meu e în armată. Barba locueşte cu noi.

— Dar soţul dumitale?

— Soţul meu? replică ea cu ton precipitat. El e în Rusia meridională, străbătând bâlciurile. Ştii că i-au plăcut întotdeauna caii... Vrea să aibă o herghelie... Deaceea... în momentul de faţă s'a dus în căutarea cailor.

In momentul acela intră în cameră o fetiţă ca de opt ani, pieptănată chinezeşte, cu o figură vioaie şi inteligentă, şi cu ochi mari, albaştri. Se opri, văzându-mă, făcu repede o reverenţă şi se apropiă de Sofia.

— Iţi prezint pe fiica mea, îmi spuse Sofia trecându-şi mâna peste bărbia copilei. N'a vrut să rămână acasă, astfel că am fost nevoită s'o iau cu mine.

Fata mă privea cu ochii ei mari, clipind uşor.

— O fată căreia nu-i e frică de nimic, reluă Sofia, şi care, — trebue să i se recunoască, — nu învaţă rău.

— Cum se numeşte domnul? întrebă fetiţa în franţuzeşte, aplecându-se spre mama ei.

Sofia îi spuse numele meu. Copila mă privi din nou.

— Dar dumitale cum ţi se spune? o întrebai.

— Lydia, îmi răspunse ea cu ton sigur.

— A, sunt încredinţat că te răsfaţă!

— Cine mă răsfaţă?

— Cine? Imi închipui că toată lumea; în primul rând, părinţii dumitale.

Lydia se uită în tăcere la mama ei.

— Tatăl dumitale, adăogai eu.

— Da, da, se grăbi Sofia să spună în vreme ce copila avea ochii ațintiți asupră-i... Da, soțul meu... desigur că-și iubește copilul...

Chipul micuț al Lydiei luă o expresie ciudată... Buzele ei se înfiorară ușor; ochii i se plecară

— Spune-mi, reluă Sofia, ești aci în interes de afaceri?

— Da... Și dumneata la fel, îmi închipui...

— Fără îndoială... In lipsa soțului meu, trebue să pun la punct diverse lucruri.

— Mamă, exclamă fata.

— Ce e, copila mea?

— *Non... rien... Je te dirai après.* 1)

Sofia păru încurcată și tăcu.

Lydia își încrucișă, cu gravitate, brațele pe piept.

— Apropos, glăsui Sofia, mi-aduc aminte că aveai un prieten... Cum îl chema?... o figură simpatică, Citea versuri adesea... și cu ce entuziasm!

— Vrei să vorbești de Pasinkov?

— Da, Pasinkov. Unde e el acum?

— A murit.

— A murit? Ce nenorocire!

— Eu l-am văzut? întrebă Lydia.

— Nu, copila mea. Ce nenorocire! repetă Sofia.

— Il deplângi? replicai eu. A, dacă l-ai fi cunoscut cum l-am cunoscut eu! Dar ia spune-mi, pentruce mi-ai pomenit de el mai degrabă decât de altul?

— La drept vorbind... nu știu... răspunse ea coborându-și ochii. Lydia, du-te la guvernanta ta.

— Ai să mă chemi curând?

---

1) In franțuzește în text.

— Da. Du-te, copila mea.

Indată după plecarea copilei, mamă-sa se întoarse spre mine și-mi spuse:

— Povestește-mi, te rog, tot ce știi în legătură cu Pasinkov.

Ii istorisii. Ii descrisei pe scurt viața prietenului meu, calitățile inimii lui; îi împărtășii ultima întâlnire cu el și sfârșitul înainte de vreme.

— Și un astfel de om, exclamai eu, a trecut neprețuit, neobservat. Dar asta încă nu e nimic. Ce interesează prețuirea lumii? Insă ce mă întristează, ce mă mâhnește foarte mult, este gândul că prietenul meu, dăruit cu o inimă fără seamăn, a murit fără să cunoască fericirea iubirii, fără să fi deșteptat o simpatie în sufletul unei femei. Că alții nu atrag asupră-le această simpatie, ce-are a face dacă n'o meritau? Dar Pasinkov?... Dealtfel, n'am cunoscut eu mii de inși cari nu s'ar putea compara cu el și cari, totuși, erau iubiți? Nu avem dreptul să tragem de aci încheerea că anume defecte, ca, de exemplu, amorul propriu și ușurința spiritului, sunt necesare spre a dobândi favoarea unei femei? Și că iubirea se teme de perfecțiunea posibilă în lumea noastră, ca de un fenomen prea ciudat și prea minunat?

Sofia mă asculta în tăcere, fixându-și ochii ei pătrunzători asupra mea. Doar din când în când, își încrunta sprâncenele.

— Dar dece îți închipui, îmi spuse ea în cele din urmă, că prietenul dumitale n'a inspirat nicio iubire?

— Știu. Sunt sigur.

Văzui că vroia să-mi răspundă, că șovăia..., că se dădea într'însa o luptă secretă.

Imi spuse în sfârșit:

— Te înșeli; cunosc o femee care l-a iubit mult pe prietenul dumitale, care n'a încetat să-l iubéască, să-și aducă aminte de el, și care va fi îndurerată cumplit când va afla că el nu mai este.

— Pot să te întreb cine e femeia aceasta?

— Sora mea Barba.

— Barba? exclamai eu.

— Da.

— E cu putință?

— Iți înțeleg mirarea. Fata asta, care ți s'a arătat așa de molatecă, de indiferentă, de rece, îl iubea pe prietenul dumitale; și, din cauza lui, nu s'a măritat, nu se va mărita. Până astăzi, eu am fost singura ființă care a cunoscut taina aceasta. Barba àr fi prefferat să moară decât s'o destăinuiască altora. In familia noastră știm să tăcem și să suferim.

O contemplai pe Sofia, gândindu-mă în tăcere la amărăciunea ultimelor cuvinte.

— Mă uimești, îi spusei, dar, dacă nu m'ași teme să trezesc în dumneata o amintire neplăcută, aș putea, la rându-mi, să-ți fac o destăinuire care nu te va mira mai puțin.

— Nu te înțeleg, îmi replică ea cu o voce care trăda o anume încurcătură.

— Nu, nu poți să mă înțelegi; și, dacă îmi îngădui, în loc de a-ți da o explicație, îți voiu prezenta un obiect...

— Ce anume?

— Liniștește-te. Nu va fi vorba de mine.

Mă înapoiam în camera mea, luai amuleta lui Pasinkov și i-o trimisei Sofiej cu biletul acesta:

„Pasinkov purta amuleta aceasta lă piept, și a păstrat-o până în ultimile momente. Cuprinde unica scrisoare pe care i-ai adresat-o, o scrisoare fără însemnătate. Poți s'o citești. El păstra relicva deoarece te iubea cu patimă, și nu mi-a mărturisit aceasta decât în ultimu-i ceas. Acum, că a murit, de ce nu ți-aș spune că și el îți dăruise inima lui?”

Elizeu reveni peste o clipă și îmi aduse înapoi amuleta.

— Ei, ce a spus? exclamai eu

— Nimic.

— A citit biletul meu?

— Imi închipui că l-a citit. I l-a dat servitoarea dumneaei.

— Neînduplecată! îmi spusei reamintindu-mi ultimele vorbe ale lui Iacob. Bine. Poți să pleci.

Totuși, Elizeu nu se clintea. Zâmbea într'un chip curios, apoi îmi spuse:

— A venit o fată care vrea să vă vadă.

— Ce fată?

— Nu v'a vorbit de ea răposatul meu stăpân?

— Nu. Dar ce este?

— Pe când stăpânul meu se afla la Nowogorod, răspunse Elizeu, scărpinându-și fruntea, a făcut cunoștință cu ființa aceea; deaceea ea ar vrea să vă vadă. Am întâlnit-o zilele trecute pe stradă și i-am spus: Când o să vrea boierul, te-aduc la dânsul.

— Du-te de-o adu. Cine e ea?

— O fată simplă.

— Și Pasinkov a iubit-o?

— Da... o iubea... Insă ea... când a aflat de moartea lui, era parcă răpusă... O fată bună.

— Spune-i să vină.

Peste câteva clipe, Elizeu reintră cu o fată îmbrăcată într'o rochiță de pânză colorată, purtând pe cap o basma cafenie care-i umbrea figura. Când mă văzu, ea se tulbură și se opri.

— Apropie-te, îi spuse Elizeu, nu-ți fie frică.

Am înaintat spre ea și i-am luat mâna.

— Cum te cheamă? o întrebai.

— Maria, îmi răspunse ea temătoare, privindu-mă pe furiș.

Avea între douăzeci și doi, douăzeci și trei, de ani, o figură rotundă, comună, dar simpatică, obraji fragezi, ochi mici, albaștri, foarte blânzi, și mâini frumoase. Imbrăcămintea ei era foarte curată.

— L'ai cunoscut pe Iacob? îl întrebai.

— Da, îmi răspunse ea frământându-și colțurile basmalei. Și genele i se umeziră de lacrimi.

O rugai să se așeze. Ea luă loc pe marginea unui scaun, fără mofturi, fără maimuțăreli.

Elizeu ieșii.

— La Nowogorod, relai eu, l-ai cunoscut pe prietenul meu?

— Da, la Nowogorod, răspunse ea strângându-și mâinile sub basma. Acum trei zile l-am întâlnit pe Elizeu și'am aflat dela el de moartea lui Iacob Ivanici. Când a plecat în Siberia mi-a făgăduit c'o să-mi scrie; mi-a scris de două ori, pe urmă s'a oprit. Aș fi vrut să merg cu el în Siberia, însă nu mi-a dat voie.

— Ai părinți la Nowogorod?

— Da.

— Și trăiai cu ei?

— Locuiam cu mama și cu sora mea care e măritată. Apoi mama s'a supărat pe mine, iar sora mea nu avea loc în odaia ei căci are mulți copii. Mă bizuiam totdeauna pe Iacob Ivanici și nu mă gândeam decât să-l văd. Era așa de bun cu mine! Intrebați-l pe Elizeu Timoteici. — Am păsatrat scrisorile lui, reluă ea ea după un moment de tăcere. Vreți să le vedeți?

Scoase din buzunar câteva hârtii, mi le înfățișă și-mi spuse:

— Poftim, citiți.

Desfăcui una din scrisorile acelea, scrise cu caractere despărțite și citibile. Era ticluită astfel: „Draga mea Maria, ți-ai plecat eri capul pe fruntea mea, iar când te-am întrebat de ce faci așa, mi-ai răspuns: „Ași vrea să aud gândurile din capul dumitale". Vrei să le știi? Uite: îmi spuneam că Maria ar face bine să ia lecții de citit și de scris ca să poată descifra scrisorile mele".

Asta, adăogă fata, este din Nowogorod, și el mi-a dat într'adevăr lecții; însă mai am și alte scrisori. Uite una din Siberia. Priviți.

Toate epistolele erau afectuoase, ba chiar întrucâtva tandre. In cea dintâiu pe care Iacob a scris-o din Siberia, el o numea pe Maria cea mai bună prietenă a lui, îi făgăduia c'o să-i trimită bani, și încheia astfel:

„Iți sărut mânuțele frumoase. Aci fetele nu au mâni ca ale tale, nici o figură ca a ta, nici o inimă ca a ta... Citește cărțile pe care ți le-am dat la plecare, și amintește-ți de mine; n'am să te uit niciodată. Tu ești singura care m'ai iubit, și singura căreia vreau să mă devotez...

— Văd că era foarte legat de dumneata, îi spusei Mariei înapoiându-i scrisoarea.

— Da, m'a iubit mult, răspunse ea tăinuindu-și cu grijă comoara; și lacrimile pe care le înfrânase până atunci se rostogoliră pe obrajii ei. Mi-am pus totdeauna speranța într'însul, iar dacă Dumnezeu i-ar fi îngăduit să trăiască, nu m'ar fi părăsit. Primească-l Domnul în paradisul lui!

Iși ștergea lacrimile.

— Și unde stai acum?

— Am venit la Moscova cu o doamnă care mă luase în serviciul ei. Acum sunt fără loc. M'am dus la o mătușă a lui Iacob Ivanici, însă mătușa aceasta e săracă. El îmi vorbise deseori despre dumneavoastră, adăogă ea ridicându-se și înclinându-se. Ținea foarte mult la dumneavoastră. L-am întâlnit pe Elizeu Timoteici, acum trei zile, și m'am gândit că ați putea să mă ajutați să găsesc un locșor...

— Cu cea mai mare plăcere, Maria, și ași făcea tot ce mi-ar sta în putință... Insă nu sunt aici decât în treacăt, și cunosc puțină lume.

Maria oftă.

— Orice loc, reluă ea. Nu știu să croiesc veșmintele, însă știu să cos, și pot să îngrijesc și de copii.

Mă gândeam în momentul acela ce ași putea să fac, și mă hotărîi să-i ofer bani.

— Ascultă, Maria, îi spusei parecum stânjenit, știi că eu eram prietenul bun al lui Pasinkv... Imi îngădui să-ţi dau, pentru cazul când ai avea nevoie, o mică sumă?

Ea mă privi în tăcere.

— Cum? mă întrebă.

— N'ai nevoie de bani?

Ea se îmbujoră şi clătină din cap.

— La ce îmi-ar sluji? spuse ea cu voce scăzută. Aşi vrea mai bine o slujbă.

— Am să caut să-ţi găsesc o slujbă, dar nu sunt sigur că voiu reuşi, şi s'ar putea să fii strâmtorată.... Uite, eu nu sunt pentru dumneata un străin... Primeşte, în memoria prietenului nostru.

Luai în grabă din portofel câteva bancnote şi i le întinsei.

Ea rămase nemişcată şi îşi coborî numai capul.

— Ia-le, îi spusei cu ton mai apăsat.

Işi înălţă asupra mea ochii cu o expresie de tristeţă, scoase mâna palidă de sub basma şi-o întinse spre mine.

Depusei biletele pe vârful degetelor ei îngheţate; ea le luă, îşi ascunse din nou mâna şi îşi coborî ochii.

— Mario, îi spusei, dacă mai pot să-ţi fiu de vreun folos, comunică-mi; îţi las adresa mea.

— Vă foarte mulţumesc, răspunse ea; apoi, după un moment de gândire, adăugă: „Nu v'a pomenit de mine?”

— Nu l-am mai văzut decât în ajunul morţii lui... Ba da... mi-amintesc că mi-a spus...

Maria îşi puse degetele în păr, chibzui câteva clipe, apoi îşi luă rămas bun dela mine şi ieşii.

Rămăsei în camera mea, meditând la tot ce aflasem, la legătura lui Iacob, la scrisorile lui și la tainica iubire a Barbei... Sărman prieten! murmurai; sărman prieten! Imi reaminteam toată existența lui, căpilăria, tinerețea lui, și prima lui afecțiune pentru d-șoara Frederica... Trebue să mărturisesc, îmi spuneam, că soarta a fost foarte sgârcită și grea cu el.

A doua zi mă înfățișai din nou la Sofia. A trebuit să aștept în anticameră, iar când am intrat în camera ei am găsit-o cu copila. Infelesei că nu vroise să continue conversația din ajun.

Vorbeam nu știu despre ce, despre noutățile din oraș, despre afaceri... Din când în când, Lydia se amesteca în convorbirea noastră și mă privea cu un aer isteț, iar uneori lua un aer de gravitate destul de amuzantă. Inteligenta fetiță ghicise probabil că mama ei a reținut-o într'adins lângă ea.

Mă ridicai să plec. Sofia mă conduse până la ușă.

— Nu ți-am răspuns eri, îmi spuse ea oprindu-se în prag, și ce ași fi putut să-ți răspund? Viața noastră nu depinde de noi. Avem totdeauna o ancoră care ține puternic atâta timp cât n'o sfărâmăm singuri; este simțimântul datoriei.

Răspunsei acestei sentințe printr'un semn afirmativ din cap și mă depărtai de tânăra puritană.

Seara am rămas în odaia mea, însă nu mă gândeam la ea. Mă gândeam la admirabilul și scumpul meu Pasinkov, la acest ultim dintre romantici; și emoții, când blânde, când triste, pătrundeau în mine cu un farmec melancolic, făcând să vibreze coardele inimii mele care nu era încă îmbătrânită cu totul. Pace ție! exclamai eu, pace ție care n'ai fost un om practic, ci un visător naiv! Ai trecut ca un străin printre oamenii practici, și poate că ei își vor bate joc de umbra ta! De-ar avea, însă, ei a suta parte din desfătările pure care, în ciuda averii și în ciuda lumii, au încântat existența ta sărmană și modestă!

TREI PORTRETE

Vecinii! iată una din gravele neplăceri ale vieţii de ţară. Am cunoscut un proprietar care, la fiece eveniment al existenţei sale, exclama: „Slavă Domnului! n'am vecini!" şi adesea, dacă e să mărturisesc, nu m'am putut împiedica de-a invidia soarta acestui fericit muritor. Moşia mea este situată într'una din cele mai populate gubernii ale Rusiei. Sunt înconjurat de o sumedenie de vecini, dela rentierii demni, onorabili, cari poartă un frac larg şi o şi mai largă jiletcă, până la tinerii haihui cari îmbracă redingota cu găitane. In această numeroasă colonie, remarcam totuşi într'o zi un om simpatic care, după ce fusese în armată, venise să se stabilească la ţară. Povestea că a petrecut doi ani în regimentul din..., şi, observându-l, nu pricepeam că el ar fi putut să se supună, nu doi ani ci numai câteva zile, rigorilor disciplinei. Căci era făcut pentru viaţa tihnită, liniştită, a câmpurilor, pentru acea indolenţă vegetativă care, în treacăt fie zis, îşi are şi farmecele ei. Trăgea cât mai mult folos din situaţia lui liniştită, sinchisindu-se puţin de gestiunea bunurilor sale, cheltuind vreo zece mii de ruble pe an, satisfăcut că are un bucătar excelent (căci îi plăceau mesele) şi că i se trimit din Moscova cărţile şi ziarele publicate în Franţa. Nu citea alte scrieri ruseşti în afară de rapoartele intendentului său, şi nu fără multă trudă. De dimineaţă până la ora mesei, dacă nu mergea la vânătoare, nu ieşea din odaie şi se amuza privind vre-un desen, sau vizita un grajd, ori intra în pătul și glumea cu femeile care băteau grâul. Dar, după masă, prietenul meu se așeza în fața oglinzii și-și făceea cu grijă o lungă și minuțioasă toaletă, apoi se ducea la vreun proprietar din vecinătate, părinte glorios a două sau trei fete frumoase, se ocupa foarte metodic de aceste fete, se juca de-a baba-oarba cu éle, se înapoia acasă destul de târziu, și dormea un somn plăcut. Nu se plictisea căci, în realitate, nu era în întregime fără treabă; cel mai mic lucru ajungea să-l distreze ca pe un copil. Pe de altă parte, nu-l lega nimic de viață. Când se ducea la vânătoare de vulpoi sau lupi, i se întâmpla adesea să-și sloboadă calul prin râpi, încât nu înțelegeam cum de nu și-a frânt gâtul de o sută de ori. Era dintre oamenii cari nu-și dau seama ei înșiși de valoarea lor, cari, sub o aparență ușuratecă, par a ascunde o forță secretă și pasiuni energice. Ar fi primit, însă, foarte rău pe oricine i-ar fi manifestat un atare gând, iar întrucât mă privește socoteam că, dacă în tinerețea prietenului meu clocotise vreun sbucium violent, sbuciumul acesta se înfrânase și se potolise de multă vreme. In genere se arăta foarte nepăsător și se bucura de o sănătate foarte bună. In vremurile noastre nu e cu putință să nu iubești oamenii cari se ocupă de ei înșiși, căci devin foarte rari, iar prietenul meu se ocupa foarte puțin de propria-i persoană. Dar am vorbit destul despre el, cu atât mai mult cu cât nu e personajul principal al povestirii mele. Voiu adăoga numai că se numea Petru Fedorovici Lucinov.

Intr'o zi de toamnă, o cohortă de vânători, din care făceam parte și eu, se adună la el. Gonirăm toată ziua pe câmpuri; am ucis lupi, o sumedenie de iepuri, şi ne-am înapoiat la locuinţa lui în dispoziţia voioasă de spirit în care se găsesc oamenii după o vânătoare bună. Era seară. O adiere răcăroasă legăna vârfurile pleşuve ale mestecenilor şi teilor cari înconjurau casa lui Lucinov. Descălecarăm, şi mă oprii să contemplu scena ce se oferea privirilor mele. Peu n cer plumburiu se desfăşura nori lungi, greoi. Arbuştii tremurau şi se tânguiau în adierea vântului; iarba galbenă se încovoia spre pământ, un stol de sturzi ciuguleau în scoruşi un rest de ciorchini roşii, piţigoii fluerau pe crengile uşoare ale mesteacănului, iar prin sate hăuiau lătrăturile răguşite ale câinilor. Tabloul produse asupra mea o impresie penibilă, astfel că intrai cu plăcere în sala de mâncare. Obloanele sălii erau lăsate. Pe o masă rotundă acoperită cu o învelitoare albă, scânteiau nişte sfeşnice de argint între sticlele de cristal pline cu vin roşu. Un foc zdravăn ardea în cămin. Un maître d'hotel pleşuv, în ţinută severă englezească, stătea în faţa altei mese unde un castron mare de supă răspândea o aromă îmbietoare. In vestibul, alt servitor respectabil era ocupat cu frapatul şampaniei după regulile artei. Ospăţul nostru a fost ce trebuia să fie în atare ocazie, adică foarte vesel. Istorisirăm, râzând, diversele noastre aventuri de vânători şi, după ce am zăbovit îndelung la masă, ne-am aşezat în jurul căminului, în jilţuri lungi. Un vas mare de argint fu adus lângă noi şi în curând văzurăm pâlpâind în el, romul. Petru Fedorovici era un om de gust; ştia că nimic nu este mai dăunător fanteziei decât recea şi pedanta lumină a lămpilor. Pe pereţi se întindea o umbră misterioasă în care se juca raza a două lumânări și licărirea fantastică a vasului cu punch; o tihnă plăcută înlocuise, în spiritele noastre, bucuria sgomotoasă care izbucnește deobicei la un festin.

Conversațiile noastre au destinul lor, ca și cărțile, și toate lucrurile acestei lumi. Conversația noastră era în momentul acela destul de vie și variată. Dela o chestiune particulară treceam la idei cu caracter general, pentru a reintra apoi, cu aceeași ușurință, în vreun detaliu al vieții cotidiane. Deodată se făcu o liniște mare. Un înger plutea deasupra noastră!

Nu știu de ce tovarășii mei curmaseră discuția. Eu însă tăceam, deoarece privirile mele se îndreptaseră spre trei portrete atârnate de perete în rame de lemn negru. Coloarea tablourilor era în mai multe locuri ștearsă, cojită; cu toate acestea figurile se distingeau încă. Cel din mijloc înfățișa o femee tânără cu rochie albă, cu dantele, și cu o coafură înaltă din veacul treecut. In dreapta, pe un fond negru, se desena figura rotundă, dolofană, blajină, a unui bărbat de douăzeci de ani, cu o frunte îngustă, cu un nas cârn și cu un zâmbet candid. Smocul său de păr pudrat și încrețit după moda franțuzească nu se potrivea de loc cu expresia chipului slav. Purta un frac de coloare roșie, deschisă, împodobit cu nasturi mari, și ținea în mână flori care nu există. Al treilea portret, desenat de un alt artist mult mai iscusit, reprezenta un bărbat ca de treizeci de ani. Imbrăcat în uniforma verde de pe timpul împărătesei Elisabeta, cu reveruri roșii, cu un pieptar alb și cu o cravată fină de dantelă. O mână a lui se sprijinea pe un baston cu măciulie de aur; cealaltă era ascunsă sub pieptar. Din figura lui sumbră se desprindea un aer de aroganță trufașă. Sprâncenele-i late se încrucișau deasupra unor ochi negri ca abanosul, iar pe buzele palide și subțiri rătăcea un zâmbet perfid.

— A, ești ocupat cu portretele mele! îmi spuse Petru Fedorovici.

— Da.

— Vrei să-ți istorisesc povestea celor trei persoane a căror imagină ți-o arată ele?

— Fă-ne plăcerea asta, răspunseră în același timp musafirii săi.

Petru se sculă, luă o lumânare, se apropie de tablouri, și, cu un ton asemănător celui al ambulanților cari arată animale curioase:

— Domnilor, exclamă el, femeia de aci a fost fiică adoptivă a străbunicei mele. Se numea Olga Ivanowna; a murit acum patruzeci de ani. Omul în uniformă e sergentul din gardă Vasile Ivanovici Lucinov care, prin grația lui Dumnezeu, și-a încheiat cariera în anul 1790; cestălalt, căruia nu am onoarea să-i fiu rudă, se numea Paul Atanasevici Rozacev. Nu știu dacă a fost în armată. Remarcați pe pieptul lui: gaura aceasta distinctă nu e rezultatul unui accident. Acum să ne așezăm și, dacă aveți un dram de răbdare, ascultați.

Apoi, reluându-și tonul natural, își începu astfel povestirea:

— Domnilor, cobor dintr'o familie destul de veche. Dacă nu mă mândresc cu obârșia mea, e pentrucă strămoșii mei au fost niște risipitori ciudați, afară totuși de străbunicul meu Ivan Andrewici Lucinov. Acesta, dimpotrivă, era extrem de econom, ba la sfârşitul vieţii sale deveni avar. In tinereţea lui a trăit la Petersburg, sub domnia Elisabetei. S'a însurat şi a avut patru copii, dintre cari trei fii: Vasile, Ivan, Paul, bunicul meu, şi o fiică anume Natalia. Acestor copii el adăogă pe fiica unei rude îndepărtate care era orfană dela o vârstă fragedă. Aceasta era Olga al cărei portret vi-l arătai. Ţăranii străbunicului meu îi trimiteau la termen dajdia lor, când nu-i împiedica vreun dezastru, însă ei nu-l văzuseră vreodată. Intr'o bună zi, satul lui Lucinov, lipsit de prezenta stăpânului, se însufleţi deodată. O trăsură greoaie îl străbătu şi se opri în dreptul isbei starostelui. Minunaţi de-o astfel de întâmplare, ţăranii alergară şi văzură pe stăpânul şi pe stăpâna cu copiii acestora, afară de Vasile, cel mai mare, care rămăsese la Petersburg. Din ziua aceea neuitate, Ivan Andrewici nu-şi mai părăsi moşia. Işi clădi o casă, aceasta unde am, domnilor, plăcerea să vă primesc acum; construi şi o biserică şi începu să trăiască viaţa nobilului de ţară. Era un bărbat foarte înalt de statură, slăbănog, tăcut şi foarte încet în mişcări. Nu a fost văzut niciodată în halat de casă fără să fie pudrat. Deobiceiu se plimba cu mâinile la spate, clătinându-şi cu gravitate capul la fiecare pas. Se ducea zilnic într'o alee de tei pe care o planta, şi-a trăit îndeajuns ca să se bucure de umbra acestor pomi. Vorbea foarte puţin. Se spune că, în răstimp de douăzeci de ani, nu a vorbit decât odată cu nevasta lui. Trebue să arăt, pentru a explica o atare tăcere, că el trăia într'un chip ciudat cu biata Ana. Ea avea în întregime grija gospodăriei casei, la masă se aşeza lângă soţul ei, însă el nu-i adresa o vorbă și nu-i lua măcar odată mâna. Cu siguranță, însă, că ar fi pedepsit cu cruzime pe oricine ar fi ofensat-o cât de puțin. Slabă, timidă, tânjind, Ana stătea ceasuri întregi îngenunchiată în biserică, și nu zâmbea niciodată. S'a zis că, înainte de a părăsi Petersburgul, ea a trăit cu soțul ei în cu totul altfel de raporturi, dar că s'a abătut dela îndatoririle sale și că el a aflat. Când el căzu răpus de boala care avea să-l ucidă, ea nu se depărta de el o clipă, iar el nu părea să se sinchisească de dânsa. Intr'o seară, ea stătea lângă patul unde el suferea de-o insomnie statornică; lampa era aprinsă dinaintea icoanelor. Un servitor, Iudici, despre care vă voiu vorbi mai pe urmă și care îl veghia, ieșii pentru o clipă din cameră. Ana se sculă și se aruncă, hohotind în lacrimi, la piciorul patului soțului ei, întinzând imploratoare brațele și murmurând câteva cuvinte neînțelese. Ivan o privi și, cu glas slăbit dar hotărît, strigă:

— Sst, vine cineva! Sluga se înapoia, Ana se sculă și se duse, clătinându-se, la locul ei.

Copiii lui Ivan se temeau foarte mult de el, și nutreau o iubire înflăcărată pentru mama lor ale cărei suferințe le vedeau, însă nu cutezau să-i mărturisească dragostea lor și ea însăși părea că le evită.

Vă amintiți de bunicul meu, mergea în vârful picioarelor și vorbea în șoaptă, într'atât de mare este puterea obișnuinței căpătă din copilărie; el și fratele său aveau o fire blândă, cumsecade, melancolică, bunica mea Natalia, care era din același aluat, se căsători ca un om grosolan căruia îi dărui o iubire tăcută și o supunere de mielușel. Cu totul altfel era Vasile, cel mai mare dintre copii.

După cum v'am spus, tatăl său, plecând la Lucinova, îl încredințase îngrijirilor unei rude, voltairian categoric.

Vasile avea atunci doisprezece ani, crescu sub tutela aceasta și intră în armată. Era elegant de statură, sprinten și vioiu în mișcări, vorbea minunat franțuzește și se mândrea cu iscusința sa la scrimă. Fu distins în curând printre tinerii cari străluceau în preajma Elisabetei. Tata mi-a povestit adesea că, dintre toate femeile bătrâne pe care le-a cunoscut, nu era una care să nu-și aducă aminte cu un interes special de Vasile Ivanovici. Inchipuiți-vă un bărbat înzestrat cu o rară putere de voință, totodată pasionat și prudent, cutezător și cu răbdare, foarte tăinuit la nevoie și foarte seducător. Nu avea nici conștiință, nici delicatețǎ, măcar că nu putea să fie arătat totuși ca un om cu adevărat rău. Era ahtiat de independență și profund egoist, dar știa să-și tăinuiască egoismul. Când lua expresia dezmierdătoare a chipului și tonul dulceag al vocii, chiar și cei cari cunoșteau răceala, uscăciunea sufletului său nu puteau să reziste uimitoarei lui atracții. Ocupat într'una de sine, vroia să oblige și pe alții să-i servească interesele; izbutea, căci nu se lăsa niciodată intimidat, nu se temea să lingușească la nevoie, și lingușea cu iscusință.

La zece ani după așezarea părinților săi la Lucinova, veni să-i vadă îmbrăcat cu uniforma-i superbă de ofițer din gardă, iar în cele câteva luni pe care le petrecu în sat vrăji pe toată lumea, chiar și pe părintele-i sever. Da, bătrânului și rigidului Ivan îi plăcea să-și audă fiul istorisindu-și cuceririle galante. Frații rămâneau muți în fața lui și-l priveau ca pe o făptură extraordinară. Mamă-sa încerca într'alt fel același farmec şi abia se putea împiedica de-a mărturisi acestui fiu mai multă dragoste decât celorlalți copii.

Vasile venise la Lucinova pentru bucuria, — spunea el, — de a-și îmbrățișa părinții, dar mai ales pentru a face rost de cât mai mulți bani. Trăia pe picior larg la Petersburg și făcea datorii. Nu era lucru uşor să lupte împotriva sgârceniei părintelui său și, măcar că bătrânul îi dădea dintr'o singură dată mai mult decât dădea celorlalți copii, Vasile nu era mulțumit.

In casă se afla servitorul acela Iudici al cărui nume l-am mai rostit, un servitor bătrân, înalt, slăbănog, posac ca și stăpânul său. Se spune că el a provocat vrajba dintre soți, descoperind legăturile Anei cu un prieten al lui Ivan și destăinuindu-le acestuia. Probabil, însă, părea rău din suflet că a trădat secretul, căci era un om admirabil, iar țăranii mei îi venerează memoria. Iudici se bucura de încrederea deplină a străbunicului meu. Pe vremea aceea, proprietarii cari grămădeau bani nu-i plasau la bănci, îi păstrau în caseta lor sau îi îngropau în pământ. Ivan își închidea avutul într'o ladă de fier tăinuită sub căpătâiul patului, și a cărei cheie o avea Iudici. In fiecare seară, când se culca, prudentul bătrân punea să se deschidă lada în prezența sa și izbea cu un băț sacii pe cari îi umpluse; Sâmbăta îi deslega cu Iudici, și-și număra cu grijă comoara. Vasile cunoaştea secretul şi ardea de dorinţa de a pune mâna pe economii. Il subjugă în câteva zile, într'adevăr pe Iudici, încât bietul servitor nu mai putea să-i refuze nimic. După ce-l aduse la punctul de supunere pe care îl dorea, se arătă în faţa lui neliniştit, încurcat, şi, în cele din urmă, îi declară lui Iudici că are datorii făcute la joc de cărţi şi că dacă nu face rost de bani să le plătească, îşi pune capăt vieţii. Iudici, auzind acestea, se svârli la picioarele lui, plângând, rugându-l, implorându-l să se gândească la Dumnezeu şi să renunţe la planurile-i cumplite. Vasile nu răspunse, ci se zăvori în camera sa. Peste o clipă auzi pe cineva bătând încetişor în uşă. Deschise şi se văzu faţă în faţă cu nefericitul servitor care îi aducea, tremurând, o chee. Vasile se prefăcu la început că nu vrea s'o primească. Iudici îl implora, cu lacrimile în ochi, s'o ia, şi, în cele din urmă ofiţerul acceptă. Era într'o luni. Inşfăcând rublele părintelui său, Vasile avu ideia să le înlocuiască cu bucăţi de oase. Işi spunea că, lovind în fiecare zi sacii cu băţul, bătrânul se va mulţumi să-i audă zornăind aproape ca deobicei, şi nădăjduia să pună sâmbătă banii la loc. Intr'adevăr, părintele său nu băgă de seamă înşelătoria. Dar veni sâmbătă şi Vasile nu putu să înapoieze banii pe cari îi luase. Crezuse că va câştiga la joc o sumă însemnată dela un vecin bogat şi, dimpotrivă, pierduse el. In ziua obişnuită, Ivan deschise sacii şi găsi ciolanele. Vă închipuiţi înmărmurirea şi durerea lui.

— Ce înseamnă asta? îi spuse servitorului, cu voce tunătoare.

Iudici nu răspunse.

— Mi-ai furat banii.

— Nu.

— Atunci ți s'a luat cehia?

— Nu. N'a luat nimeni cheia.

— Nimeni?... Ha, ticălosule, mărturisește-ți mârșăvia.

— Nu sunt un ticălos.

— De unde vin atunci oasele astea? Vrasăzică, așa mă înșeli. Haide, pentru ultima dată, mărturisește-ți crima.

Iudici își coborî capul și-și încrucișă mâinile la spate.

— Am să pun să te bată cu nuielile după cum meriți! strigă Ivan furios.

— Pe mine să mă bată cu nuielile? murmură Iudici.

— Dece nu pe tine? Ești mai bun decât alții? Tu, Iudici, hoț? Nu mă așteptam la o ticăloșie ca asta din partea ta.

— Ivan Andreici, glăsui bătrânul servitor, părul meu a albit în slujba dumitale.

— Nu-mi pasă de serviciile tale.

Oamenii casei intrară cu nuiele.

— Lungiți-l la pământ pe păcătos, spuse Ivan, și izbiți cu putere, strigă Ivan.

Figura lui era palidă, buzele i se înfiorau și se plimba prin cameră ca o fiară furioasă în cușcă.

Oamenii șovăiau, totuși, să-i îndeplinească porunca.

— Ce așteptați? strigă el. Vreți să-l bat cu mâna mea pe ticălos?

Iudici se culcă jos în tăcere, și cazna începu.

— Stați, glăsui Ivan. Iudici, pentru cea din urmă oară te rog, te implor, spune-mi adevărul.

— Nu pot să spun nimic.

— Atunci loviți!...

Deodată se deschise ușa și Vasile intră. El nu era mai puțin palid decât părintele său; îi tremurau mâinile și buza de sus îi desvăluia cele două șiruri de dinți albi, frumoși.

— Eu sunt vinovatul, rosti el cu voce tulburată, dar viguroasă; eu am luat banii.

Auzind cuvintele acestea, servitorii întrerupseră executarea osândei.

— Cum, tu Vasile? Tu, și fără ajutorul lui Iudici?

— Nu, răspunse bătrânul servitor ridicându-se anevoie, eu l-am ajutat; eu i-am dat cheia. Ah, tătucule Vasile Ivanovici, ce nevoie aveai să te sinchisești de mine?

— Vrasăzică, uite-mi hoțul, strigă Ivan; îți foarte mulțumesc, Vasile, îți foarte mulțumesc! Aranjez eu socotelile cu tine, băiete. Și cu tine, Iudici. Dar voi de ce ați încremenit? Nu mai știți de stăpânirea mea?

Nuielile începură iar să lovească.

— Nu-l atingeți! strigă Vasile scrâșnind din dinți.

Servitorii nu-l ascultară.

— Inapoi! reluă el aruncându-se în fața lor.

Ei se dădură înlături.

— Aha, o răzvrătire! spuse Ivan; și se năpusti spre fiul său cu bastonul în mână. Vasile se dădu doi pași înc[illegible]ărat, puse mâna pe spadă și o trase pe jumătate din teacă. Cei de față se înfiorară. Ana, atrasă de sgomot, se ivi în pragul ușii, palidă, consternată.

Deodată Ivan păru cutremurat. I se bălăbăneau picioarele, bastonul i se rostogoli jos; căzu într'un jilț și își acoperi fața cu mâinile. Nimeni nu cuteză să facă o mișcare. Erau toți împietriți. Vasile își îndesă cu un gest convulsiv spada la loc și în ochii lui scânteia o strălucire sinistră.

— Plecați! plecați toți! murmură Ivan cu voce slăbită, fără să-și descopere obrazul.

Toată lumea se depărtă. Vasile rămase o clipă în ușă, clătină din cap, îl îmbrățișă cu căldură pe Iudici, sărută mâinile mamei și, peste două ceasuri, era la drum spre Petersburg.

In seara acelei zile, Iudici stătea în pragul isbei sale, tânguindu-se domol de durerile pe care le simțea în mădulare. Servitorii, strânși în juru-i, îl căinau și osândeau asprimile stăpânului.

— Destul, le spuse el, destul. Dece să-l ponegrim pe stăpânul nostru? La urma urmei, nici tătucul nostru nu este bucuros că s'a arătat așa de aprig.

Dela întâmplarea aceea, Vasile nu se mai arătă în fața părintelui său. Bătrânul muri fără să-l fi revăzut pe fiul nerecunoscător, muri cu-o mâhnire în inimă pe care să ne ferească Domnul s'o analizăm. Vasile continuă să umble prin lume și să-şi cheltuiască cu voioșie banii. In ce fel făcea rost de ei, ar fi greu să se spună. Un servitor francez, anume Boursier, șiret, îndrăzneț, se atașă de el şi-l ajută într'o sumedenie de blestemății. N'am de gând să vă povestesc în amănunte tristele aventuri ale străbunului meu. El era înzestrat totodată cu atâta cutezanță și șiretenie, cu atâta sânge rece și iscusință încât înțeleg cât se poate de bine trecerea pe care a avut-o pe lângă oamenii cei mai onorabili.

La scurt timp după moartea părintelui său a fost, în ciuda abilităţii sale, provocat la duel de un soţ pe care-l ofensase. Şi-a rănit în chip grav adversarul; dar, în urma acestei afaceri, fu nevoit să plece din capitală şi să se retragă la moşie. Avea atunci treizeci de ani. Vă puteţi cu ce sentiment omul acesta, deprins cu viața în lumea mare, revenea în satul său. Se zice că, dealungul drumului, el a coborît în mai multe rânduri din trăsurică, și-a băgat capul în omăt și a plâns. Nimeni nu a recunoscut la Lucinova, în exilatul trist, pe elegantul și scânteetorul ofiţer din gardă: nu vorbea cu nimeni. De dimineață până seara era la vânătoare, nu primea decât cu o vădită enervare mărturiile de afecțiune ale mamei și își bătea fără milă joc de frații săi și de femeile cu care ei se însuraseră de curând.

Până în momentul acesta nu v'am spus încă nimic despre Olga Ivanowna. Biata orfană era o copiliță debilă când a fost adusă la Lucinova. Era să moară pe drum. Aci a fost crescută, cum se spune, în frica lui Dumnezeu și a părinților. Ivan și Ana o tratau într'adevăr ca pe fiica lor. In inima ei era tăinuită, însă, scânteia firii înflăcărate care avea să se desvolte într'o zi. Pe când frații și surorile ei prin adopțiune nu îndrăzneau să mediteze asupra cauzelor tristei neînțelegeri dintre părinți, Olga foarte tânără încă, se interesa de situația Anei. Ca și Vasile ea nutrea iubirea pentru independență și o răzvrătea orice asuprire. In timp ce, ca toate puterile sufletului ei se atașa de binefăcătoarea sa, îl ura pe Ivan și, în mai multe rânduri, la masă, aținti asupra lui o privire aşa de dușmănoasă încât servitorul care dădea mâncarea era înmărmurit. Dar Ivan nu observa aceste priviri, căci el nu se sinchisea de copii.

La început, Ana se strădui să înfrâneze dușmănoasele gânduri, însă câteva întrebări îndrăznețe ce i-au fost adresate de Olga o condamnară la tăcere. Copiii ei o iubeau cu multă căldură pe fată, și o iubea și biata femee atât cât putea ea să iubească. O mâhnire îndelungată comprimase în inima ei orice bucurie, orice căldură a simțirii, și nimic nu demonstrează mai bine puterea de fascinație a lui Vasile ca emoția vie pe care el o trezise în sufletul nefericitei mame.

In epoca aceea, elanurile drăgăstoase ale copiilor nu erau admise, și Olga nu cuteza să arate Anei iubirea sa profundă; îi săruta doar mâinile, cu înflăcărare, când se despărțeau seara.

Acum vreo douăzeci de ani, fetele noastre nu citeau decât romane în genul lui *Fanfan și Lolota*, lui *Alexis* sau al *Căsuței din pădure*; învățau să cânte întrucâtva la clavecin și să spună cântece ca acela care încep cu cuvintele: "Bărbații se țin după noi ca muștele".

La șaptesprezece ani, Olga nu poseda nici măcar aceste două însușiri. Ne-ar fi greu să zugrăvim educația femeilor ruse din secolul al 18-lea. Putem să ne facem o idee după bunicile noastre. Cum să deosebești, însă, ce învățaseră în cursul existenței lor de ceeace li se predase în prima tinerețe?

Olga vorbea puțin franțuzește, dar cu un accent rusesc foarte pronunțat. Pe vremea ei nu erau cunoscuți încă emigrații francezi. Intr'un cuvânt, cu toate calitățile ei naturale, tânăra orfană era o făptură cam sălbatică și, în simplicitatea sufletului ei, corijă de mai multe ori cu mâinile sale pe servitoarele nepricepute.

Cu câtva timp înainte de sosirea lui Vasile, Olga fu logodită cu un tânăr de prin partea locului, Paul Atanasevici Rogacev, un tânăr cumsecade și de ispravă. Natura nu pusese într'însul nicio picătură de fiere. Nu-i știau de frică nici servitorii; uneori ei ieșeau pe rând, lăsându-l pe bietul Rogacev flămând; nimic nu putea să-l scoată, însă, din calmul său. Se arătase din copilărie greoiu, ne'ndemânatic, și nu vroise să intre în armată. Una din plăcerile lui era să meargă la biserică și să cânte în cor. Uitați-vă la figura aceasta bucălată, cumsecade, la gura însuflețită de un zâmbet candid: nu încercați un simțimânt de bună dispoziție, văzând-o? Tată-său făcea din când în când câte o vizită lui Ivan, iar în zilele de sărbătoare venea cu micul Paul pe care copiii din Lucinova simțeau o plăcere să-l necăjească. Atunci când Paul deveni mai mare, făcu el singur vizite lui Ivan, se îndrăgosti de Olga și, în cele din urmă, îi oferi și mâna sa. Bine înțeles, oferta nu îi fu făcută deadreptul ei, ci ocrotitorilor ei cari acceptară grațioasa propunere fără măcar s'o întrebe pe tânăra orfană dacă vrea să se mărite cu Rogacev. Pe vremea aceea nu se obicnuiau măsurile acestea de precauție.

Dealtfel, Olga se deprinse curând cu ideea de a se mărita cu Paul, și era imposibil să-l cunoști pe naivul și indulgentul tânăr fără a prinde simpatie de el. Se cuvine să adaog că el nu primise nicio educație. Nu știa să spună în franțuzește decât *bonjour*, și considerea în sine cuvântul acesta un cuvânt nu prea cuviincios. Un caraghios îl mai învățase începutul unui cântec franțuzesc pe care-l pronunța în așa fel încât nu mai puteai să distingi cărei limbi aparțineau strofele ale cărei versuri el le modula cu glas scăzut ori decâteori simțea într'însul o luminoasă bună dispoziție. Tată-său era și el un om admirabil, îmbrăcat totdeauna cu o redingotă lungă de nankin și răspunzând cu un zâmbet îndatoritor la tot ce i se spunea.

Din ziua când se hotărî logodna, părintele și fiul avură mult de lucru. Făceau modificări în locuința lor, adăogau galerii. Stăteau prietenește de vorbă cu lucrătorii și le duceau rachiu. Intrucât pregătirile nu erau terminate la începutul iernei, căsătoria fu amânată pentru la vară. Moartea lui Ivan pricinui amânarea ei pentru primăvara viitoare, iar între timp sosi Boris. Ii fu prezentat Rogacev. El făcu viitorului său cumnat o primire foarte rece, iar mai târziu în îngrozi într'atâta cu aroganța sa încât bietul Paul tremura frunză în fața lui. Vasile îl făcu pe Rogacev să moară aproape de rușine propunându-i un rămășag în sensul că acesta n'ar putea să se despartă de veșnicul său zâmbet. Bietul Paul plângea aproape de ciudă, și totuși un zâmbet stânjenit și nerod continua să-i lumineze chipul. Vasile îl privea disprețuitor, jucându-se cu colțurile cravatei de dantelă.

Peste câteva zile, părintele lui Paul veni la Lucinova să-l felicite pe superbul ofițer pentru reîntoarcerea în casa părintească. Atanas era socotit prin partea locului ca un om elocvent care, adică, poseda însușirea de a istorisi pe larg întâmplări locale, înzorzonându-și povestirile și cu înflorituri literare. De data asta, vai! nu putu să-și susțină renumele, se simți mai derutat decât fiul său și nu izbuti decât să îngăimeze câteva cuvinte fără șir. Măcar că nu gustase niciodată un strop de rachiu, de data asta, în fâstâceala sa, luă un pahar să bea în sănătatea lui Vasile, și încercă să exclame cel puțin un hm! cu oarecare curaj, dar degeaba.

Din ziua aceea nefastă, Rogacevii se arătară mai rar la Lucinova. Vasile nu-i înspăimântase numai pe ei. Frații, cumnatele, până și mama sa simțeau în fața lui o stânjenire penibilă și-l ocoleau. Desigur că Vasile remarca impresia pe care o producea, însă nimic într'însul nu anunța intenția de a-și schimba felul de a fi, când deodată, la începutul primăverii, fu văzut devenind iarăși amabil și galant ca pe vremuri.

Primul semn al acestei revoluții subite s'a manifestat la o vizită pe care o făcu Rogacevilor. Când ei îl văzură venind, se simțiră pătrunși de un fior de spaimă; curând, însă, temerea lor se împrăștiă. Vasile nu fusese niciodată mai grațios și mai vesel: îl luă pe tânărul Paul de mână spre a vedea cu el nouile lui construcții, stătu de vorbă cu lucrătorii, le dădu tot felul de sfaturi bune și se puse la încercare aplicând câteva lovituri de topor; vru apoi să viziteze grajdurile, să alerge caii, în sfârșit, fu așa de încântător încât bieții Ragocești, fermecați de prietenia lui, îl îmbrățișară de mai multe ori și-i cerură permisiunea să-l tutuiască. Sub acoperământul mamei, Vasile se făcu în câteva zile tot așa de simpatic întregei lumi. Născoci jocuri foarte amuzante, chemă muzicanți, invită vecinii și vecinele, le înveseli pe femeile bătrâne cu felul cum le istorisea anecdote hazlii, făcu celor tinere curte, organiză focuri de artificii, serenade, plimbări pe apă, într'un cuvânt puse totul în mișcare. Casa mohorîtă și tristă din Lucinova căpătă subit o însuflețire și-o strălucire despre care se vorbea la câteva leghe de jur împrejur. Pe multe persoane le uimi transformarea aceasta, se bucurară toți, și se făceau în această privință o sumedenie de comentarii. Oamenii mai iscusiți pretindeau că Vasile fusese multă vreme sbuciumat de-o mâhnire ascunsă, dar că acum nădăjduia să reintre în grațiile capitalei. Nimeni nu ghicea însă, adevărata cauză a rapidei metamorfoze.

Olga Ivanowna era o fată drăguță, nu prin regularitatea trăsăturilor ei, ci prin delicateța, frăgezimea fizionomiei și prin grația mișcărilor. Cu înclinări înăscute spre independență, dobândise, crescând, ca orfană, tărie și prudență. N'o puteai pune în categoria femeilor molatece și adormite; totuși, un singur simțimânt se desvoltase cu toată plinătatea într'însa: simțimântul de ură împotriva bătrânului Ivan. Puteau să pună stăpânire pe sufletul ei și alte emoții cu un caracter mai femenin, însă îi lipseau acea energie viguroasă, acea putere de concentrare fără de care orice pasiune nu poate avea decât o durată trecătoare. La temperamentele acestea pe jumătate gânditoare, primele emoții pot să fie foarte năvalnice, dar în curând se potolesc, mai ales când se află în fața legilor și convenienţelor sociale, căci se tem de urmări. Mărturisesc, totuși, cu sinceritate că femeile acestea produc asupra noastră cele mai puternice impresii.

Amfitrionul nostru își goli paharul cu punch.

— Bietul meu prieten, îmi spuneam privindu-i figura bucălată și moláie, asupra ta nu poate să producă nimeni o impresie puternică.

După un moment de tăcere, Petru Fedorowici reluă șirul povestirii.

— Nu cred, spuse el, în așa zisa aristocrație; cred însă în sânge, în rasă. Olga avea mai mult sânge decât sora ei adoptivă Natalia. Mă veți întreba după ce recunosc deosebirea aceasta? După tot: după contururile mâinei și buzelor, după sunetul vocii, din privire, din mers, după pieptănătură, după cutele îmbrăcămintei. E în aceste detalii mărunte o... cum să zic... o anume *distincție* pentru a mă servi de-un cuvânt franțuzesc (afurisită limba rusească!). Deși Olga poseda această distincție, este probabil totuși că Vasile n'ar fi remarcat-o dacă o întâlnea pe fată la Petersburg. In satul singuratic, ea nu numai că-i atrase atenția, dar fu unica pricină a schimbării despre care discutau toți vecinii Lucinovei.

Faptul este lesne de înțeles. Vasile vroia să-și facă viața plăcută și se plictisea în locuința lui posacă. Frații lui erau băieți buni, dar foarte mărginiți: nu-și putea deschide inima față de ei. Sora lui devenise, în trei ani de căsnicie, de trei ori mamă; între ea și el era o prăpastie. Mamă-sa își trecea vremea ducându-se la biserică, în rugăciuni și post. Rămânea frageda, sfielnica și grațioasa Olga. La început, Vasile nu se ocupa de ea. Cui îi dă prin minte să se intereseze de o fată umilă adoptată, de o biată orfană?

Intr'o dimineață se duse în grădină și se distra retezînd cu bastonul floricelele gălbui care, în pragul primăverii, încolțesc în pământul abia înverzit. Plimbându-se pe lângă colțul casei, înălță capul, întâmplător, și o zări pe Olga. Ea stătea, visătoare, la fereastră, purtându-și mâna pe spinarea unei pisici care mieuna și-și bălăbănea coada, delectându-se în bătaia razelor soarelui. Olga purta în momentul acela o rochie albă, cu mâneci scurte, din care i se vedeau brațele frumoase și umerii ușor trandafirii; o bonețică nu-i reținea decât pe jumătate buclele dese ale părului mătăsos, și o îmbujorare ușoară îi însuflețea chipul; se ridicase. Gâtul ei mlădios se pleca așa de grațios peste fereastră, și era în toată făptura ei atâta farmec, atâta atracție și pudoare, încât Vasile, — cunoscător în materie, — se opri s'o contemple. Se gândi îndată că nu trebuia s'o lase pe Olga în ignoranța ei naivă, că ea ar putea să devină cu vremea o femee foarte plăcută. Se apropiă de fereastră, se înclină în fața fetei și, luându-i mâna, i-o sărută în tăcere. Olga scoase, tulburată, un strigăt, pisica ei fugi în grădină; Vasile ținea, zâmbind, mâna orfanei, ea roși; el glumi de spaima ce i-o pricinuia și o invită să se plimbe cu dânsul. Ea observă deodată că era îmbrăcată ușor și, repede ca o căprioară, se refugiă în odaia ei.

In ziua aceea s'a dus Vasile să facă vizită Rogacevilor și, din ziua aceea, s'a arătat el așa de zâmbitor și de însuflețit. Nu avea, totuși, pentru Olga un sentiment de dragoste. Nu, își creia singur o ocupație, își dădea o problemă de rezolvat și se bucura de îndeletnicirea-i nouă. Dealtminteri, nu se dădea în lături să tulbure inima făpturii care era pupila mamei sale, logodnica unui om cumsecade, și nu se amăgi pe sine o clipă asupra propriilor sale intenții, era sigur că nu se va însura cu Olga. Poate că era oarecare pasiune într'însul, nu o pasiune nobilă, generoasă, ci o dorință violentă. N'am nevoie să adaog că el nu putea să încerce o ardoare candidă de copil, și nici să se rătăcească într'un vis ideal. Ştia precis ce vroia și mergea drept la țintă.

Vasile, v'am mai spus, poseda secretul de-a domestici în foarte scurtă vreme cele mai timide ființe și cele mai ostile. In curând, Olga nu-l mai ocoli; el îi desvăluia o existență nouă. Uneori îi aducea caiete de muzică, alteori îi dădea el însuși lecții; cânta îndelung cu ea. Puțin câte puțin, biata fată se simți zdruncinată, tulburată și, în cele din urmă, subjugată. Vasile îi înfățișa idei cu totul noui pentru ea, într'un limbaj pe care ea îl înțelegea. Ii împărtăși, la rândul ei, gândurile care o munceau, iar el o ajuta să găsească expresiile căutate de dânsa și, fără a o înfricoșa, uneori îi domolea, iar alteori îi întărîta nu cu intenția frumoasă de a deștepta și a-i desvolta facultățile, ci pentru a o apropia de el. Ştia, dealtfel, că o fată temătoare, neexperimentată, dar mândră, se lasă târîtă de spirit mai mult decât de inimă. Se străduia, îndeosebi să influențeze asupra imaginației ei. Deseori, seara, ea se despărțea de el cu un atare vârtej de idei noui și de imagini ciudate încât nu putea să doarmă toată noaptea, Atunci își lipea, suspinând, obrajii aprinși de pernă, sau se ridica și se apropia de fereastră, contemplând cerul întunecos cu o privire tristă și lacomă. Vasile îi ocupa într'atâta fiece oră încât nu mai putea să-și abată gândul dela el, și în curând nu-i mai păsă de Rogacev. Când bietul logodnic se găsea la Lucinova, șiretul Vasile căuta să-l distragă cu vreun joc sgomotos, cu o plimbare pe cal, cu o goană a torțelor. In ciuda acestor tertipuri, Paul observa cu durere că era tratat aproape ca un străin de aceea căreia el îi și spunea logodnică și pe care, într'o zi, avea s'o numească soția lui. Dar, cu inepuizabila-i bunătate, nu cuteza să-i adreseze o mustrare, temându-se că o va mâhni. Se simțea stânjenit lângă ea și căuta să-și ascundă încurcătura prin amabilități permanente.

Se scurseră două luni: Olga era învinsă. Slabul, temătorul Paul nu putea să-i dea sprijinul său, astfel că ea se supuse fără împotrivire voinței lui Vasile. Câtva timp, desigur, ea a gustat bucuriile dragostei, dar deși seducătorul ei, în lipsă de altă victimă, nu se depărta de ea și îi dădea, din contră, dovezile afecțiunii sale, fata se zăpăci în curând așa de mult că nu putea să-și găsească tihna în iubire. Infricoșată de situația ei, nu mai cuteza să judece, nu mai putea sa-și vadă de îndeletnicirile-i obișnuite. O mâhnire sumbră îi rodea inima. Uneori, Vasile mai izbutea s'o amețească, s'o facă să-și uite neliniștile; dar, a doua zi, el o revedea palidă, înmărmurită, cu mâinile reci și cu un zâmbet mohorît pe buze. Și, ciudat lucru, ea nu-i propuse niciodată s'o ia de nevastă. A fost o epocă de grele sforțări pentru Vasile, dar nicio sforțare nu putea să-l înfricoșeze. Se purta, în împrejurarea aceasta, ca un jucător experimentat. Nu putea să se bizue pe discreția Olgăi care, în fiece clipă, se îmbujora, pălea, plângea, incapabilă să-și joace noul rol. El juca pentru ea și pentru dânsul. Numai un observator foarte pătrunzător ar fi putut să ghicească, sub voioșia lui turbulentă, un sbucium înfrigurat. Se jucà cu frații, cumnatele, vecinii și Rogacevii cum s'ar fi jucat cu piesele unui joc de șah. Mereu în gardă, avea aerul celui mai nepăsător om de lume, și nu-i scăpa nicio privire, nicio mișcare. Reintra în fiecare dimineață, în arenă, și repurta victoria în fiecare seară. O atare sarcină nu-l obosea: dormea patru ore pe zi, mânca puțin, și se arăta totdeauna proaspăt, sprinten, surâzător.

Totuși, momentul fixat pentru nuntă se apròpia. Vasile izbuti să demonstreze lui Paul necesitatea unei noui amânări, ba îl determină pe candidatul tânăr să meargă la Moscova pentru cumpărături. El scria scrisori după scrisori prietenilor săi din Petersburg Nu din considerație pentru Olga căuta să îndepărteze de ea orice bănuială primejdioasă, ci pentru plăcerea de a lupta împotriva oricărui fel de dificultăți. Dealtminteri, Olga începea să-l plictisească și, după prima explozie a pasiunii sale, o privi în mai multe rânduri cam cu aerul cu care îi privea pe Rogacevi. Sub răceala lui cumplită se descoperea, parcă, focul unui suflet tânăr și înflăcărat, iar în cea mai pasionantă vorbire a lui i se trăda răceala. In fața străinilor se arăta cu Olga așa cum fusese văzut totdeauna; când nimeni nu mai putea să-l vadă, se juca cu ea asemenea pisicei cu șoarecele; uneori o înspăimânta cu sofismele lui, alteori o sâcâia cu sfredelirea sa, apoi, deodată, năpustindu-se din nou la genunchii ei, o purta ca într'un vârtej, o liniștea cu declarațiile unei iubiri de care era convins în momentul acela.

Intr'o seară, foarte târziu, era singur în camera lui, citind cu luare aminte niște scrisori primite din Petersburg, când ușa se deschise încetișor și, în fața lui, se arătă Caterina, camerista Olgăi.

— Ce vrei? o întrebă el cu ton aspru.

— Stăpâna mea vă roagă să bine voiți a vă duce la dânsa.

— Acum nu pot. Pleacă. Ei, ce aștepți? adăogă el văzând că femeia nu se mișca. N'ai auzit?

— Stăpâna mea mi-a spus că trebue să vă vadă neapărat.

— Dar dece?

— O să aflați.

El se sculă, își închise scrisorile în casetă și se duse la Olga.

Ea stătea în umbră, palidă, neclintită.

— Ce dorești? o întrebă el cu voce mai afectuoasă.

Olga îl privi, se înfioră și închise ochii.

— Dragă Olga, ce ai? exclamă el luându-i mâna.

Mâna era înghețată.

Ea încercă să-i răspundă, și cuvântul se stinse pe buzele ei. Nefericita fată îndura consecințele rătăcirii fatale.

Totuși, de data aceasta, Vasile se simți tulburat. Camera ocupată de Olga nu era decât la doi pași de apartamentul mamei sale. Se aşeză cu grijă lângă nefericita-i victimă, îi luă mâinile să i le încălzească şi-i vorbi în şoaptă. Ea îl asculta cu capul coborît, fără să poată răspunde un cuvânt, dar înfiorându-se. Lângă ea, plângea Caterina. In odaia de alături vibrau mişcarea unei pendule şi respiraţia unei persoane adormite. Olga se ridică din toropeala ei, plângând şi suspinând. Lacrimile sunt ca şi sfîrşitul unei furtuni: uşurează inima. Când fata se potoli o clipă, îl văzu pe Vasile îngenunchiat dinaintea ei ca un copil. El îi făcu promisiuni tandre, îi dădu o băutură întremătoare, o linişti şi se retrase. Dar petrecu restul nopţii fără să se desbrace, scrise mai multe scrisori, arse câteva hârtii, apoi, luând un medalion de aur care conţinea un portret de femeie, cu păr negru, cu fizionomia voluptoasă şi îndrăzneaţă, îl privi îndelung, şi începu să umble cu paşi mari prin camera de culcare. A doua zi fu sguduit văzând pe biata Olga cu ochii roşii, umflaţi, şi cu figura descompusă. După masă o invită să facă o plimbare cu el, prin grădină. Ea îl urmă cu supunerea de totdeauna.

Peste două ceasuri se înapoia spunând Anei că, deoarece e bolnavă, se va aşeza în pat. In timpul plimbării, Vasile îi mărturisise, cu aparenţa ipocrită a unui regret adânc, că este însurat într'ascuns, ceea ce era o minciună. Pe urmă începu să-i înfăţişeze nevoia de a se despărţi de el şi a se mărita cu Paul. Olga îl privea îngrozită. El continuă să-i vorbească cu glas, rece, ferm, hotărît, pe urmă sfârşi:

— Ce a fost, a trecut. Acum trebue să facem ce se impune.

Cu totul în prada ruşinei şi deznădejdei, orfana cugeta că mormântul ar fi pentru ea un refugiu plăcut, şi totuşi aştepta cu încordare hotărîrea lui Vasile.

— Trebue, spuse el, să mărturiseşti mamei, nenonocirea.

Olga deveni palidă şi genunchii i se tăiară.

— Nu-ţi fie teamă, nu-ţi fie teamă, urmă el, încrede-te în mine. Iau asupra mea totul... Ai să vezi.

Biata fată aţinti asupra lui o privire care exprima o iubire devotată, măcar că iubirea aceasta era fără speranţă.

— Da, reluă Vasile, am să aranjez totul cât se poate de bine, fii sigură.

Şi, sărutându-i mâna, se depărtă.

A doua zi, Olga se sculase când o văzu în pragul uşii pe mama ei adoptivă, rezemată de braţul lui Vasile. Ana se apropiă în tăcere de un jilţ şi se aşeză. Vasile rămase în picioare lângă ea. Sprâncenele îi erau contractate şi buzele încleştate. Iritată, indignată, mama lui încercă să pronunţe câteva cuvinte, însă nu izbuti. Olga o privea cu spaimă, inima îi bătea cu violenţă în piept; se aruncă în genunchi, în mijlocul odăii, acoperindu-şi faţa cu mâinile.

— Aşa dar, este adevărat... murmură Ana. Vrasăzică, este adevărat?

Şi, apropiindu-se de fată, o sgâlţâi de braţ.

— Mamă, spuse Vasile cu voce rugătoare, mi-ai făgăduit că n'ai s'o maltratezi!

— Da... răspunse ea, dar să mărturisească! Este adevărat?

— Mamă, reluă Vasile pronunțând domol cuvintele: „Adu-ți aminte!”...

Cuvintele o sguduiră pe nenorocita Ana. Ea se lăsă pe rezemătoarea jilțului, plângând.

Olga vroia să se prosterneze la picioarele ei. Vasile o împiedică și o așeză într'alt jilț. Ana continua să geamă și murmura vorbe neînțelese.

— Ascută, mamă, spuse Vasile, nu te necăji așa... Răul nu este fără leac... Dacă Rogacev...

Olga se ridică, înfiorată.

— Dacă Paul Rogacev, continuă Vasile ațintind asupra ei o privire poruncitoare, și-a închipuit că putea să atingă fără pedeapsă cinstea unei familii!...

Figura Olgăi căpătă o expresie ciudată.

— In casa mea! murmură Ana.

— Liniștește-te, mamă! A abuzat de tinerețea fetei, de inexperiența ei... Ce vrei să spui? exclamă el observând că fata vroia să vorbească.

Ea recăzu, înmărmurită, în jilț.

— Mă duc la Rogacev acum. Il voiu obliga să se însoare chiar astăzi. Fii încredințată că nu-i voi permite să se joace cu noi.

— Dar Vasile... Vasile! glăsui Olga cu voce tremurândă.

El o privi din nou cu răceală, și ea nu îndrăzni să adaoge un cuvânt.

— Mamă, continuă el, făgădueşte-mi că ai s'o laşi în pace până mă înapoiez eu... Uite, este pe jumătate moartă. Şi ai şi dumneata nevoie de odihnă. Increde-te în mine, îţi garantez. In orice caz, nu te necăji şi nu o necăji. Plec, însă mă înapoiez curând... Vino, spuse el înturnându-se spre mamă-sa, las-o, te rog, singură.

Ana se ridică, se prosternă până jos dinaintea icoanelor, apoi îşi urmă fiul în tăcere. Olga o privea neclintită şi mută. Deodată, Vasile se apropiă de ea şi, luându-i mâna, îi spuse la ureche:

— Aibi încredere în mine, nu te trăda, şi lucrurile au să meargă bine. Boursier, strigă el coborînd repede scara, Boursier!

Peste un sfert de oră se afla în trăsură, însoţit de servitorul său.

In ziua aceea, bătrînul Rogacev nu se afla acasă. Plecase în oraşul învecinat să cumpere stofe pentru oamenii săi. Paul era singur în cabinetul său, contemplând o colecţie de fluturi. Cu ochii aţintiţi, cu capul înclinat, el înfigea atent un ac între aripile gingaşe ale unui sfinx de noapte, când deodată simţi pe umăr o mână grea şi-l zări pe Vasile.

— A, bună ziua! spuse el nu fără oarecare uimire.

Vasile se aşeză în faţa lui.

Paul încercă să zâmbească, dar, aruncând o privire asupra vecinului său, rămase mut, cu gura căscată.

— Ia spune-mi, Paul, întrebă Vasile cu voce gravă, ai de gând să te însori curând?

— Eu... curând... nici vorbă... întrucât mă priveşte... Dar deoarece dumneata şi sora dumitale... Dinspre partea mea, sunt gata.

— Minunat. Mai eşti nerăbdător, Paul?

— Cum adică?

— Ascultă, continuă Vasile ridicându-se, ştiu tot. Mă înţelegi, şi-ţi poruncesc să te însori mâine, fără nicio întârziere cu Olga.

— Dă-mi voie... dă-mi voie... îmi porunceşti?... Când am vrut să obţin mâna Olgăi, nu mi-a poruncit nimeni... şi îţi mărturisesc, Vasile Ivanowici, că nu te înţeleg.

— Nu mă înţelegi?

— Nu, crede-mă.

— Imi dai cuvântul dumitale că te însori mâine?

— Pardon; nu ai întârziat dumneata oare căsătoria mea? De nu erai dumneata, nu s'ar fi oficiat nunta de multă vreme? N'am nicio poftă să renunţ. Ce înseamnă, însă, imboldirile şi ameninţările dumitale?

Rogacev îşi şterse fruntea.

— Imi dai cuvântul pe care ţi-l cer? exclamă Vasile după un moment de tăcere. Răspunde: da sau nu.

— Da, îl dau... dar...

— Foarte bine... Inchipueşteţi. A mărturisit totul.

— Cine?

— Olga.

— Ce-a mărturisit?

— A, Paul Atanasewici, ce fățarnic ai fost cu mine!

— In ce privinţă? Nu te înţeleg. Nu, serios, nu te înțeleg și nu-mi pot imagina ce-a putut Olga să-ți destăinuiască.

— Mă scoți din sărite!

— Să mă omoare Dumnezeu dacă...

— Nu, eu am să te omor dacă nu te însori. Pricepi?

— Cum? exclamă Paul proptindu-se în fața lui Vasile. Ce spui? Ce vrei să spui de Olga?

— Ești un vulpoiu, prietene, replică Vasile bătându-l pe umăr; ești tare șiret sub aparența ta modestă.

— Doamne! Doamne! Imi vine să înebunesc! Ce vrei să spui? Te implor, pentru numele lui Dumnezeu!

Vasile se apropiă de el și-i șopti câteva cuvinte la ureche.

Rogacev scoase un strigăt.

— E cu putință? Olga Ivanowna? Olga?

— Da... Logodnica dumitale!

— Logodnica mea?... Nu, nu, n'o mai cunosc. S'o ajute Dumnezeu! Eu... Să mă înșele așa!... Olga! Olga!...

Plângea.

— Iți mulțumesc, Vasile Ivanowici, îți mulțumesc, adăogă el, nu vreau s'o mai văd. Nu-mi mai vorbi de ea. Vai, Doamne, ce destin!

— Lasă copilăriile! reluă Vasile cu răceală, amintește-ți că mi-ai dat cuvântul și că mâine o vei lua de nevastă.

— Nu, Vasile Ivanowici, îți repet; drept cine mă iei? Ce onoare vrei să-mi hărăzești? Sluga dumitale umilă.

— Te privește. Scoate sabia.

— Dece? Ești nostim, spuse Vasile scoțând din teacă o sabie franțuzească, fină și mlădioasă, pe care o îndoi în parchet.

— Vrei să te bați cu mine?

— Nici vorbă.

— Dar, te rog, Vasile Ivanowici, pune-te în locul meu; cum ași putea eu... Judecă singur, căci am principii de onoare și sunt nobil.

— Ai principii de onoare, ești nobil, deci te vei bate.

— Vasile Ivanowici!...

— Domnule Rogacev, îmi pare că ți-e frică.

— Nu, domnule. Ai crezut că mă înfricoșezi, ți-ai spus: am să-l ameninț, el va tremura și va ceda. Nu. Nu sunt dintre cei pe cari îi poate răpune cineva astfel. Măcar că n'am fost crescut ca dumneata în capitală, nu îmi-e frică.

— Foarte bine; atunci, în gardă!

— George! strigă Paul Atanasewici.

Intră un servitor cu țigara răvășită de spaimă.

— Du-te de adu-mi sabia... știi... e în pod.

Servitorul ieși. Paul devenise extrem de palid. Iși scoase cu grabă halatul, îmbrăcă haina roșie cu nasturi mari și-și înnodă cravata. Vasile îl privea, troznindu-și degetele dela mâna dreaptă.

— Așa dar, reluă Vasile, consimți să te bați?

— Dacă trebue! răspunse Paul încheindu-și în grabă haina.

— Nu, Vasile Ivanowici, este cu neputință. Știu că ai să mă ucizi sau ai să mă mutilezi. Dar prefer să mor decât să mă dezonorez.

George se înapoiă cu o spadă veche, apoi se retrase spre ușă plângând. Paul îi porunci să iasă. Apoi, întorcându-se spre adversarul său:

— Nu vrei să amâni duelul pe mâine? Tata nu e aci, și ași dori să-mi pun lucrurile în ordine.

— A, domnișorule, dai iarăși înapoi?

— Nu, nu, dar judecă și dumneata.

— Mă scoți din fire cu tărăgănelile dumitale. Iți declar pentru ultima oară: făgăduește-mi că te însori De nu, te bat ca pe un animal și ca pe un laș.

— Să coborîm în grădină, murmură Paul.

Deodată se deschise ușa și doica lui Paul, bătrâna Eufemia, dădu buzna în cameră; palidă, tulburată, se trânti jos și îmbrățișă genunchii tânărului ei stăpân...

— Tătucule, îi spuse ea, copilul meu drag, ce ai de gând să faci? Nu-i întrista pe sărmanii tăi servitori, tătucule. Vino, porumbelule, omul acesta te va ucide. Depărtează, depărtează armele astea. Copilule, te implor, fie-ți teamă de Dumnezeu.

In același timp se iviră la ușă sumedenie de oameni speriați și de bătrâni cu barba lungă.

— Pleacă, Eufemia, pleacă.

— Nu, nu, stăpâne, nu am să plec. Ce ai de gând să faci? și ce-o să răspundem noi lui Atanase când o veni? Are să ne alunge ca pe niște ticăloși! Și voi, adăogă ea întorcându-se spre țărani, de ce ați încremenit acolo? Apucați-l de umeri pe blestematul ăsta, goniți-l și să nu-i mai calce piciorul pe aici.

— Rogacev! strigă Vasile furios.

— Eufemia, ești nebună și mă necinstești, glăsui Paul cu blândețe. Du-te cu Dumnezeu. Și voi, plecați și voi.

Vasile se apropiă de fereastră, scoase din buzunar un fluer de argint și dădu un semnal la care Boursier îi răspunse. Apoi reveni la Paul și-i spuse:

— Ei, se termină comedia?

— Te rog încă odată, răspunse Paul, lasă-mă până mâine să iau ultimele dispoziții.

— Văd acum în ce chip trebue să-ți vorbesc, replică Vasile. Și ridică bastonul.

In fața acestui gest, Rogacev o respinse cu o mână pe Eufemia, cu alta scoase spada și trecu brusc pragul ușii care dădea în grădină. Vasile îl urmă. Intrară amândoi într'un pavilion mic de lemn, împodobit cu picturi chinezești, zăvoriră ușa și se puseră în gardă. Rogacev luase câteva lecții de scrimă, dar în momentul acela abia știa să se țină în defensivă. Cu chipul palid, cu pieptul sugrumat, îl privea înfricoșat pe Vasile care se juca, evident, cu spada sa. Se auziră strigăte; țăranii alergau spre pavilion. Deodată un accent jalnic ajunse la urechile lui Paul. Recunoscu vocea tatălui său. Era într'adevăr părintele lui care, cu părul răvășit, cu mâinile în sus, gonea în fruntea țăranilor.

Cu o mișcare repede și viguroasă, Vasile smulse smulse sabia din mâna lui Paul.

— Insoară-te, îi spuse el, ajunge cu prostiile!

— Nu, răspunse Paul tremurând.

Atanase se apropia.

Tânărul făcu din cap un semn negativ.

— Atunci împlinească-se ce ți-e scris!

Și înfipse spada în pieptul lui.

Ușa pavilionului se deschise. Bătrânul Ro[illegible] și găsi fiul în agonie. Dar Vasile fugise prin fereastră.

Peste două ceasuri, el intra în camera Olgăi care se înfioră văzându-l. O salută în tăcere și, scoțându-și din nou sabia, o înfipse în portretul lui Paul, în dreptul inimei. Olga scoase un strigăt și căzu pe spate. El se aduse apoi la mamă-sa pe care o găsi îngenunchiată la icoane.

— Mamă, suntem răzbunați, glăsui.

Biata femee se înfioră și-și continuă rugăciunile.

Vasile plecă la Petersburg. Se înapoiă peste doi ani, cu limba și cu trupul paralizate. Ana și Olga muriseră. Muri și el curând în brațele lui Iudici care îl îngrijise ca pe un copil și care, singur, îi înțelegea gângăvitul.

— SFARȘIT —

„SOARELE"
Soc. Cooperativă de Editură
şi Arte Grafice

Bucureşti — Şos. Pantelimon 21 bis
Telefon 2.12.77

CASA SCRIITORILOR

Prețul Lei 50